

CURS ELEMENTAR

DE

GRAMATICA ROMANA

SINTAXA SI COMPOSITIUNILE

DE

I. M A N L I U

profesor de limba Română la școala centrală de fete, absolvent al facultății de
literă și filosofie din București, fost profesor și director de Gimnasiu.

Această carte este aprobată ca obligatorie prin decret domnesc de Ministe-
riul Instrucțiunii Publice și al Cultelor
pentru toate școlile de amândouă secsele din țară.

EDITIUNEA A ȘASA
CORECTATA SI ADAOSA

R. Jonascu

ROMULUS JONASCU

BUCUREȘTI

Editura Librăriei Grigore Luis.

18, Strada Lipscani 18.

Typographia St. Mihalescu.

11, Strada Lipscani 13.

1878.

GRAMATICA ROMANA

PARTEA SINTACTICA.

PREFATIA

LA EDIȚIUNEA A V-a.

Dintre toate studiile învățământului primar, nici unul n'a fost supus la mai multe încercări în privința metodei, nici unul n'a trecut prin mai multe faze, ca studiul limbii materne. Răsfoind cine-va istoria pedagogiei se poate convinge despre aceasta. Toți pedagogii, mai ales în timpii din urmă, își puseră forțele lor intelectuale spre a stabili o dată pentru tot-deauna scopul studiului limbii precum și mijloacele de a ajunge la scop. După unanima lor părere,—devenită aproape lege—scopul studiului limbii este compozițiunea, adică espunerea în scris a tuturor gândurilor noastre într-un tot.

Ținta dar, la care trebuie să vizăm, este, după cum am arătat și în prefața edițiilor precedente Compozițiunea. Ea formează ultima și cea mai naltă treaptă, este coroana învățământului primar. După compozițiuni un ochi cunoscător va judeca cu siguranță valoarea unei școli. *Cușigrafiă, ortografiă, gramatică,* etc., nu și au valoarea lor, de cât numai în aplicarea lor la compozițiune.

Și într'adevăr, la ce ne ar folosi cunoșterea părților

de cuvânt și a formelor abstracte ale gramaticii, etc. ? dacă nu le-am aplica, nu le am întrebuința ca mijloace înlesnitoare pentru compozițiune. Nu cumva în viața practică o să conjugăm și o să declinăm ?

Ținând socoteală de scopul studiului limbei, m'am încercat a pune studiul gramatical pe o basă mai rațională și mai pedagogică, ca să poată pregăti într'adevăr drumul spre compozițiune. Buna primire, ce au întâlnit aceste lucrări ale mele în corpul didactic a fost pentru mine un stimulent puternic, care m'a făcut să merg mai departe cu complectarea studiului limbei și să introduc în această edițiune o sumă de deprinderi în compozițiune și preceptele cele mai însemnate ale ântâilor pași în compozițiune.

Cei cari s'au ocupat cu *stilistica* își vor aduce aminte, că trei lucrări sînt neapărate într'o compozițiune :

- 1). *Găsirea Cugetărilor despre obiectul compozițiunii.*
- 2). *Așezarea cugetărilor în ordinea cuvenită.*
- 3). *Esprimarea cugetărilor prin vorbe.*

Cele două d'ântâii formează materia sau conținutul compozițiunii, cea din urmă este forma esterioră a compozițiunii. Conținutul se mai poate numi sufletul, iar forma corpul sau haina compozițiunii.

Aceste lucruri însă nu se pot cere de cât de la aceia, cari au trecut studiul limbei și îl cunosc din toate punctele de vedere, de oare ce ele se află pe una din cele mai nalte trepte ale studiului.

Un dulgher, un cismar sau un alt meseriaș trebuie, să lucreze mult (2 sau 3 ani), să observe cu băgare de seamă cum lucrează și au lucrat alții până cînd va ajunge și el se producă ce-va de la sine. Un pictor trebuie să se deprinză mult cu elementele artei sale, să copieze multe modele, să le studieze din diferite puncte de vedere, înainte de a se gândi să producă ce-va original (liber). Dacă pentru toate acestea se cere o muncă sistematică, se urmează o cale naturală, de ce nu s'ar cere și pentru compozițiune ? Nu cum-va abilitatea în compuneri se câștigă printr'o baghetă magică ? și fi-va destul oare să citești două-trei reguli ca să scrii ca un

Eliad, Bălescu, Alexandri, Odobescu, Bolintineanu, etc ?
Pedagogia e de altă părere.

Fiind că compunerea este și ea o artă, ca multe altele, de aceea cel care voește să scrie și să compună cum se cade, adică să-și espună cugetările sale bine, frumos și corespunzător spiritului limbei, să facă un lucru de artă, trebuie să învețe mai întâiu elementele scrierei, să studieze din toate punctele de vedere modele bine scrise — cum s'a așezat cugetările (materia) și cum ele sânt exprimate (forma), — 'nainte de a se încerca să producă ce-va, să facă o lucrare.

Materia și forma compozițiunii întrebuintată de alții, trebuie studiată de școlari, în mod natural, prin diferite deprinderi, și, numai după ce vor fi inițiați îndestul, prin modele alese, în găsirea și așezarea materialului și în espunerea formei, să li se ceară producțiuni sau lucrări libere.

Spre acest sfârșit am introdus compozițiunile, atât în partea etimologică cât și în cea sintactică. Am făcut-o aceasta, ca școlarii să se deprindă cât se poate de timpuriu, și aceasta pentru ca, îndată ce vor ști să scrie și să citească, să-și începă deprinderea în mici compozițiuni și apoi să aibă timpul trebuincios de a urca, încetinel dar sigur, treptele sau gradele de deprinderi, cari conduc la producțiuni (lucrări libere). A învăța gramatica întâiu și apoi a se ocupa o lună sau două numai cu compozițiunile, este contrar principiilor pedagogiei, pentru ca știința să poată crește, să se poată desvolta și prinde rădăcină trainice în sufletul copilului, îi trebuie o lucrare continuă și sistematică într'un timp mai îndelungat.

Deprinderile împărțite în grade, prin cari trebuie școlarii să treacă, spre a ajunge la lucrări libere, sânt:

- a) *Materia și forma dată;*
- b) *Materia dată și forma schimbată;*
- c) *Forma dată și materia schimbată;*
- d) *Materia arătată numai prin temă și dispozițiune;*
după care apoi urmează e) *lucrarea liberă.*

I. *Materia și forma data.* Cele d'ântâiu deprinderi în compozițiuni sânt copieri credincioase ale bucăților de

citire, cari consistă: a) în a copia o bucată de citire întocmai cum se află în carte, b) în a scrie din gând o bucată de citire învățată pe din afară, întocmai cu ortografia și punctuațiunea sa, c) în a scrie din gând o poveste, o narațiune morală sau istorică, d. e. cele învățate despre Vlad Țepeș. etc. Ast-fel școlarii vor vedea cum s'a unit între sine mai multe idei spre a forma un tot și cum aceste idei urmează una după alta în acel tot, fără însă să-și dea cuvânt. (Nici că trebuie să i se ceară în această vîrstă).

II **Materia data și forma schimbata.** Fiind că forma sau haina, cu care se îmbracă cugetările, formează un punct important și cel mai delicat în compozițiune, în care se concentrează mai toată știința limbei, și, fiindcă forma nu se poate câștiga numai prin reguli; de aceea am crezut că este bine să inserăm aici toate deprinderile neapărate, pe cari școlarii trecîndu-le să dispună cu siguranță de forma, literară cu care să-și espună sau îmbrace și ei mai târziu cugetările lor.

Când vom ajunge, prin mijlocirea acestor deprinderi, să facem pe școlari să înțeleagă cum aceleași idei sau cugetări pot fi îmbrăcate sau exprimate în diferite forme și adică, când se espune în formă *narativă*—cum aceasta la rîndul ei poate primi asemenea mici schimbări: de *vorbe*, de *forme*, de *timp* și de *numer*, de *topică* etc. — cum *forma narativă* se poate transforma în *formă epistolară*, cum *forma poeziei* se poate transforma în *forma prozei*, fără să se schimbe înțelesul; și cum însfîrșit *forma narativă* se mai poate transforma în *formă dialogică* și această din nou în *forma narativă*; atunci puterile sufletești ale școlarilor, mulțămîtă acestui exercițiu, vor putea să înțeleagă și să distingă tot ce vor citi și să dea ori-ce formă materialului compozițiunii.

La aceasta se mai adaugă aflarea ideii fundamentale dintr'o bucată oare-care de citire, precum și descompunerea acestei bucăți în părțile ei principale, din care rezultă planul compozițiunii, pe care l'a avut scriitorul în vedere, etc. Aceste deprinderi din urmă, trebuie să

se facă în clasă, cu ori-ce bucată de citire și poezie, dacă voim ca din citit să se tragă vr'un tolos.

Citirea logică și astdică nuse poate face, de cât pe baza acestor deprinderi. Și apoi ar fi bine să se pună o dată mai multă îngrijire în citirea logică, de oare ce aceasta vine foarte mult în ajutorul compozițiunei.

III. Forma data și materia schimbata. Imitațiunile, ce urmează și cari acum trebuie să fie mai libere de cât în partea etimologică, îi vor pune în pozițiune de a aplica forma, peste care acum ei sânt stăpâni, și asupra altor cugetări și astfel a se apropia din ce în ce de emancipare și de producțiunii libere. Fiind că datoria școalei este de a forma și desvolta toate puterile sufletești ale copilului, de aceea, spre a cultiva și imaginațiunea (sau fantasia) copilului, am dat și vr'o câte-va exemple de formă sau de stil ornat. (vezi adaosul). Se înțelege că imaginațiunea sau fantasia nu trebuie lăsată, să apuce un drum rătăcit. Această o știe și trebuie să o știe ori-ce institutore conștiințios. Toate facultățile sufletești trebuie deprinse și desvoltate. Să obicinuim pe copii a reflecta asupra lumii din afară, să îi învățăm a observa și a vedea în tot-d'auna de ce sânt înconjurați.

IV. Materia arătata numai prin tema și dispozițiune. După ce școlarii s'au familiarizat oare-cum destul de bine cu materia și forma compozițiunei, putem să le cerem mici producțiuni. Cu toate acestea trebuie să le mai venim puținel într'ajutor prin dispozițiunea materiei. În urma acestor deprinderi apoi pot urma, dacă este timp încă, lucrări libere sau producțiunii proprii. De aci înainte se dă școlarilor numai *tema* și ei trebuie să caute materia, să facă planul, după care să așeze și în urmă să-i dea forma cerută; lucru ușor, când vom putea urma după modul arătat, dar peste putință, când le vom da tema d'a dreptul. (Numai talentele mari și geniurile n'au trebuință de reguli și nici că sufer puterile lor intelectuale restricțiuni, bariere, etc.)

Producțiuni sau lucrări cu totul libere atârnă pe

lângă altele și de etate. Regulele și modelele pentru lucrări libere, date de noi, sunt mai mult pentru școlarii, cari rămân numai cu clasele primare. Fiind bine introduși prin deprinderile de până aci, ei vor fi în stare mai târziu a se desvolta singuri și a face lucrări libere. Nu trebuie să pretindem prea inte lucrări libere; cu atâta mai puțin înainte de a fi trecut regulat deprinderile arătate. Oare, cerând de la un individ, care nu s'a deprins de loc în desemn, să ne facă un tablou după natură, putea-vom obține de la densusl această lucrare? De sigur că nu. Și cu toate acestea sânt unele școale, cari din nenorocire pretind aceasta. Institutorele le zice, fără ca să fie făcut cea mai mică pregătire: *băeți să-mi scrieți ce a-ți văzut voi astăzi, când ați venit la școala sau descrieți-mi primăvara, o preumbulare*. Astfel de apucături cu totul greșite n'ar trebui să se mai permită în școale.

Preceptele de compoziții, puse în urma tuturor deprinderilor, nu se vor învăța de școlarii claselor primare, de cât numai după înțeles. Deprinderile bine conduse fac mai mult de cât zecimel- de regulă învățate pe din afară. Epistolele, cari nu sânt de cât niște compuneri mai usitate și mai apropiate de subiect, adică de scriitor, se întind numai asupra materialului, luat din cercul real al cunoscințelor copilărești. Scopul introducerii lor este să înlesnească mai mult o narațiune (sau o descriere) punând oare-cum pe subiect (pe scriitor) într'un contact mai nemijlocit. Ca dovadă despre aceasta să se dea, ca temă, școlarilor o întâmplare de narat sau de descris; — forma să se espună în două moduri: în formă narativă, și în forma epistolară, — și făcându-se deosebirea într'aceste forme se va găsi că acea epistolară e mai frumoasă, mai vie, etc. Acest cuvânt m'a făcut de am pus în forma epistolară mai multe narațiuni și descrieri. În modul acesta și cu înaintarea etăței, școlarii vor putea fi introduși încetul cu încetul în mod natural și în epistole, a căror materie e luată de multe ori din lumea din lăuntru. Nu e permis a da școlarilor nimic mai

presus de mintea lor. Mulțimea de modele epistolare, ca epistola de condoleanță, de muștrare, etc. luate din lumea din lăuntru, nu numai că nu aduc nici un folos școlarilor, fiind că neînțelegându-le nu le pot învăța, dar le face un rău necalculabil, de oare-ce le târăște concepțiunea și îi zăpăcește mult timp. A împune școlărilor să învețe niște modele, pe cari ei nu le înțeleg însemnează a-i dresa, a face din ei niște marionete. O școală bună nu trebuie să permită asta. Aceste vor veni cu etatea. Și apoi dacă știe cine-va să facă o narațiune, o descrițiune bună, etc., acela va putea face și o epistolă bună.

Se va zice poate, că spre a urma regulat pe toate aceste trepte, a face deprinderile arătate în manual, este prea greu și, în stare actuală a școlii, peste putință. Mărturisesc și eu că, dacă studiul limbei se va mai preda separat de toate cele alte studii, cari ar trebui să formeze materialul compozițiilor, dacă deprinderile arătate în manual se vor face numai într'un mod mecanic, fără pregătirile necesare, fără ca reflecțiunile și observările școlarilor să fie stimulate prin învățământul intuitiv, este greu să se ajungă scopul dorit prin deprinderile în compozițiuni, ba poate peste putință. Dacă însă toate studiile vor concurge spre a înlesni deprinderile în compozițiuni și dacă studiului limbei i se va recunoaște importanța, ce o are față cu cele lalte studii din învățământul primar, acordându-se în felul acesta mai mult timp pentru predare, de cât ori-cărui altul, scopul ce urmărește acest studiu va fi ajuns. Și apoi în ori ce cas nu e trebuință oare să completăm un lucru început, nu trebuie să lucrăm mai mult pentru viața practică, de cât pentru școală? Pământul nu se ară și se sapă numai ca să se are, etc., ci ca să producă fructe. Noi nu învățăm gramatica, ca să o învățăm numai sau ca să vorbim românește; — aceasta am putea-o face și fără gramatică — ci o învățăm pentru că azi mâine să știm să scriem și noi două-trei rânduri.

Mai mult de cât toate acestea este, că sufletul copi-

ilor nu se dezvoltă prin nimic așa de iute și așa de sigur ca prin compozițiuni «A scrie o pagină cu băgare de seamă, — zicea un pedagog renumit, — folosește mai mult de cât a învăța 40 de pagine pe din afară».

Nu acel institutor, ai cărui școlari au învățat mai bine, știu, în aparență, mai multă carte (certIFICATELE sunt pline numai de 9 și de 10) este cel mai bun; ci acela, ai cărui școlari s'au deprins a cugeta, a reflecta și a judeca întotdeauna cu capul lor. Școala își va fi făcut datoria cum se cuvine numai atunci, când prin pregătirile făcute, școlarii vor fi în stare de a se instrui ei singuri mai departe.

Neputând percurge din vreme o întâmplare oare care toate deprinderile, școlarii bine introduși în materie — mai ales cari rămân numai cu studiul primar — vor ști cu timpul să își apropieze cele petrecute în școală și să-și completeze singur acest studiu. Pentru acest cuvânt am adăos și ceva din scrierile de afaceri.

Deși deprinderile în scrieri de afaceri își vor da fructele cum se cuvine numai, când școlarii vor intra în viață practică, cu toate acestea s'au inserat în partea din urmă a Sintaxei vreme câte-va noțiuni spre a li se da o mică idee de astfel de scrieri și spre a corespunde programei oficiale. Explicările s'au omis de o câmtă. Ele se pot găsi în edițiunea IV.

În cât e pentru sintaxa specială n'am putut'o isprăvi, după cum îmi propusesem, din cauza evenimentelor, cari nu-mi au lăsat liniștea dorită.

La această lucrare a mea, m'am folosit de mai mulți pedagogi și autori însemnați.

Sunt sigur că se va ține socoteala de greutatea, ce am întâmpinat la această lucrare, de oare ce această cale e cu totul neumblată la noi. După cât știu nu există în românește o singură carte de felul acesta.

Acestea zise, rog din nou pe D-nii membri ai corpului didactic, cari mi-au îmbrățișat cu atâta căldură lucrările mele, să bine-voiască a-mi arăta părerile D-lor, relativ la compozițiunile introduse în gramatică.

Autorul.

București, 20 Maiu 1878

PARTEA SINTACTICĂ.

GRADUL IV.

CAP I.

PROPOZIȚIUNEA.

Subiect — Predicat — Propozițiune afirmativă, negativă, exclamativă și interogativă.

A. E S P L I C A R E.

(Vezi edițiunea a IV).

B. DEFINIȚIUNI, DEPRINDERI ȘI TEME.

a) **O cugetare, exprimată prin vorbire sau prin scriere, se numește propozițiune.**

b) **Fie-care propozițiune se formează din două părți, din subiect și din predicat.**

c) **Subiectul este acea parte a propozițiunii, care numește ființa sau lucrul, despre care se zice ceva. El se pune totdeauna în cazul nominativ și răspunde la întrebările: Cine? Ce?**

d) **Subiectul se exprimă: 1. printr'un substantiv**

d. e. **Soarele luminează**; 2. printr'un **pronume**, d. e. **El vorbește**; 3. printr'un **verb** la infinitiv, d. e. **A înnota este folositor**; sau prin orî-ce vorbă luată ca substantiv, d. e. **Cu** este o prepozițiune.¹⁾

Tema 1. Să se formeze cinci propozițiuni, în cari subiectul să fie exprimat printr'un substantiv, cinci, în cari subiectul să fie exprimat printr'un pronume, cinci, în cari subiectul să fie exprimat printr'un verb la infinitiv, și cinci, în cari subiectul să fie exprimat prin altă vorbă luată ca substantiv, d. e. **Pasărea cântă**.

e) **Predicatul este** acea parte a propozițiunii, care numește ceea ce se zice despre subiect. El răspunde la întrebările: **Ce face? Ce este? și Cum este?** (subiectul).

f) **Predicatul se poate exprima**: 1. printr'un **verb**, d. e. **Câinele latră**; 2. printr'un **substantiv**, d. e. **Câinele este animal**; 3. printr'un **adjectiv**, d. e. **Câinele este credincios**.²⁾

Tema 2. Să se formeze câte 3 propozițiuni cu fiecare din substantivele următoare, spunându-se: a) ce fac ființele numite, b) ce sînt, și c) cum sînt: porumbel, păun, câine, găina, foc, luna, Siriu, soldat, Tudorel, s. a.; d. e. Porumbelul zboară. Porumbelul este pasere. Porumbelul este frumos.

1) Subiectul se mai poate exprima și printr'o propozițiune întreagă, d. e. *El constatat, că pământul se întoarce împrejurul Soarelui.* Câte odată subiectul se subînțelege, d. e. Pleacă, Tună, ș. a.

2) Predicatul se mai poate exprima: printr'un numeral, printr'un substantiv cu prepozițiune, d. e. Acest cal este al nostru. Noi eram zece, și voi douăzeci. Acest băiat este cu minte. Inelul este de aur. Pomii sînt în floare. Acel copil este al vecinului. Paharul este din vin. (Astfel de predicate însă, se nasc mai mult din cauza lipsei de substantiv și de adjectiv.)

Observare. Când predicatul este exprimat printr'un verb, atunci concordă cu subiectul său în număr și persoană, când predicatul este exprimat printr'un adjectiv, atunci concordă cu subiectul său în număr, gen și cas, și când predicatul este exprimat printr'un substantiv, atunci concordă cu subiectul său în număr și cas, rareori în gen. În cazul d'ântăiu unirea predicatului cu subiectul se arată prin terminarea verbului, iar într'al doilea și al treilea prin verbul ajutător «*a fi.*»¹⁾.

g) Proposițiunea, după înțelesul ei, poate fi: 1. afirmativă, 2. negativă, 3. exclamativă, 4. interogativă; iar în privința așezării părților, poate fi: dreaptă și inversă.

1. Proposițiunea se numește afirmativă, dacă predicatul afirmă ceva despre subiect, d. e. *Ioan scrie frumos.*

2. Proposițiunea se numește negativă, dacă predicatul neagă ceva subiectului, d. e. *Ioan nu scrie frumos.*

3. Proposițiunea se numește exclamativă, dacă o pronunțăm cu un ton de exclamare (de mirare), d. e. *Ce frumos scrie Ioan! Cât e de frumos primăvara!*

4. Proposițiunea se numește interogativă,²⁾ dacă o pronunțăm cu un ton de întrebare, d. e. *Scrie Ioan frumos?*

5. În privința așezării părților, propozițiunea se chiamă dreaptă, adică în ordine dreaptă, când subiectul este întâiu și apoi urmează predicatul, d. e. *Ioan scrie frumos.*

1) Tot ca verbul ajutător *a fi* se mai pot întrebuința și verbele *a se face*, *a rămâne*, *a sta*, *a se așeza*, *a se numi*, *a deveni*, *a se naște*, s. a. d. e. El s'a făcut învățător. Constantin a rămas arendaș s. a.

2) Din protivă și verbul ajutător *a fi* se întrebuințează câte o dată cu verb predicativ, d. es. Noi stătim în școală (în loc de noi ne aflăm în școală). E luptă pe cer. s. a.

2) Interogativele se mai deosebesc: a) în interogative, după cari se așteaptă un răspuns, d. e. *Cine a scris această fereastră?* (N.), b) în interogative retorice, cari numai după formă sânt interogative și cari, fiindcă au un înțeles complet, nu mai așteaptă nici un răspuns. După formă, ele sânt afirmative, când sensul propozițiunii este negativ și vice-versa, d. e. *Sântești voi Români?* (adică voi nu sânteți Români). *Nu ești dumnezeu tu il lui N.?* (El sânt)

6. Proposițiunea se cheamă **inversă**, când predicatul se pune întâi și apoi urmează subiectul, d. e. *Scrie Ioan frumos?*

h) După proposițiunea pozitivă și negativă se pune totdeauna un punct (.), după proposițiunea interogativă, semnul întrebării (?); iar după proposițiunea exclamativă, se pune semnul exclamării (!).

Deprinderea I. Să se copieze următoarele propozițiuni, subliniindu-se subiectul cu o linie, iar predicatul cu două linii: *Calul fuge. Căii fug. El fuge. Ei fug. Calul este negru. Căii sunt negri. Calul este un animal. Căii sunt niște animale. El este animal. Ei sunt animale. Omul vorbește. Copilul doarme. Privighetoarea cântă. Câinele latră. Soarele luminează. Focul arde. Apa curge. Mi-roase floarea? Inflorit'a pomul? Plecat'a Ioan? Eu învăț. Tu scrii. Dunărea este fluviu. Craiova este oraș. Turcia este imperiu. Parisul este o capitală. Ciocârlia este pasere. Judecătorul s'a numit președinte. El a rămas suprefect. Iarba stă verde. Pământul este rotund. Apa este curgătoare. Vulpea este vicleană. Câinele este credincios, d. e. **Calul fuge.***

Tema 3. Să se formeze câte trei propozițiuni cu fie-care din substantivele următoare: *Nicolae, bou, câine, găină, trandafir, știucă, prun, pâr, leu, cerb, stup, fluture.*

Tema 4. Să se caute câte un subiect cuivincios pentru fie-care din predicatele următoare: — *sare.* — *cântă.* — *joacă.* — *vorbește.* — *este școlar.* — *este riu.* — *a fost capitala (Munteniei).* — *este domnul (României).* — *s'a ales deputat.* — *a ramas arendaș,* — *s'a făcut primar.* D. e. *Capra sare.*

Tema 5. Să se formeze 10 propozițiuni aseme-

nea celor din deprinderea I; apoi să se caute familia fiecărui verb din narațiunea: *Albina în timpul primăverii*, pag. 11. d. e. de la făcuse, făcător, faptă, binefăcător, s. a.

Tema 6. Să se caute în narațiunile: *Albina în...* și *Porumbeii* și să se scrie în 3 despărțiri; a) propozițiunile, al căror predicat să fie exprimat printr'un verb; b) propozițiunile a. c. p. se fie exprimat printr'un adjectiv și c) propozițiunile a. c. . . printr'un substantiv.) d. e. a) printr'un verb: Se făcuse primăvară.

Deprindere. — Să se analizeze în scris toate propozițiunile din deprinderea I; d. e. *Calul fuge.*

MODEL DE ANALISĂ SINTACTICĂ.

Calul fuge. Aceasta este o propozițiune, fiindcă este o cugetare exprimată prin scris (prin vorbit ar fi, când am pronunța-o numai).

Subiectul propozițiunii este vorba „*Cal*”; este subiect, fiind că este partea cea a propozițiunii, care numește ființa, despre care se zice ceva. El este exprimat printr'un substantiv. (Subiectul se mai poate exprima printr'un pronume d. e. El fuge, s. c. a.

Predicatul este vorba „*fuge*”. Este predicat fiindcă este partea cea a propozițiunii, care numește ceea ce se spune (zice) despre subiect. El este exprimat printr'un verb. (Predicatul se mai poate exprima și printr'un adjectiv s. c. a.

După această propozițiune s'a pus un punct. S'a pus punct, fiindcă după toate propozițiunile afirmative și negative se pune un punct. (Când această propozițiune s'ar transforma în propozițiune interogativă sau exclamativă, atunci s'ar pune după ea semnele acestora d. e. Fuge calul? Cum fuge calul!

Noțiuni de stil 1)

Studiul limbii are de scop a face pe scolarii, nu numai să înțeleagă, ceea ce au vorbit și scris alții, dar să și exprime și propriile lor cugetări, într'un mod lămurit, precis și potrivit regulilor stabilite în limbă.

Partea studiului limbii, ce ne arată drumul către acest scop, se numește stilistica (sau reguli despre compozițiuni).

Compozițiunea este un șir de cugetări, cari, unite între dênsele printr'o idee fundamentală, (numită *temă* sau *titlu*), formează un tot armonic.

Intr'o compozițiune deosebim :

a. *Materia* sau *conținutul* ei.

b. *Forma compozițiunii*.

Materia sau *conținutul compozițiunii* este suma tuturor cugetărilor, ce câștigăm despre o temă dată (obiectul de descris sau de narat, s. a.)

Forma este felul, cum exprimăm acele cugetări în vorbit sau în scris.

1) Așa dar, spre a ne putea exprima mai târziu în scris sau vorbit, și propriile noastre cugetări, (a face compozițiuni libere) trebuie să ne ocupăm cu dinadinsul de *materia* și *forma* compozițiunii. Să urmărim, cu alte vorbe, exemplul unui maestru de construcții. Acesta, când voește să facă vre o zidire, trebuie să aibă mai întâi materialul necesar (piatră, cărămidă, var, s. a.); în urmă, să știe cum să urească această materie, adică, ce formă să i dea, ca să facă zidirea (o casă, biserică, s. a.) ce și-a propus. Când vom să facem și noi o compozițiune liberă, trebuie să avem mai întâi, ce să scriem, adică: să ne câștigăm *materia* trebuincioasă cugetării despre obiectul de descris sau de narat; apoi să știm ce formă să dăm acelei materii, adică: cum s'o exprimăm în vorbit sau în scris.

Fiin dcă *materia* și *forma* au trebuință de multă deprindere, de aceea ne vom ocupa cu ele mai în tot cursul sintaxei. (Vezi prefața și adaosul.)

A). MATERIA ȘI FORMA DATĂ.

1. Să se învețe pe din afară bucata de cetire „Lupul pe patul de moarte“ pag. 4, p. III-a (*Leul la bătrânețe și fiarele pădurei*, pag. 37. 1) — *Bărăganul*, deosebit în patru părți, pag. 284, s. a.); pe urmă, să se scrie din gând, întocmai cu punctuațiunea și ortografia sa.

2. Să se citească și să se nareze de mai multe ori narațiunea : *Încrederea în Dumnezeu*, pag. 72, p. III-a (și alte narațiuni de felul acesta); pe urmă s'o scrie fiecare scolar astfel, după cum o ține minte.

3. Să se scrie o narațiune despre Vlad-Tepeș (Mihail Bravul și despre alți domni), după ce mai întâi se va fi narat de institutor și de vre-o câțiva școlari din clasă. Tot astfel din *Istoria Sacră*. (Narațiunea se va face în stilul poveștilor).

CAP II.

PROPOZIȚIUNEA DESVOLTATĂ.

Atribut — Complement drept — Complement nedrept — Complement circumstanțial de loc, de timp, de mod și de cauză.

I. ATRIBUTUL.

A. E S P L I C A R E.

(Vezi edițiunea a IV.)

B. DEFINIȚIUNI, DEPRINDERI ȘI TEME.

a). Propozițiunea, care este formată numai din părțile principale, adică dintr'un subiect și dintr'un

(1) Numai școlarii, cari vor fi trecut cu succes încercările de compozițiuni din partea etimologică, vor fi în stare, să lucreze cu succes temele însemnate mai sus. Cu ceilalți trebue să se înceapă din nou deprinderile din partea etimologică. Altfel vor fi împedecați în totdeauna în lucrările lor viitoare.

predicat, se numește propozițiune *simplă*; iar propozițiunea, care, afară de subiect și de predicat, mai are și alte părți secundare, se numește propozițiune *desvoltată*.

Propozițiunea simplă se desvoltă prin adăogarea uneia sau a mai multor părți secundare la părțile principale, d. e. Școlarul silitor scrie, sau Școlarul silitor scie temă. Amândouă aceste propozițiuni sunt desvoltate, fiindcă, afară de subiect și de predicat, mai au și alte părți secundare.

b). Partea secundară a propozițiunii, care se adăogă la un substantiv, (fie acesta întrebuițat ca subiect fie ca predicat sau ca un complement oare care,) spre a-i determina înțelesul, se numește *atribut*, d. e. *Floarea cea frumoasă este mirositoare*.

c). Atributul răspunde totdeauna la întrebările: care? ce fel? și ce? și se poate exprima: 1. printr'un **adjectiv**, d. e. *Strugurii cei copti sânt dulci*. 2, printr'un pronume **demonstrativ**, d. e. *Această floare miroasă*. 3. printr'un **substantiv** în genetiv, d. e. *Piciorul mesei este rupt*. 4. printr'un **substantiv** cu prepozițiune, d. e. *Omul fără amici este nefericit*. 5. printr'o **aposițiune**, 1) d. e. *Mihailu, domnul României, a fost brav*. 6. printr'un **infinitiv** cu prepozițiunea „de“ d. e. *Plăcerea de a fi cu tine este nespusă*. 7 printr'un **adverbial**, d. e.

---

1) Aposițiunea se leagă câte odată prin oa. s. e. *Nepotul meu, ca moștenitor al averei, s. c. a.*

Aposițiunea și adverbialul au mai mult caracterul unei propozițiuni scurte, d. e. *Tepeș, domnul României, (în loc de: care era domnul României).*

Lupta de la Călugăreni a fost crâncenă; 8. printr'un numeral, d. e. Zece militari sosiră.

Atribut exprimat printr'un substantiv în acelaș cas ca și substantivul determinat, se numește *aposițiune*, d. e. Plevna, un oraș în Bulgaria, va rămânea neștearsă (din mintea noastră.) Aposițiunea se pune totdeauna între două virgule.

Deprinderea II. Să se copieze următoarele propozițiuni și să se sublinieze attributele, spunându-se prin ce părți de vorbire sunt exprimate: *Acel trandafir va înflori. Lucrătorul obosit doarme. Lumina lunii este palidă. Țepeș, domnul României, a fost crunt. Omul virtuos este fericit. Servitorul onest este iubit. Plăcerile acestei lumi sînt trecătoare. Mușcătura viperei este veninoasă. Străzile Bucureștilor sînt petrite. Culesul viilor a trecut. Cântarea pasărilor este plăcută. Ușa odăii este deschisă. Aerul de munte este sănătos. Aceste cărți sînt ale mele. Haina cu blană este călduroasă. Mihaiu, domnul României, a fost ucis. Pomul de lângă zid a înflorit.*

Tema 6. Să se adauge atributul cuviincios la subiectele propozițiunilor următoare: *Fereastra—este spartă. Tabla—s'a stricat. Trăsura—este grea. Culesul—a început. Penele—sînt frumoase. Vocea—este dulce. Podul—este nou. Peștii—sînt gustoși. Carnea—este fragedă. Bucureștii—sînt mari. Răsvan—a fost detronat. Casa—este înaltă. Iași—sînt capitala (M) Mircea—a fost domn.*

Tema 7. Să se copieze din narațiunea*: „*Albina în timpul primăverii*“ toate substantivele, al căror

înțeles să fie complinit. Atributul se va sublinia d. e. **Muguri arborilor.**

Tema 8. Să se formeze 10 propozițiuni, al căror subiect să aibă de atribut un substantiv cu o prepozițiune, și zece, al căror subiect să aibă un atribut, exprimat printr'un *adverbial*, s. a., d. e. Școlarul cu *legătură roșie* este silitor.

Deprindere. Să se analizeze în scris toate propozițiunile din deprinderea II, d. e. Pomul de lângă zid a înflorit.

MODEL DE ANALISĂ SINTACTICĂ.

Pomul de lângă zid a înflorit. Aceasta este o propozițiune, fiindcă este o cugetare exprimată prin scris; este o propozițiune dezvoltată, fiindcă, afară de subiect și de predicat, mai are și o parte secundară, care este „*de lângă zid*“. Subiectul și predicatul sunt necomplinite; prin urmare și propozițiunea simplă ar fi: *Pomul a înflorit*; „*de lângă zid*“ este parte secundară, fiindcă nu poate sta de sine și pe lângă aceste poate lipsi din propozițiune, fără ca aceasta să înceteze de a mai fi propozițiune; este atribut, fiindcă este adăogăat pe lângă subiect, ce este exprimat printr'un substantiv, și toate vorbele, cari se adăogă la un substantiv pentru a-i determina înțelesul, se numesc **tribute**. Acest atribut este exprimat printr'un *adverbial*. Atributul se mai poate exprima a) printr'un *adjectiv* d. e. *Pălăria cea mare este a mea* s. a. (După acest model se vor analiza toate propozițiunile dezvoltate din deprinderile ce urmează.)

B. MA TERIA DATĂ, FORMA SCHIMBATĂ.

a) Albina în timpul primăverii.

Se făcuse primăvară. Soarele topise de mult zăpada de pe deal și de pe câmpii. Iarba răsărise. Mugurii arborilor se desfăcuseră și vârful frunzulițelor se zăria. Atunci se deșteptă și albina din somnul ei cel adânc. În care zăcuse toată iarna. Ea își frecă ochii și-și deșteptă tovarășile. Acestea deschiseră încetinel ușa întunecoaselor lor locuințe și se uitară afară, ca să vadă dacă ghița, zăpada și crivățul s'au dus. Pretutindenii era un soare cald și luminos. Încântate de aceasta, albinele se furișară din locuința lor, își neteziră frumos aripele și se încercară să zboare. Apoi se duseră îndată la măr și-l întrebă: n'ai tu, mărul, nimic de mâncare pentru niște albine flămânde ca noi? Toată iarna n'am gustat nimic proaspăt! Mărul le răspuse: n'am nimic, dragilor mele, ați venit prea de vreme la mine. Florile sunt în muguri, și alt-ceva n'am! Duceți-vă la cireș! Ele se duseră la cireș, și-i ziseră: cireșule dragă, n'ai tu flori pentru noi? Dar și cireșul le răspuse: veniți mai târziu, fiindcă acum florile îmi sunt încă închise. Când se vor deschide, veți fi și voi bine-venite. Atunci ele sburară la lălea. Aceasta avea într'adevăr o floare mare și colorată, dar nu era în ea nici miros, nici dulceață. Albinele nu putură găsi miere. Flămânde și întristate ele erau să se întoarcă a-casă, când zăriră, din întâmplare, în tufiș o floare mică, albăstrue. Era o viorea. Aceasta, modestă cum era ea, așteptă până veniră albinele; apoi își deschise floarea, care era plină de miros și de dulceață. Albinele se săturară de miere și duseră și a-casă.

b) Albina în timpul primăverii.

Forma materiei din bucata de citire se schimbă în două feluri.

I. Schimbare.

(În locul mai-mult-ca-perfectului se va pune perfectul, și în locul perfectului se va pune presintele și vice-versa, unde se poate).

S'a făcut iarăși primăvară. Soarele a topit de mult zăpada de pe dealuri și de pe câmpii. Iarba a răsărit. Mugurii arborilor s'au desfăcut, și vârful frunzulițelor se zărește. Atunci s'a deșteptat și albina din somnul ei cel adânc, în care a zăcut toată iarna. Ea își freacă ochișorii și își deșteaptă tovarășile. Acestea deschid încetinel ușa întunecoavei lor locuințe și se uită să vadă, dacă gheața, zăpada și crivățul s'au dus. Pretutendeni este un soare cald și luminos. Încântate de aceasta, ele se furișează din locuința lor, își curăță frumușel aripioarele și se încearcă să zboare. Apoi se duc la măr și-l întrebă : n'ai tu mărul, nimic de mâncare pentru niște albine flămânde ca noi? Toată iarna n'am gustat nimic proaspăt. Mărul le răspunde : veniți prea de vreme la mine. Florile mele sunt acumă încă în mugure, și alt-ceva n'am. Duceți-vă la cireș. Ele se duc numai de cât la cireș și'î zic : cireșule dragă, n'ai tu ceva flori pentru noi? Dar și cireșul le răspunde : Veniți mai târziu, fiindcă acum florile îmi sunt încă închise. Când se vor deschide, veți fi și voi binevenite. Atunci ele zboară la lălea. Aceasta are într'adevăr o floare mare și colorată, dar nu este în ea nici miros, nici dulceață. Albinele nu pot găsi miere. Flămânde și înfristate sunt mai gata să se întoarcă a-casă, când zăresc din întâmplare în tufiș o floare mică albăstrue. Este oviorea. Aceasta, modestăcum este ea, așteaptă până vin albinele; apoi își deschide floarea, care este plină de miros și de dulceață. Albinele se satură de miere și duc și a-casă.

(A doua schimbare se va face în așezarea părților propozițiilor).

II. COMPLEMENTUL DREPT.

A. E S P L I C A R E.

(Vezi Edițiunea a IV.)

A. DEFINIȚIUNI, DEPRINDERI ȘI TEME.

a. Complementul drept este o parte secundară a propozițiunii, care completează înțelesul unui verb transitiv¹⁾ și se pune în cazul acuzativ, răspunzând la întrebările: *pe cine?* sau *ce?*

b Complementul drept se poate exprima: 1. printr'un substantiv cu sau fără prepozițiunea *pe*²⁾, d. e. Câinele păzește **casa**; 2. Printr'un pronume, d. e. Câinele **o** păzește, și 3. Printr'un verb la infinitiv sau prin orî-ce vorbă luată ca substantiv³⁾, d. e. Eu voesc *a cânta*.

Deprinderea III. Să se sublinieze complementele drepte din propozițiunile următoare și să se spună prin ce părți de vorbire sunt exprimate. A. *Țăranul sapă via. Ploaea a recorit aerul. Măcelarul taie vite. Fii lui Iacob vindură pe Iosif, fratele lor. Vaca dă lapte. Câinele păzește casa. Pisica prinde șoareci. Grădinarul plantează pomi. Timplarul face mese frumoase. Soldatul bate pe inamic. Căpitanul comandă compania. Soarele luminează pământul. Ce pește ai cumpărat? Am cum-*

1). Unele verbe transitive au, pe lângă complementul drept pătimitor, un alt complement, care exprimă ceea ce este cel d'ântăiș sau ce se face cu densus. Acest complement se numește *factitiv*, d. e. Generalul a făcut pe nepotul său *ofițer*. Francezii aleseră pe Napoleon de *impărat*

2). Prepozițiunea *pe* se pune numai înaintea numelor de persoane: d. e. Am văzut *pe Ioan*; rare-ori înaintea altor nume, d. e. Leul a bîrăuit *pe urs*.

3). Complementul drept se poate exprima și printr'o propozițiune întregă, d. e. Am auzit, că fratele tău a fost bolnav.

părat un crap frumos. El a cumpărat un curcan gras. Tu nu știi a scrie? El a învățat a scrie? Eă te observ. El se duce. Noi nu vĂ împedecăm. Focul te încălzește. Eu mĂ spal. Tu te îmbraci. B. Servitorul nostru a cumpărat niște mere foarte frumoase. Lupii din Rusia sĂnt foarte selbatici. d. e. Tăranul sapă via.

Tema 9. Să se caute subiectele și complementele cuviincioase pentru fie-care din predicatele următoare : —scrie —. —taie —. —sparge —. —rupe —. —sapă—. —ară—. —cosește —. —seceră —. —ridică—. —doboară—. —smulge—. —plantează—. —coase—. —spală—. —gătește—. —împușcă—. —prinde—. —îvinge—. —vênează—. —seamănă—. —păzește—. —pune—. , d. e. Petru scrie o epistolă.

Tema 10. Să se formeze niște propozițiuni, al căror predicat să aibă de complement drept substantivele următoare : —lemn. —grău. —porumb. —grădină. —pește. —iepure. —pom. —cal. —căine. —cerb. —urs. —Turci. —Unguri, —Poloni. —Muscali. —casă. —masă. —fereastră. —trăsură, d. e. Tăetorul tae lemne.

Tema 11. Să se copieze din narațiunea : *Albina în timpul primăverei* pag. 9, toate complementele drepte. Asemenea se vor copia complementele drepte din narațiunea «*Porumbeii.*» După aceea să se scrie familia substantivelor din narațiunea «*porumbe.*» d. e. de la zi, : zilnic, ziar, s. a.

Tema 12. Să se formeze opt propozițiuni, ale căror complemente drepte să fie exprimate printr'un pronumĂ, opt.. printr'un substantiv și cinci.. printr'un verb la infinitiv.

11. O bucată de citire se poate schimba în formă epistolară.

Narațiunea următoare, schimbându-i-se forma, se va transforma într'o epistolă.

Porumbeii.

La ziua nașterii sale, Ștefan primi de la unchiul său trei părechii de porumbei. El îi nutrea mai totdeauna singur și observa cu plăcere jocurile lor cele nevino-vate. Curățenia și iubirea de pace, ce domnea între porumbei, îl făcură să îi îndrăgostească din ce în ce mai mult. Și într'adevăr ei erau vrednici de aceasta. Când ploua sau timpul era urât și pământul plin de noroi și de apă, el observa cu mirare, cum porumbăii călcau din peatră în peatră, ca să nu se murdărească pe picioare. Nu fac tot așa și cele-l'alte animale. Cea mai mare parte dintre ele simt o plăcere de a străbate toate mocirlele. Pe lângă acestea concordia dintre porumbei este vrednică de urmat, fiindcă pe cât timp mai toate animalele, și chiar omul, caută adese-orî gălceavă și ceartă, porumbeii lui Ștefan se gugulesc și se mângăie neîntrerupt unul pe altul. Cu un cuvânt, ei sînt simbolul păcii și al curățeniei. De aceea Ștefan dorea prea mult să le facă un coteț, dar n'avea cele trebuincioase pentru aceasta. La examenul cel mare însă, fiindcă a răspuns foarte bine, tatăl său, rămîind prea mulțumit de dînsul, îi dăde ca resplată, tot ce îi trebuia pentru un coteț. În urmă îi ajută el însuși, ca să l facă, astfel că în timp de trei zile cotețul fu gata și așezat pe patru stâlpi în unul din colțurile curții. Bucuria lui era nemărginită, de și acest coteț nu era tocmai mare. La mijloc îi făcuse o ușă, pe care o deschidea numai când mătura și curătea locuința porumbeilor. Ceva mai sus de-a dreapta și de-a stînga ușei, făcuse două găuri mici rotunde, ce serveau drept ferestre. Din 'naintea fie-cărei ferestre bătuse Ștefan cu cue câte o scândurică. Aceste scândurele serveau porumbeilor drept balcoane. Aici stau ei ziua și priveau în toate părțile. Într'o dimineață, când a deschis Ștefan ușa, ca să curețe cotețul cel mic al porumbeilor, zări în cele două cuiburi

din față câte două ouă. Bucuria lui fu nespusă, fiindcă din aceste ouă era să iasă puî, după cum îi spusese tatăl său. Și într'adevăr, după un timp oare-care, Ștefan avu plăcerea de a vedea, cum porumbeii săi se înmulțesc din ce în ce mai mult.

FORMA EPISTOLARA.

Local și data.

Costică dragă,

Știi tu ce animale îmi plac mie mai mult? Tu vei crede poate, că mieii, cățeeii și caii. Nu, frățioare dragă, nici unele dintre acestea nu 'mă plac ca porumbeii. Și iată pentru ce. La ziua mea am primit, ca dar, de la unchiu-meu trei perechi de porumbei moțați. Ei le dau din când în când de mâncare și de băut. Jocurile lor cele nevinovate însă, m'au încântat atât de mult, în cât de un timp în coaci le dau în totdeauna grăunțe și m'aș tot uita la dênșii. Curățenia și iubirea de pace, ce domnește între ei, m'au făcut să îi iubesc și mai mult. Și într'adevăr este lucru de mirare. Dacă te uiți la ei, când plouă sau e o vreme urită, să vezi, cu ce băgare de seamă calcă din piatră în piatră, ca să nu se murdărească. Tu știi, că o mare parte dintre animale simt din potrivă o plăcere de a străbate toate locurile mociroase. Nu e așa, că aceste ființe trebuie să se ascundă din 'naintea porumbeilor mei, cari sînt totdeauna curății? Și apoi cu câtă blîndețe se poartă ei unul către altul! Nici o dată nu caută să'și facă unul altuia vr'un rău, după cum știi că fac cele mai multe animale, și de multe ori chiar și omul.

După părerea mea, ei pot fi priviți, cu drept cuvînt, ca simbol al păcii și al curățeniei. Iată pentru ce îmi sînt dragi mai mult de cât ori-ce animal. De aceea de mult mă gîndeam să le fac un coteț, dar n'aveam cele trebuincioase. La examenul cel mare însă, tata, rămîind foarte mulțumit de răspunsurile mele, m'ia dat,

III. COMPLEMENTUL NEDREPT.

A. E S P L I C A R E

Vezi edițiunea a IV.

B. DEFINIȚIUNI, DEPRINDERI ȘI TEME.

a) Complementul nedrept este o parte secundară a propozițiunii, care complinește înțelesul unui adjectiv sau al unui verb, și stă în cazul dativ sau în alt cas cu prepozițiune. Intrebări: *cui? la ce? la cine? în cine? de cine? despre cine?* d. e. Dă cartea aceasta lui Alexandru.

b) Complementul nedrept se poate exprima: 1. printr'un substantiv în dativ, d. e. Dă școlarului această carte. 2. printr'un substantiv cu prepozițiune, d. e. Copiii sânt iubiți de părinți. 3. printr'un pronume cu o prepozițiune, d. e. Eu mă tem de tine; și 4. printr'un verb la infinitiv d. e. M'am hotărât a pleca.

Deprinderea IV. Să se analizeze următoarele propozițiuni, arătând ce fel de complemente are predicatul și prin ce parte de cuvânt e exprimat fie-care complement: **A.** Copiii sânt supuși părinților. Acest om este iubit de toată lumea. O mamă se jertfește pentru fiul ei. Noi jărtfim plăcerile datoriiilor. Impărțitorul ne-a adus o epistolă. Eu am dăruit o carte lui Petru. Israelitii se închinau unui vitel de aur. Romanii se temeau de Daci. Decebal a fost învins de Traian. Lumea vorbește despre faptele tale. Acest om este lipsit de avere. Soldatul era demn de toată stima. Eu mă spal mâinile. El și tunde barba. Sânt obișnuit a lucra. Sânt hotărât a muri. V'am trămis

o epistolă. Mi e sete. Mi e frig. B. Premiul atâtui se cuvine lui Alexandru. Am trimis amicului meu din Iași o epistolă de mângăere. Armata Română, de pe malurile Dunărei, a fost admirată de toată lumea. V'am trimis o cutie cu tot felul de lucruri. Giurgiul, un oraș al României, a fost bombardat de Turci. Toată armata din prejurul Plevnei a fost comandată de Domnul Românilor.

Tema 13. Să se caute câte unul sau două complemente potrivite pentru predicătele din propozițiunile următoare: Mama dă—-. Impărțitorul împărțește—-. Servitorul duce—-. Părinții dăruiesc—-. Preotul se roagă—-. Inamicul se teme de—-. Grivița a fost luată de—-. Profesorul vorbește despre—-. Ploaia este folositoare—-. Florile sînt plăcute—-. Brâncoveanu a fost condamnat la—-. Părinții sînt mulțumiți de—-. Am luat parte la—-. Soldatul român este hotărît la—-. M'am înșelat în— d. e. Mama dă nutriment copilului său.

Tema 14. Să se formeze 15 propozițiuni asemenea celor din deprinderea IV.. După aceea să se scrie familia adjectivelor din narațiunile de mai jos d. e. de la adjec: „mare“ avem mărime, marine și a.

Tema 15. Să se copieze din narațiunile de mai înainte toate complementele nedrepte.

Tema 16. Să se schimbe următoarele propozițiuni active, în propozițiuni pasive, și cele pasive în propozițiuni active: Grădinarul plantează pomi. Vierul sapă via. Țerani străng fânul. Mohamet al II a luat Bisaniul. Furtuna a rupt pomi. Grindinea

a stricat grânele. Masa este făcută de tâmplar. Iepurele s'a împuşcat de vênător. Creştinii fură persecutaţi de păgâni. Universul este făcut de Dumnezeu. Mavrocordat a fost resturnat de Răcoviţă, d. e. Pomii sînt plantaţi de grădinar.

Tema 17. Să se formeze 10 propoziţiuni active şi 10 propoziţiuni pasive:

TEME STILISTICE

1. Să se caute o naraţiune (sau şi mai multe) a cărei formă să se schimbe, după modelul „Albina în timpul primăverii” pag. 11.

2. Să se caute o naraţiune sau o descriere, care să se poată transforma în forma epistolară, după modelul: „Porumbeii” pag 14.

IV. COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL DE LOC.

(Determinaţiune circumstanţială).

A. E S P L I C A R E.

(Vezi ediţiunea IV).

B. DEFINIŢIUNI, DEPRINDERI ŞI TEME.

Complementul, care nu complineşte, ci determină înţelesul predicatului, arătând o circumstanţă, se numeşte **complement circumstanţial sau determinaţiune circumstanţială**.

Fiind că acest complement arată, când locul, când timpul, când modul şi când cauza; de aceea se împart în complement circumstanţial: de **loc**, de **timp**, de **mod** şi de **causă**.

a) Complementul circumstanțial de loc este o parte secundară a propozițiunii, care determină locul, unde se întâmplă cele exprimate prin predicat. (Intrebări: unde? de unde? în cotro? ș. a. 1).

b. Complementul circumstanțial de loc se poate exprima: 1, printr'un adverb de loc, d. e. El e aici. 2. printr'un adverbial de loc. d. e. Mă duc la școală.

Deprinderea V. Să se analizeze următoarele propozițiuni, arătând, cari sînt complimentele circumstanțiale de loc și prin ce sînt exprimate: **A.** Soldații au trecut pe aici. Trenul vine de la Giurgiu. Mihaiu a fost omorît pe câmpul Turdeii. Acest vînt vine dintr'acolo. Eu mă duc la școală. Duca, Domnul Moldovei, a murit în Polonia. — Tata a plecat la Iași. Teranii lucrează la câmp. Crocodilul trăește în Nil. Dâmbovița se varsă în Argeș. Argeșul se varsă în Dunăre. Dunărea se varsă în Marea Neagră. **B.** În grădina noastră de pe malul Dâmboviței cresc o mulțime de pomi roditori. Am fost la moșia noastră din județul Vlașca. Intr'o frumoasă parte a Moldovei trăia o familie fericită. În îngrozitoarea luptă de la Plevna, împeratul tuturor Rușilor a decorat o mulțime de ostași Români.

Tema 18. Să se formeze niște propozițiuni, cari să aibă următoarele complemente circumstanțiale de loc: — Aici. — colea. — într'acolo. — în București. — peste Argeșiu. — în Dâmboviță. — în Dunăre. —

1) Apropierea și depărtarea de un loc, arată o direcțiune, și niște asemenea părți ale propozițiunii, se numesc și complemente circumstanțiale de direcțiune.

în Nciopole. — pretutindenea. — pre earbă. — în școală. — afară din casă. — cătră cer. — la mormânt. — lângă rîu. — peste Olt. — între mărăcină. — aproape de mama. — pe lângă eleșteu. — printre frunzele arborilor. d. e. *Eu stau aici.*

Tema 19. Să se formeze 15 propozițiuni asemenea celor din deprinderea V. În urmă să se scrie 20 de substantive derivate de la alte substantive. d. e. de la substantivul „casă“ se derivă: căsuță, căsnicie, s. a.

Tema 20. Să se caute și să se copieze din narațiunea *Porumbeii*, ș.a., toate complementele circumstanțiale de loc, toate complementele drepte, nedrepte ș. a.

III. TRANSFORMAREA POESIEI ÎN PROSA.

AZINUL ȘI FURUL

Pentru un azin furat
Se băteau doi hoți o dată,
Unul vrea să-l aibă argat
Altul vrea să-l vînză 'ndată;

Dar când între ei se ceartă
Cum pe azin să-l împartă,
Vine al treilea tâlhar
Și le fură pe măgar.

G. Assachi.

Duoi tâlharî furară o dată un măgar. Dar când voiră să-l împartă, nu putură să se înțeleagă între dênși. Fiindică măgarul nu se poate împărți zise unul, ar fi bine, să ne folosim de dênsul amândoi la trebuințele noastre. Nu mă învoesc la asta, zise celalalt, mai bine să-l vindem numai de cât și să împărțim banii între noi. Din vorbă în vorbă, ajunseră la ceartă. Dar, pe când se certaui ei, un al treilea tâlhar veni și le fură măgarul. Tocmai, când erau să se împace, băgară de seamă că măgarul nu mai e nicăiri.

BROASCA ȘI BOUL.

Broasca mică cât un ou
 A văzut păscând un bou,
 Și venind foarte 'n mirare
 De-o făptur' așa de mare,
 Cugeta, c'ar fi noroc
 Pentru tot broștetul, dacă
 Ar putea să se prefacă
 Din mic mare dobitoc.
 Decî sumeția o prinde.
 Ea se umflă și se 'ntinde

Si-apoi zice: „surioară,
 Nu's ca boul bunioară?“
 Dar acesta 'i zise: „Ba!“
 Decî iar urma, se umfla
 Zicînd iar: „Ia vezi, lelică!
 — „Soro, încă ești tot mică!“
 — „Dar acum nu l'am ajuns.“
 — „Încă nu!“ I s'a respuns
 Broasc'atunci s'a mai umflat,
 Așa în cât a crepat.

G. Assachi.

Pe marginea unei bălți păștia o dată un bou. În baltă se afla o mulțime de broaște. În dată ce văzură boul, ele se mirară foarte mult de mărimea lui. „Ce vă mirați așa de mult.“ zise una dintre ele? Dacă aș vrea, și eu m'aș putea face atât de mare cât boul ăla. „Ești nebună,“ ziseră cele-l'alte. „Cum să te faci tu cât boul?“ „Eată cum,“ răspuse ea, începînd a se umfla și ași întinde pielea sa cea zbîrcită. Apoi le întrebă: sînt acum cât boul, surioarelor?“ „Nu,“ îi răspuseră toate într'un glas. Ea se umflă din nou și mai tare, și le întrebă, dacă acum este așa de mare ca boul. „Ești tot mică, ca mai 'nainte,“ răspuseră cele-l'alte. Atunci ea se supără foarte mult și punîndu-și toate puterile, se umflă pînă plesni.

Observare. Aici institutorul va arăta școlarilor în câte-va vorbe deosebirea între forma *poezii* și între forma *prozii* și cum se poate transforma poezia în prosă (Vezi prefața și stilistica pentru cursul secundar).

V. COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE TIMP.

A. E S P L I C A R E.

(Vezi edițiunea IV).

B. DEFINIȚIUNI, DEPRINDERI ȘI TEME.

a) Complementul circumstanțial de timp este o parte secundară a propozițiunii, care arată tim-

pul, când se întâmplă ceva. (Intrebări? când? de când? până când? și cât timp? etc.) 1).

b) Complementul circumstanțial de timp se poate exprima: 1. printr'un adverb de timp, d. e. El scrie acum. 2. printr'un adverbial de timp, d. e. Ioan a sosit astă noapte. 3. printr'un verb în gerunziu, d. e. Fiind la țară, m'am rătăcit.

Deprinderea VI. Să se analizeze următoarele propozițiuni, arătând ce fel de complemente au și prin ce sunt exprimate. **A.** Luna luminează noaptea. Unele animale dorm în timpul iernei. Frate-meu a fost ieri bolnav. Reșchelul a început de trei săptămâni.—Tu vei scrie mai târziu.—Trenul a plecat la opt ceasuri. Teranișii lucrează de dimineața până seara. Noi stăm în școală trei ceasuri. Vin'o mai târziu. **B.** Ieri pe la 3 ceasuri s'a început lupta de la Calafut. La 12 Iunie bombardarea Giurgiuului a ținut 5 ceasuri. Prin munții noștri cei mai înalți pasc vara oile.

Tema 21. Să se formeze niște propozițiuni, cari să aibă următoarele complemente circumstanțiale de timp: *Măine.* — *Dimineață.* — *Toamna.* — *in duminica Floriilor.* — *La anul 1848.* — *La anul 1866.* — *primăvara.* — *iarna.* — *vara.* — *noaptea.* — *ziua.* — *trei ceasuri.* — *un an.* — *mai târziu.* — *cătră seară.* — *toată ziua.* — *în timpul lecțiunei.* — *după amiază.* *In 25 August.* — *La 28 Noembre 1877.* — d. e. *Măine voi pleca la țară.*

Tema 22. Să se formeze 15 propozițiuni ase-

---

1) Complementele circumstanțiale, cari arată *durata* la întrebările: *de când? până când? și cât timp?* se numesc și complemente circumstanțiale de *durată*.

menea celor din deprinderea IV. În urmă să se scrie 20 adjective, cari să fie derivate de la alte adjective: d. e. de la adj. *bun* putem deriva: *bunicel, bunicică*.

Tema 23. Să se copieze din bucata „*Porumbei*”, toate complimentele circumstanțiale de loc și de timp.

TEME STILISTICE

1. Să se transforme în proză poeziile *Boul* și *Vitețul*, *Banul Mărăcine*, și altele de felul acesta.

Observare. În privința recitării poeziilor e de observat, că mai întâiu să se nareze poesia în proză și apoi să se reciteze.

Poesiile de transformat în proză trebuiesc bine alese, de oare-ce nu toate pot fi transformate cu înlesnire.

IV. COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE MOD.

A. ESPLICARE

(Vezi edițiunea IV.)

B. DEFINIȚIUNI, DEPRINDERI ȘI TEME.

a) Complementul circumstanțial de mod este o parte secundară a propozițiunii, care determină modul cum se întâmplă cele exprimate prin predicat. Întrebări: cum? etc.

b) Complementul circumstanțial de mod se poate exprima: 1. printr'un adverb de mod, d. e. *El scrie bine*, 2. printr'un adverbial de mod, d. e. *Ioan vorbește cu plăcere*. 3. printr'un verb în gerunziu, d. e. *El merge cântând*.

Deprinderea VII. Să se analizeze următoarele propozițiuni, arătând, cari sunt complementele circumstanțiale de mod și prin ce sunt exprimate. **A.**

Calul fuge iute. El lucrează bucuros. El vorbește a lene. Știu lecțiunea pe din afară. Voi cerceta cu deamăruntul. Dute iute. Vino fără întârziere. Calul vine în tropot. Tu te plimbi cântând. Mă vorbești speriat. Preotul a murit, rugându-se lui Dumnezeu. Soldatul se luptă vitejește. Soarele resare maiestos. **B.** *Militarii Români se aruncară cu o iuteală nespūsă asupra inamicului creștinătății. — Astăzi am umblat toată ziua cu vaporul pe Dunăre. — Românii au luat Grivița cu asalt. — Astă noapte a urlat câinele nostru prin curte într'un mod supărător.*

Tema 23. Să se formeze niște propozițiuni, cari să aibă următoarele complemente circumstanțiale de mod — *binc.* — *reu.* — *curat.* — *cu iuteală.* — *repede.* — *fără zăbavă.* — *fără părere de rău.* — *fără veste.* — *cu dispreț.* — *cu plăcere.* — *cu vaporul.* — *cu diligența.* — *vitejește.* — *românește.* — *turcește.* — *d. e.* *El lucrează bine.*

Tema 24. Să se formeze 15 propozițiuni asemenea celor din deprinderea VII. În urmă să se scrie 20 verbe compuse și 5 substantive.

Tema 25. Să se caute și să se copieze în 3 coloane, din narațiunile: *Albina.....* și descrierile de mai jos (după ce mai întâiu vor fi prelucrate) toate complementele circumstanțiale *de loc,* *de timp* și *de mod.*

IV. Materia e arătată prin propozițiuni scurte. Acestora li se va da o formă mai dezvoltată și mai frumoasă.

1. CULESUL VIILOR.

În Septembrie sînt petreceri vesele. Se culeg viile. Prin vii e mișcare mare. Mulți bărbați, femei lucrează cîntînd. Ei au cosoare în mîini. Taie strugurii.—Aleg pe cei albi și pe cei roșii. — Apoi fie-care fel se pune în alt vas. — Butoaele staî în crămă. — În lin se calcă strugurii, făcîndu-se must. El curge în curătoare. — Copii aleargă zburdalnic prin vie. — Aleg strugurii cei mai frumoși pentru mîncare. — Seara se întorc cu toții acasă. — La apusul soarelui lucrătorii întind masa pe iarbă. — Petrecere cu lăutarii. Urmează descărcături de pistoale și altele. Alții remân mai multe zile acolo, pînă isprăvesc culesul.

D. e. *Pe timpul culesului viilor, ce începe a doua zi de christovul viilor (14 Septembrie), pretutîndenî, pe unde sint vii, domnește o mare veselie. — Pe deal și pe vale se vede o mulțime de lume: bărbați, femei și copii, cari lucrează cîntînd și glumind, s. a.*

2. BĂLANUL NOSTRU.

Ieri s'a dus tata la tîrg. — Acolo cumpără un cal. — Acesta este alb la pîr. (bălan). — Bălanul are un trup frumos. — Capul e lungureț. — Gâtul încovoiat este împodobit cu o coamă lungă. — El se uită împregiur cu ochii sei cei mari. — Coada lui este foarte drasă. — Cu ea bălanul se apără vara de muște. — Cu copita bate voios pămîntul. — Dar bălanul este foarte blînd și răbdător. — Eu îl mîngăiî adese-orî cu mîna. — Astă-zi chiar am încălecat pe dînsul. — Tata mi-a ajutat. — Bălanul sta nemișcat; — De aceea i-am dat o bucată de zahar. — Lui îi place. — Altfel mînăncă fîn și cvăs. — Bălanul îmi este prea drag. — El este animalul cel mai plăcut. — Vino și tu să-l vezi.

D. e. *Tata îmi zicea de mult, că vrea să cumpere un cal, s. c. a.*

3 LA VÊNĂTOARE

Acum opt zile am cercetat pe unchiul. — Se pregătea de vânătoare. — Unchiul avea pușca atârnată pe umărul drept. — La stînga era traista de vînat. — Pe cîmp copoiul aleargă. — Iute am ajuns în pădure. — Prin tușuri caută Griveiu. Apoi bate. — Unchiul se oprește. — Eu nu mă mișc de loc. — Iată un iepure. — Unchiul dă cu pușca. — Șoldan se dă peste cap și rămîne îndată mort. Apoi mergem mai departe. — Ajungem la vizuina vulpei. — Era o gaură mare în pămînt. — Impregiur sunt pene împrăștiate. — Unchiul se pitulează după un copaciu gros. — Eu stau nemișcat. Trec 15 minute. — De odată se vede un vulpoi mare. — Ține în gură o găscă. — Pușca detună. — Vulpoiul se svîrcolește în sânge. — Griveiul îl omoară de tot. — Măine vom mânca friptură de iepure.

D. e. *Astăzi sînt opt zile, de cînd am cercetat pe unchiul — Tocmai atunci se pregătea pentru o vânătoare s. c. a.*

4. V U L P E A.

(*Insușirile*). Vulpea este un animal selbatic. — Este de mărimea unui câine mijlociu. — Trupul ei este lung și subțire. Botul ascuțit. — Urechile ei sînt subțiri în vîrf. — Se uită în jur pe furis. — Dinții ei sînt tari. — Coada stufoasă. — Părul e des și roșatic. — Gâtul și burta sînt albe, (*Traiul*). Ea locuiește prin paduri. — Se apropie adesea de locuința oamenilor. — Noaptea ese din vizuină, să-și caute pradă. — Ea prinde animale mici de pădure, de cîmp și de curte. — Mănîncă poame și miere. — Este foarte vicleană și greu de vînat (*Paquba*). Prinde găini, găște, găinușe și alte paseri. — (*Folosul*). Stîrpește șoarecii. — Pielea și coada sînt bune pentru haine de iarnă. — (O istorioară despre Vulpe).

D. e. *Vulpea este unul dintre animalele selbatice, ce se află prin pădurile noastre. Ea este, s. c. a.*

5. R O N D U N I C A.

(*Insușirile ei*). Rondunica este o pasăre călătoare. Are ciocul ascuțit, în vârf puțin încovoiat, nările lungărețe, picioarele scurte și delicate, aripile foarte lungi în forma coasei, coada furcată. — Penele îi sunt albăstrue închise, burta și fâlcile îi sunt albe. — Sboară foarte repede. Îi place să atingă cu aripile suprafața apei. — Sunt mai multe feluri de rondunele. — (*Traiul*). Se nutrește cu insecte. — Trăește pe la noi de primăvara până toamna. — Toamna se adună în stoluri și pleacă în Africa, de unde se întorc cu primăvara. Se numesc anunțătoarele primăverii. — Își caută cuibul cel vechi, pe care îl repară, sau face altul nou, din pământ moale, paie, fân etc. Ouă de la 4 până la 6 ouă. — Clocesc și îngrijesc de puii lor până aceștia pot să sboare. — Ele sunt dintre cele mai pacinice păsări. — (*Folosul*). Ele stîrlesc o mulțime de insecte vătănătoare, ca țânțari, muște, gărgărițe etc. — Cântarea și ciripirea lor cea plăcută ne desfată adesea-ori, mai ales dimineața.

D. e. *Rondunica este o pasăre călătoare, ca și barza, cocorul, s. a.*

6. B R A D U L.

(*Insușirile și locul unde crește*). — Bradul este un arbore de munte. — Înălțimea lui e până la 40 metri. — Trunchiul e drept. — Crăcile cele de jos sunt mai lungi; iar în sus de ce merg sunt tot mai scurte. — Formează o piramidă. — În loc de frunze are niște foite ascuțite ca acele. — În tot timpul anului stau verzi. — Coaja e cenușie închisă. — Un fruct conține peste 300 de semințe. — Crește în locurile muntoase. — Trăește până la 400 de ani. — (*Folosul*). Rășină, bârne, scânduri, bușteni, lemn de foc. — Băi de brad, etc. — Brazilii cei tineri se mai întrebuințează la nunți, etc.

D. e. *Bradul este unul dintre cei mai frumoși arbori ai pădurei.*

TEME STILISTICE.

1. Să se dea o formă mai dezvoltată și mai frumoasă propozițiilor din descrierile de mai înainte.

2. Să se caute alte lucruri sau ființe, despre cari să se formeze propozițiuni scurte și apoi să se desvolteze, după modelele date.

VII. COMPLEMENTUL CIRCUMSTANTIAL DE CAUSA.

A. E S P L I C A R E.

(Vezi edițiunea JV)

B. DEFINIȚIUNI; DEPRINDERI ȘI TEME.

a. Complementul circumstanțial de cauză este o parte secundară a propozițiunii, care determină cauza, pentru ce se întâmplă cele exprimate prin predicat. (Întrebări: *Pentru ce? de ce?* etc. ¹⁾)

b. Complementul circumstanțial de cauză se poate exprima: 1 printr'un adverbial de cauză, de e. El tremură de frig; 2, printr'un verb în gerunziu, d. e. Sărind un șeaș, am căzut în apă, și 3, printr'un verb în infinitiv ²⁾ cu propozițiu-

1) Sub cauză înțelegem aici: 1, *causa în înțeles mai strâns*, d. e. ghița se topește de căldură 2, *motivul* d. e. mulți oameni lucrează din ambițiune; 3. *rațiune*, d. e. pomii se cunosc de pe fructe; 4, *scopul*, d. e. unii oameni fac toate pentru bani. — Complementul, care ne arată materia din care s'a făcut un lucru, se poate asemenea numi complement circumstanțial de materie. Atât complementele indicate în această notă, cât și altele pe care le mai deosebesc unii gramaticii, se pot reduce, cu înlesnire, la complementul circumstanțial de mod sau de cauză.

2) Complementele circumstanțiale, exprimate printr'un verb în gerunziu sau chiar în infinitiv, sânt în realitate niște propozițiuni scurte, cari se vor explica mai în urmă. Noi le-am pus între complemente, fiind că le considerăm ca părți ale propozițiunii. (Vezi propozițiunile scurte).

nile pentru s. a. d. e. Ea se duce la biserică pentru a se ruga lui Dumnezeu.

Deprinderea VIII. Să se analizeze următoarele propozițiuni, arătând ce complemente au și prin ce sunt exprimate. **A.** *Zăpada se topește de căldură. Calul abia merge de slab. Mulți oameni au ajuns criminali din neavere. Săracul a murit de foame. Ei lucrează de plăcere. Ei n'au venit din cauza ploilor. Omul îngălbinește de mânie. Apa îngheață de frig. Copii rei ascultă de frică. Scăldându-mă am răcit. Plouă tare, a crescut riurile. Fiind secetă, porumbul s'a uscat.* **B.** *Toți pomii din grădina noastră s'au rupt de vântul cel mare. Pustiile resună de răcnetul cel îngrozitor al leului. Astă iarnă s'au prăpădit grânele de înghețul cel mare.* **D. e.** *Zăpada se topește de căldură. Căldura este cauza topirei.*

Tema 27. Să se adauge câte un complement potrivit pentru predicatelor din propozițiunile următoare: *Apele s'au mărit de.* — *Acest om e bolnav de.* — *Dumnezeu a pedepsit pe Adam pentru.* — *Petru plânge de.* — *Pcmii s'au uscat de.* — *Bătrânul a căzut de.* — *Am răcit.* — *Copilul s'a speriat.* — *a răcit odata.* — *Mulți oameni lucrează numai pentru.* — *Soldatul se luptă pentru.* — *Legile sunt făcute spre.* — **D. e.** *Apele au crescut de ploae.*

Tema 28. Să se formeze 15 propozițiuni asemenea celor din deprinderea VIII. În urmă să se analizeze fie-care parte de cuvânt avându-se în vedere formarea vorbelor.

Tema 28. b) Să se copieze din bucată de citire:

Descoperirile Portugesilor (pag. 396 part. III) toate complimentele circumstanțiale de loc, de timp, de mod și de cauză, punându-se în patru coloane.

TEME STILISTICE

1. Să se transforme în formă epistolară descrierile de la complementul circumstanțial de mod.

Notă. Din cauza clarității și puterii, ce scriitorul voește a da cugetării sale, găsim în scrieri mai adese ori propozițiuni în ordine inversă, cari însă, analisându-se, trebuie așezate în ordine dreaptă. D. e. Primăvara înfloresc pomii. — Pomii înfloresc primăvara.

Părțile propozițiuni dezvoltate sunt în ordine dreaptă, când subiectul este în capul propozițiunei, căruia apoi i urmează atributul; după aceea urmează predicatul cu complementele sale, adică complementul: drept, nedrept și circumstanțial. De cele mai multe ori, complementul circumstanțial se pune imediat după predicat (verb); cu toate aceste ordinea dreaptă nu se intrerupe; d. e. Căinele vecinului a mușcat a scări pe un călător.

RECAPITULAȚIUNEA I.

Ce numim propozițiune? — Ce numim subiect? — Ce numim predicat? — Prin ce se poate exprima predicatul? — Când se leagă predicatul de subiect prin mijlocirea verbului a fi? — Ce verbe mai cunoașteți, cari se întrebunțează cu verbul a fi? — Când se întrebunțează verbul „a fi” ca verb predicativ? — Câte feluri de propozițiuni deosedim după înțeles? — Ce semn se pune după propozițiunea interogativă? — Ce semn se pune după propozițiunea exclamativă? — Care este scopul studiului limbei? — Cum se numește partea studiului limbei, ce ne arată drumul spre acest scop? (Stilistica). — Ce numim compozițiune? — Ce se deosebește în fie-care compozițiune? (Materia și forma). — Ce este materia compozițiunei și ce formă? — Spuneți-mi o bucată de cetire în care materia și forma să fie bine determinate. — Ce numim propozițiune simplă? — Spuneți-mi niște propozițiuni simple? — Cum se dezvoltă propozițiunea simplă? — Spuneți-mi niște propozițiuni dezvoltate. — Ce numim atribut? — Prin ce se exprimă atributul? — Ce numim aposițiune? — Să se mai schimbe o dată forma narațiunei: *Albina în timpul* etc... Să se spună o altă narațiune în care să se schimbe forma, 1, după timp, 2, după topică și 3 să se înlocuiască unele vorbe cu altele, cari au acelaș înțeles. — Ce numim compliment drept? — Prin ce se poate exprima complementul drept? — Spuneți-mi niște propozițiuni cu complimen-

tul drept? — Spune-mi cum s'a schimbat narațiunea *porumbeii* în formă epistolară? — Transformă acum narațiunea X... în formă epistolară? — R. Transformă d-ta narațiunea X. în formă epistolară. — Ce numim complement nedrept? — Prin ce se poate exprima? — Să se spună propozițiuni cu complemente nedrepte. — Ce numim complement circumstanțial? Câte feluri de complemente circumstanțiale deosebim? — Prin ce se exprimă complementul circumstanțial: de loc, de timp, de mod și de cauză? — Să se spună propozițiuni cu aceste complemente. — Câte părți principale are fie-care propozițiune? — Numiți-le. Câte părți secundare am deosebit noi? — Numiți-le. — Spune-mi cum se poate transforma o poezie în prosă? — Ce deosebire este între forma poeziei și forma prosei? — Spune-mi în prosă fabula *Corbul și vulpea*. — Ce poezie am mai transformat noi în prosă? — Cum se poate exprima în propozițiuni mai frumoase materia arătată în propozițiuni scurte și eliptice? — Spune-mi pe dinafară „culosul viilor etc.“

PROPOZIȚIUNEA

A. SIMPLĂ

I. SUBIECTUL

II. PREDICATUL

se poate exprima

- a. printr'un substantiv,
b. — pronume,
c. — verb la infinitiv,
sau ori ce vorbă luată
ca substantiv

- a. printr'un verb
b. — substantiv
c. — adjectiv.

După înțeles sau modul de exprimare, propozițiunea poate fi:

1. *Afirmativă,*
2. *Negativă,*
3. *Esclamativă,*
4. *Interogativă,*

B. DESVOLTATĂ

I. FIINTA, sau L. (Subiectul)

II. ACȚIUNEA (Predicatul)

se poate determina printr'un

Atribut

ce se poate exprima

- a. printr'un *adjectiv*
b. — *pronume*
c. — *subst. în genet.*
d. — *cu prep.*
e. — *ca aposiț.*
f. — *infinitiv.*
g. — *adverbial.*

1. Se poate complini

- a. printr'un Compl. drept
b. — — nedrept

2. Se poate determina

- printr'un Compl. circumst.
a. — — de loc.
b. — — de timp.
c. — — de mod.
d. — — de cauză.

I. Complementul drept și nedrept se poate exprima: a. printr'un substantiv, b. printr'un pronume c. printr'un verb la infinitiv.

II. Complementul circumstanțial se poate exprima: a. printr'un adverb, b. printr'un adverbial și c. printr'un verb în gerunziu.

CAP. III.

PROPOSIȚIUNEA CONTRASĂ.

A. E S P L I C A R E

(Vezi edițiunea a IV).

B. DEFINIȚIUNI, DEPRINDERI ȘI TEME.

a). Proposițiunea, care are una sau mai multe părți compuse, se numește **proposițiune contrasă**. Atât părțile principale cât și cele secundare ale unei propozițiuni contrase pot fi compuse.

b). Părțile, cari formează partea compusă a unei propozițiuni, se numesc, părți omogene.

c). Părțile omogene se pot lega între dânsese prin **conjunțiuni coordinatoare**. Ele se despărțesc prin virgulă, când lipsește conjunțiunea dintre dânsese, d. e. Marte, Joie și Neptun sunt planete.

Deprinderoa XI. Să se analizeze următoarele propozițiuni contrase, arătând cari sunt părțile omogene, din cari sunt compuse și prin ce semne sunt despărțite.

A) *Alexandru cel mare, Anibale, Scipione, Cesare și Napoleon I. au fost cei mai mari generali. Mihail și Stefan au fost cei mai distinși domni Români. Vulpea, lupul, leul și tigru sunt animale. Eroul său învinge, său moare. Câinele nu numai latră, dar și mușcă. Noaptele de iarnă sunt lungi și friguroase. Servitorul activ și credincios este iubit de stăpânul său. Timplarul face mese, bănci, table și paturi. Leul trăește în Asia și în Africa.*

A minți și a înșela sunt lucruri rușinoase și

culpabile. Copiii silitor și ascultători fac bucurie părinților și profesorilor. Nicî oamenii, nicî animalele nu pot trăi fără aer și fără apă. B) A desprețui religiunea și patria, a nu respecta pe părinții și mai mari noștri și a nu ținea socoteală de binele țerei este tot, ce poate fi mai dejositor pentru un om. — A nu ținea socoteală de promisiunile date, a călca în picioare ori-ce drept și a se împotrivi unor tendințe nobile însemnează a nu se respecta pe sine însuși.

Tema 29. Să se caute câte un subiect compus pentru fie-care din următoarele predicate simple și câte un predicat compus pentru subiectele simple: lucrează. — scriu. — coase. — sunt animale. — sunt paseri. — sunt insecte. — sunt pești. — sunt arbori. — sunt flori. — sunt orașe. — sunt peninsule. — erau Români. Paserea —. Boul. — Calul —. Căinele —. Timplarul —. Petru Rareș —. Teranul —. Femea —. Mircea — d. e. Servitorul și stăpénul lucrează.

Tema 30. Să se caute câte un complement compus pentru fie-care din predicatele propozițiilor următoare: Vénătorul a împuşcat —. Timpul acesta e prîncios —. El vorbește despre —. Cetățenii sunt supuși —. Virtutea este respectată —. Amfibile trăesc parte —. Eu am călătorit prin —. — a fost un frig mare, etc. d. e. Vénătorul a împuşcat o vulpe, trei iepuri și o rață.

Tema 31. Să se formeze opt propoziții în cari predicatul să fie compus, iar subiectul simplu, opt, în cari subiectul să fie compus, iar predicatul

simplic și opt, în cari complementele să fie compuse etc.

Tema 32. Să se caute în bucata de citire propozițiunile, cari vor avea una sau mai multe părți compuse.

Deprindere. Să se analizeze în scris toate propozițiunile din deprinderea XI ș. a.

MODEL DE ANALISA SINTACTICA

Țimplarul face mese, bănci, table și paturi. Aceasta

e o propozițiune, fiind că etc., etc. este o propozițiune contrasă, fiindcă are o parte a sa compusă (din mai multe părți omogene). Partea compusă este complementul drept, care e compus din: *mese, bănci, table și paturi*; prin urmare și propozițiunea contrasă este contrasă din patru propozițiuni, adică din: *Țimplarul face mese; țimplarul face bănci; țimplarul face table și țimplarul face paturi*. Intre cele dintâi două complemente s'a pus câte o virgulă, fiindcă toate părțile omogene ale unei propozițiuni se despart una de alta prin virgulă, când ele nu sunt unite între sine prin conjunctiunea „și“

V. Aflarea înțelesului principal al unei bucăți de citire și dezvoltarea lui treptată. d. e.

FRATELE CEL BUN.

George ședea odată dinaintea grădinei vecinului său. Acesta culegea tocmai atunci fructe dintr'un pom. El chemă pe George înlăuntru și îi dăde două persici mari și frumoase. Băiatul era cât p'aci să mănânce una din ele; dar deodată le puse pe amândouă în pălărie și se duse între a casă. El avea două surori mici, cari zăceau bolnave în pat. George întrebă ma întâi pe mămă-sa, dacă poate da bolnavelor perscele. Apoi

după învoirea măsei, el se duse încetinel la patul surorilor sale și dete fie-căreia câte o persică. Acestea luară persecele cu mâinile lor cele slabe și le mâncară cu mare poftă. George se așeză lângă pat și era foarte mulțumit, văzând cum măvăncă surorile sale. El iubea pe surorile sale. Astfel trebuie să iubim și noi pe surorile și pe frații noștri.

a). **Cercetarea și aflarea punctelor principale și a ideii fundamentale din narațiunea de mai sus.**

ESPLICARE.

Invățătorul. Constantine! citește din nou narațiunea de mai sus și spune-mi despre cine se vorbește în ea? — *Scol.* Despre un băiat, care și iubea mult surorile. — I. Așa dar ce fel de frate era el? — S. El era un frate bun. — I. Pentru ce s'a numit el astfel? S. . . . . I. Cum s'ar numi un copil, care ascultă de părinții săi? S. . . . . I. Cum este titlul narațiunii ce s'a citit? S. *Fratele cel bun.* — I. Așa este. — Din cuprinsul narațiunii se vede, că George iubea foarte mult pe surorile sale, pentru care cuvântul s'a și zis, fratele cel bun. — Această judecată o vedem, exprimată în propozițiunea penultimă (înaintea celei din urmă). — Apoi în propozițiunea din urmă se dă povești ca toți frații și surorile, să se iubească între sine astfel. — Afară de această concluziune, narațiunea mai constă din opt propozițiuni. — Să cercetăm acum pe fie-care propozițiune în parte și să vedem cari din ele exprimă faptul, ce ne face să dăm lui George numirea de frate bun; iar pe toate celelalte să le lăsăm la o parte.

I. Teodore! care este întâia propozițiune? S. *Antâia propozițiune este: George ședea o dată dinaintea grădinei vecinului său.* — I. Conține această propozițiune o idee principală sau secundară? S. . . . . I. Această propozițiune conține o idee secundară, pentru că din cuprinsul ei nu se poate ști, dacă George era bun sau

nu. — Ea nu arată însușirea fratelui și de aceea coprinde o idee secundară. — Nu este un lucru principal a ști, unde a șezut George, dinaintea, la ușa, sau lângă gardul grădinei, în curtea sau lângă zidul vecinului; de oare-ce din toate aceste nu urmează, că George iubea pe surorile sale. Așa dar această propozițiune poate fi lăsată afară. M! Pentru ce poate fi lăsată afară această propozițiune? S. . . . I. Care este a doua propozițiune? *Acesta culegea tocmai atunci fructe, dintr'un pom.* — I. Ce idee coprinde această propozițiune? S. . . . I. Așa este. — Și asta coprinde o idee secundară, fiind că nu e lucru principal a ști, dacă vecinul său altul a cules fructe și dacă tocmai atunci a cules, când ședea George dinaintea grădinei. Ea putea să nu se spună de loc în narațiune, după cum nu s'a spus cum a venit George acolo și cât a șezut. Prin urmare și această propozițiune poate să rămână afară. Asemenea se poate lăsa afară și propozițiunea a treia (el chiamă pe George înlăuntru), fiind-că nu era de trebuință ca să intre înlăuntru spre a-i da perseci; putea să i le dea și afară.

Nu tot astfel este cu propozițiunea. *Îi dete două perseci mari și frumoase.* — Aceasta coprinde o idee principală, fiind că este de neapărată trebuință a ști modul, în care a dobândit George persecile, și fiind că fără dânsa n'ar avea înțeles cele-l-alte propozițiuni; prin urmare nu poate fi lăsată afară. — D. Spune această propozițiune încă o dată S. . . . I Schimbă numai forma și scrie-o pe tablă: *George primise de la vecinul său două persici mari și frumoase.*

Tot astfel se va urma și cu cele-l-alte propozițiuni.

b) Resumatul sau concentrarea narațiunii în punctele sale principale este:

George priimi de la vecinul său două perseci mari și frumoase. El nu le mănca însuși, ci cu voia mamei sale, le a dat celor două surori bolnave, cari le au mâncat cu plăcere. Aceasta i-a făcut lui George o mare bucurie.

c). **Ideea fundamentală în formă mai scurtă**

George a dat din iubire surorilor sale două persece mari.

d) **Desvoltarea treptată a ideii fundamentale după împrejurările, ce stau în legătură cu dânsa:**

1. George a dat din iubire surorilor sale două persece mari și frumoase.

2. George, priimind de la vecinul său două persece mari și coapte, le-a dus surorilor sale, cari zăceau în pat bolnave.

3. George a priimit de la vecinul său două persece mari și coapte. El nu le-a mâncat, ci le-a dus a casă la surorile sale cele bolnave, pe cari le iubia foarte mult.

4. George fu chemat de vecinul său în grădină și dăruit cu două persece de toată frumusețea. El ar fi avut mare plăcere să le mănince, dar, gândindu-se la surorile sale, cari zăceau a casă bolnave, puse persecile numai de cât în pălărie și alergă cu ele a casă. Aci le dete surorilor sale, cărora le arătă printr'aceasta marea sa iubire. Ele mâncară persecile cu plăcere.

Astfel se va desvolta încă în trei moduri 5, 6, 7, din ce în ce mai pe larg ideea fundamentală.

e). **Desvoltarea ideii fundamentale mai pe larg de cât este în bucata de citire:**

George se întorcea odată de la câmp. Când ajunse dinaintea grădinei vecinului său, șezu puțin să se odihnească. Fiindcă ușa grădinei era deschisă, el se uită în grădină și văzu pe vecinul său cum culegea fructe dintr'un pom. Indată ce vecinul zări pe George, îl pofti înăuntru. George intră cu sfială în grădină și rămase uimit, văzând cât sunt de încărcăți periș, prunii, persecii. Vecinul său îi veni înainte și îi dete două persece rumene și moi. El îi mulțami și luându-și ziua bună, plecă. Văzând persecile atât de frumoase, vru să mănânce una; dar

de o dată își aduse aminte de surorile sale, cari erau de mult timp bolnave. Numai de cât puse persecele în pălărioara sa și plecă în fuga mare spre casă. Înăntă ce ajunse, întrebă pe mumă-sa ce-a prea îngrijată, dacă bolnavele ar putea mânca aceste fructe, fără să le facă rău. Mumă-sa îi spuse că din protivă poate să le facă bine. Atunci el se apropiă. încetinel de patul bolnavelor și le dete cele două persece. Bietele bolnave le luară în mâinele lor cele slabe, apoi, ridicându-se puținel, mâncară persecele cu multă poftă. George sta liniștit lângă patul lor și îi se umplu inima de bucurie, văzând cu ce plăcere mănâncă ele persecele și cu ce mulțămire îl privesc. El iubia pe surorile sale atât de mult, în cât se simția foarte fericit, când le putea face vr'o mulțămire. Toți copiii cu minte trebuie să urmeze esemplul lui George.

Observare. A putea deosibi într'o bucată de citire ideile principale de cele secundarii și a desface pe cele din urmă de cele d'antăiū, contragând sau resumând întregul înțeles al unei bucăți de citire în vr'o câte-va puncte, este una dintre pregătirile cele mai folositoare și trebuincioase pentru viață. — Prin aceste deprinderi școlarii vor ajunge să găsiască numai de cât idea fundamentală dintr'o bucată de citire (chiar și dintr'o carte întreagă), sau dintr'o hârtie oare-care; lucrul atât de trebuincios în viața practică. De aceea trebuie să urmăim cu aceste deprinderi până atunci, ponă când școlarii vor găsi cu înlesnire într'o bucată de citire punctele principale și idea fundamentală.

TEME STILISTICE.

a) După acest model se vor examina narațiunile de mai înainte spre a afla a) resumatul narațiunii b) idea fundamentală și felul cum s'a dezvoltat această idee.

CAP VI.

A. FRASĂ

NUMAI DIN PROPOZIȚIUNI PRINCIPALE.

A. E S P L I C A R E

(Vezi edițiunea a IV.)

B. DEFINIȚIUNI, DEPRINDERI ȘI TEME

a) Frasa este o reunire de două sau mai multe propozițiuni într'un tot, d. e. Pești înnoată în apă și paserile zboară în aer.

b) În frasă deosebim două feluri de propozițiuni:
a) *propozițiuni, cari de sine au un înțeles*, b) *propozițiuni, cari de sine n'au un înțeles*.

c) Propozițiunile, cari de sine au un înțeles în frasă, se numesc **propozițiuni principale** 1); iar propozițiunile, care de sine n'au un înțeles, se numesc **propozițiuni secundare**.

d) Frasa se poate forma sau numai din propozițiuni principale, d. e. *Ioan scrie; iar Teodor învață*, sau din principale și secundare, d. e. *După ce am ajuns a casă, a ploat*.

e) Propozițiunile principale dintr'o frasă sunt între sine coordonate și se leagă între dênsele prin **conjunțiuni coordonatoare**. 2)

1) Principala, pe lângă care stau alte principale, se numește principală absolută; iar cele-l-alte principale se numesc principale relative.

2) Adesea ori în vorbă mai vie, conjunțiunile, cari unesc propozițiunile, se subînțeleg. De aici unirea *asidentică*), d. e. 1. unirea copulativă. Am venit, am văzut, am învins, în loc de: Am venit și am văzut și am învins. 2. **Adversative**: arta este lungă; viața este scurtă.—Arta este dungă, însă viața e scurtă. 3. **Cauzele**, Încredințează-te mie, eu sunt prietenul tău.—Încredințează—te mie, fiind-că eu sunt prietenul tău, etc.

Notă. Adesea ori se întâmplă ca secundară, care este subordonată principalei să aibă și ea o subordonată de gradul întâiu, de gradul al doilea de gradul al treilea etc. d. e. Astăzi a fost la noi un om, care spunea că placa la Ierusalim, ca să cerceteze locurile sfinte.

f) Cele mai principale conjuncțiuni coordinatoare sînt: 1, copulativele: *și, nici, nu numai—dar și, atît,—cît*, în sens ordinatoriu adv. *întîm, al doilea, apoi, după aceea, pe urmă* etc: 2, adversativele *ci, sau, dacă, însă, iar, je, totuși, cu toate acestea* astfel etc. și 3, causalele: *de aceea, căci, prin urmare așa dar...*

g) Propozițiunile principale se despărțesc una de alta prin virgulă; iar dacă sînt mai lungi, și mai ales, dacă cuprind părți despărțite prin virgulă, atunci se despărțesc prin punct și virgulă (;)

h) Propozițiunea secundară este subordonată unei propozițiuni principale și se leagă cu dînsa prin conjuncțiuni **subordinatoare**. d. e. Am auzit, că tatăl teu a plecat.

Deprinderea XI. Să se analizeze următoarele frase, arătînd din ce fel de propozițiuni constau, prin ce fel de conjuncțiuni sînt legate între dînsese și prin ce semne sînt despărțite una de alta. *Am venit, am văzut, am învins. Mie-mi e milă de săraci și-mi place a-i ajuta. Boul mugește și calul nechiază. Câinele latră și lupul urlă. Noi nu trăim pentru a mânca; ci mîncăm pentru a trăi. Tîmpul trece cu o repeziciune de mirare; prin urmare trebuie bine întrebuintat. Omul onest nu se prefacă nici o dată; ideea unei minciuni îl spăimîntează. Soarele este făclia lumii; Dumnezeu l'a făcut spre a însufleți natura. Omul cel tare suferă fără a se plînge; omul cel slab se plînge fără a suferi. Durerile cele mari sînt mute; ele nu se exprimă prin lacrimi.*

Tema 33. Să se caute câte o principală, care

unindu-se cu următoarele principale, să formeze o frază. *Școlarii sau trebuie să se poarte bine sau ——. Cerbul este un animal selvatic; iar ——. Sau pleci tu din acest loc sau ——. El este sănătos; dar ——. Eu mă duceam la școală; din protivă ——. Cerul și pământul vor p'ri; însă ——. Școlarii trebuie să învețe bine; alt-fel ——. Pară nu este coaptă; prin urmare ——. Astă noapte a ploat; de aceea ——. Isus făcu multe minuni; cu toate astea ——. d. e. Isus făcu multe minuni: cu toate astea fu pus pe cruce.*

Tema 34. Să se formeze 10 fraze asemenea celor din tema precedentă.

Tema 35. Să se caute în bucata de citire „Mohamet pag. 387 și altele,” frazele, cari să fie formate numai din propozițiuni principale.

TEME STILISTICE.

Să se caute și să se scrie a) resumatul b) ideea fundamentală din bucățile de citire „Iubirea de dreptate” (pag. 39 p. III). Apoi din „Oul lui Columb” (pag. 12 III). „Lupul pe patul de moarte,” p. 4, „Leul la bătrânețe,” (pag. 37) „Increderea în D-zeu,” (pag. 72). „Economia,” pag. 10. Cristofor Columb și descoperirea Americii (pag. 398) 1) și să se cerceteze după modelul de mai înainte cum s'au grupat celelalte idei principale pe lângă dânsa și cum s'a dezvoltat înțelesul întregii bucăți de citire. d. e.

a). **Contragerea bucății de citire „Cristofor Columb” și descoperirea Americii** (vezi pa. 398 p. III).

1) Toate bucățile de citire însemnate aici și mai în toată sintaxa se află în *Cartea de citire* de o asociațiune de învățători.

CRISTOFOR COLUMB ȘI DESCOPERIREA AMERICII

America, cu care stă astăzi Europa în cea mai mare legătură de negoț, n'a fost cunoscută până la anul 1492. O altă țară atrăgea pe atunci, prin nenumăratele ei avuții, luarea aminte a tuturor neguțătorilor și oamenilor de știință. Aceasta era India. Drumul însă până acolo era greu și plin de pericole. De acea Portugezi căutară mult timp să găsiască un drum mai înlesnic prin prejurul Africei. Dar deabia Bartolomeu Diaz ajunsă până la capul bunei speranțe, fără ca să poată găsi drumul căutat. Atunci se ivi Columb, care după un studiu îndelungat și o reflecțiune adâncă, se convinse că, spre a ajunge în India, nu este trebuință de a călători prin prejurul Africei; ci că poate cine-va ajunge la India mergând neconținut spre apus. El nu putu să și pună repede în lucrare planul, nefiind priimit ca bun nici de senatul din Genua, nici de regele Spaniei; ci numai după 5 ani, când a fost sprijinit de Isabela, regina Spaniei. La 3 August 1492 el se depărtă de țermeii Spaniei cu 3 corăbii și 120 de oameni. După mai multe săptămîni, oamenii săi se descorajară așa de tare de a mai găsi pămînt, în cât amenințau pe Columb cu aruncarea în mare, dacă nu se va întoarce înapoi. Numai după multă rugăciune și asigurări îi putu liniști puținel. Nu trecu mult și la 12 Octombre acelaș an, ei deteră peste pămînt. Era insula Guanahani, pe care el o numi San Salvador (țara mântuirei). Locuitorii acestei insule se mirară mult de Europeeni, precum și Europeenii de dînsii. Tocmai târziu s'a convins Columb, că această insulă nu ține de India, după cum credea el; ci e o parte de pămînt cu totul nouă. Intorcându-se în Europa, a fost primit la sosirea sea în Spania mai bine de cât un rege. De la port până la Barcelona, unde era regele, drumul său a fost numai un triumf. Dar acestea se schimbă curînd. Regele numi, cu toate meritele lui Columb, care mai făcuse 3 călătorii în America, pe un altul ca vice-rege peste țările descoperite. Columb, care n'au

nici chiar fericirea de a da numele său acestei părți de pământ, muri la 1506, nesocotit de rege.

b). Ideea fundametală.

Prin sprijinul Isabelei, regina Spaniei, Columb plecă la 1492 cu 3 corăbii spre apus, ca să descopere un drum mai înlesnicos către India cea laudată și, la 12 Octombrie acelaș an, ajunse în Guanahani, o insulă a Americii, pe care el o credea mult timp, că ține de India. Tot ast-fel se va urma și cu cele-l-alte.

B. FRASA

Din propozițiuni principale și subordonate.

I. SUBORDINATA ATRIBUTIVA

A. E S P L I C A R E.

Vezi edițiunea a IV

A. DEFINIȚIUNI, DEPRINDERI ȘI TEME.

a). Propozițiunile subordonate se numesc și se împart, după numirea și împărțirea părților secundare din propozițiunea dezvoltată: (La acestea se mai adaugă și subordonata subiectivă).

b). Subordinatele pot fi și ele între sine coordonate, d. e. *Copilul, care ascultă tot-deauna de părinți și profesorii săi și care se poartă bine cu toată lumea, merită stima tuturilor colegilor-săi.*

c). Toate subordinatele se leagă atât între sine cât și cu principala lor, parte prin conjuncțiuni, parte prin alte vorbe luate ca conjuncțiuni, d. e. *Sunt convins, că națiunea Românească va înainta numai prin instrucțiune.*

d). Subordinata atributivă este o propozițiune secundară, care îndeplinește înțelesul unui substantiv din principala sau din altă propozițiune, d. e. Școlarul, care și învață tot-deauna lecțiunile, este lăudat.

e. Subordinata atributivă se leagă de principala prin relative: **care și ce**, luate ca conjucțiuni subordinătoare; iar când se raportează la un substantiv local sau temporal, prin **unde, când, cât** etc.

f. Atributiva, care determină înțelesul unui substantiv, (sau pronume), se numește **atributivă determinativă**; iar atributiva, care esplică înțelesul unui substantiv, se numește **atributivă esplicativă**.

g. Atributiva se poate pune după principala sau în mijlocul principalei.

Când atributiva se pune după propozițiunea principală se deosebete de dânsa printr'o virgulă: iar când se pune în mijlocul principalei, atunci se deosebesc de părțile principalei prin două virgule și ia numele de atributivă incidentă.

Deprinderea XII. Să se analizeze următoarele frase, arătându-se din ce fel de propozițiuni sunt formate, prin ce conjucțiuni sunt legate și prin ce semne sunt despărțite una de alta. A) *Soldatul, care și varsă sângele pentru apărarea patriei, merită stima noastră. Stefan-cel-mare, care a fost cel mai brav Domn al Moldaviei, s'a îngropat la Putna. Moartea, care nu cruță pe nimeni, este egalitatea cea adevărată. Absalom, care se revoltă contra tatălui său, își primi pedeapsa cuvenită. Acela, care este sănătos, n'are trebuință de medic. Tot, ce face Dumnezeu, este bine făcut. Munți Indiei, cari sunt încoronați de o zapadă eternă,*

reunesc la poalele lor avuți din toate climatele. Toate lipsesc aceuia, care dorește toate. Nu pot fixa timpul, când voi pleca. Spune-mi ora, când (în care) să te găseșc a casă. Ideea, că tu ai fost să-ătos, m'a înveselit foarte mult. Tu, care ai fost totdeauna silitor și modest, trebuia să fii premiat. El, care din plăpânda sa etate a luptat pentru patrie și națiune, a murit într'un mod atât de umil. B) Eă am dat amicului meu cartea, ce cum-părasem de la B., și pe care tu ai vëzut'o ieri pe masă. Astăzi am vëzut pe amicul tēu George, care a venit de la țară. Pământul, care este un planet, se învîrtește împrejurul soarelui: iar luna, care este satelitul pământului, se învîrtește cu acesta împrejurul soarelui.

Armata română, al căruia trecut glorios și plin de fapte mărețe a fost uitat aproape cu totul de neamurile străine, a dat în luptele de la Plevna, etc. dovezile cele mai puternice despre vitejia și vrednicia neamului românesc.

Tema 36. Să se caute câte o subordonată atributivă pentru fie-care din principalele următoare: Soldatul care—, merită toată stima Credința că.— mă mai tine. Moise a spart tablele de pe ră, pe cari—. Noi nu cunoaștem ora, când (în care)—. Noi nu știm locul unde—. Casa, în care—, s'a vëzut. Femeea, despre care—, a murit. Oamenii, cu cari—, au plecat. {Agricultorul se folosește iarna de ceea ce—. Ei—, au fost lăudați.} Timpul, când—, a trecut. Locul, unde—, este foarte de parte, d. e. Soldații, cari au învins pe inamic, merită toată stima.

Tema 37. Să se mai formeze 10 frase, în care principalele să aibă câte o subordonată atributivă.

Tema 38. Să se caute și să se scrie din bucata de citire „Dreptatea lui Vlad Tepeș“ toate frazele ale căror principale să aibă o subordonată atributivă.

Notă. Subordonată atributivă se mai poate numi și propozițiune subordonată adjectivală.

Dprindere. — Să se analizeze în scris toate frazele din deprinderea XII, după modelul ce urmează.

MODEL DE ANALISĂ SINTACTICĂ.

Eu am dat amicului meu cartea, ce cumparasem dela B: și pe cari tu ai văzut'o ieri pe masă.

- I. Aceasta este o frază, fiindcă este o reunire de mai multe propozițiuni într'un tot. Această frază este formată din trei propozițiuni: dintr'o propozițiune principală și din două propozițiuni secundare. Propozițiunea principală este: *Eu am dat amicului meu cartea*; ea se numește principală, fiindcă poate sta de sine. Propozițiunile secundare sunt: „*ce cumparasem dela amicul meu B.*“ (și) „*pe care tu ai văzut'o ieri pe masă,*“; ele se numesc secundare, fiindcă nu pot sta de sine; se mai numesc subordonate, fiindcă sunt supuse — subordonate — propozițiunii: „*Eu am dat amicului meu cartea*“: amândouă sunt subordonate atributive, fiindcă determină înțelesul substantivului *carte*; între sine însă sunt cordinate, fiindcă amândouă stau pe aceeași treaptă. Între propozițiunea principală și atâtcea subordonată s'a pus o virgulă, fiindcă toate propozițiunile subordonate se deosebesc de principală lor prin virgulă.

II. Proposițiunea principală este o propozițiune dezvoltată, fiindcă, afară de subiect și de predicat mai are și alte părți secundare, cari sînt: *amicului meu* și *cartea*. Subiectul și predicatul necomplinit; prin urmare și propozițiunea simplă ar fi: *Eu am dat*; „*amicului meu*“ este parte secundară; fiindcă nu poate sta de sine, și pe lângă aceste poate lipsi din propozițiune, fără ca aceasta să înceteze de a mai fi propozițiune; este complement, fiindcă s'a adăugat la un verb, spre a'i compleni înțelesul; este complement nedrept, fiindcă răspunde la întrebarea: *cui am dat?* *Cartea*, este asemenea parte secundară, fiindcă, etc. etc. — Este complement, fiindcă și această parte completește înțelesul verbului; este complement drept, fiindcă completește înțelesul unui verb transitiv și răspunde la întrebarea: *ce?* (am dat eu.)

Subordinata; *ce cumpărasem de la B.*, este o propozițiune dezvoltată, fiindcă etc. (Mai departe după modelele de mai înainte).

III. «*Eu*», este pronume, fiindcă se pune în locul unui nume; este *pronume substantiv*, fiindcă se întrebuintează în propozițiune ca și un substantiv; este *pronume personal*, fiindcă înlocuiește numele unei persoane; este de *persoana întâia*, fiindcă arată persoana, care vorbește; *numărul singular*, fiindcă arată o singură persoană, *casul nominativ*, fiindcă este subiectul propozițiunii.

«*Am dat*», este verb, fiindcă arată o lucrare; este verb *predicativ*, fiindcă poate forma singur predicatul; *transitiv* fiindcă arată o lucrare, ce trece asupra unui lucru; *forma activă*, fiindcă arată o lucrare, făcută de su-

biect; *persoana întâcea*, fiindcă arată lucrarea persoanei, care vorbește numărul; singular, fiindcă arată lucrarea unei singure ființe, *timpul perfectului compus*, fiindcă arată o lucrare într'un timp trecut nehotărît; modul indicativ, fiindcă arată lucrarea ca pozitivă și neatârnată de altă lucrare.

«*Amicului*», este substantiv, fiindcă este numele unei ființe. (Și așa mai departe se va urma cu analiza etimologică).

Observare. După modelul dat, se vor analiza toate frazele din deprinderile, ce urmează, descompunându-se, a) frazele în propoziții, b) propozițiile deosibindu-se în propoziții contrasă, propoziții dezvoltată sau propoziții simplă c) fie-care parte de propoziții deosibindu-se și analizându-se apoi în parte.

Cu modul acesta gramatica întreagă va fi în tot-deauna repetată și împrăștiată ast-fel, că școlarii vor fi în stare să dea examen ori când din materia trecută, fără să mai citească ceva.

Apoi spre a se deprinde și mai bine, se vor lua bucăți întregi de citire descompunându-se a) în perioade sau în fraze b) perioadele sau frazele în propoziții c) propozițiile în părțile lor, și așa se va urma mai departe, de multe ori până la litera). Elipsele și propozițiile scurtate găsite într'o bucată de citire se vor trata după împrejurări. Se poate trece chiar peste ele, când timpul n'ar permite, să se învețe bine.

VI. Dezvoltarea conținutului unui bucată de citire prin adaosul unor idei secundare, d. e.

1. O ADUNARE ȘIREATĂ.

Șoarecii se adunară odată și ținură sfat, cum să se feriască de cursele pisicilor. Unul dintre ei zise, că, spre a putea ști, când s'ar apropia pisica, ar fi bine să'î atârne de gât un clopoțel. Acest sfat plăcu tuturor; dar nici unul nu voia să'î atârne clopoțelul, de oare ce fie-care șoarece se temeă de dânsa.

Dezvoltare.

Șoarecii se aflau odinioară într'o mare nenorocire, căci pisica cea foarte șireată jurase moartea tuturor șoarecilor. Atunci șoarecii îngrijați se adunară și ținură

mare sfat. »Ce se facem, întrebă cel mai bătrân dintre ei, »numărul nostru scade din zi în zi? In curând o să fim cu totul stinși de pe fața pământului. Trebuie să ne gândim cum să scăpăm de ghiarele pisicei!». «Nimic mai lesne,» răspuse un șorecel; «iată cum: să atârnam pisicei un clopoțel de gât și atunci să poftescă. «Toți avem urechi bune și mai înainte de a ne zări ea! noi vom fi ascunși în găurile noastre». «De minune!» răspuseră toți șoarecii. Apoi se așezară pe picioare din dărăt, ritându-se cu curaj în dreapta și în stânga. «Prea bine,» zise și bătrânul șoarece, «primesc, dar, fiindcă tu ne-ai dat acest sfat atât de frumos, te rugăm, să atârni tot tu și clopoțelul de gâtul pisicei!». «Ba să mă feriască Dumnezeu! cu nu pot să fac aceasta!», «Nici eu,» răspuse un al doilea. «Nici eu,» strigară cei-l-alți și toată adunarea se împrăstie în grabă.—De acea pisica și până în ziua de astăzi umblă fără clopoțel.

2. DREPTATEA LUI VLAD TEPEȘ.

Un neguțător bogat perduse pe drum o pungă cu bani. El făcu cunoscut aceasta prin țară, făgăduind 100 de lei aceluia, care îi va aduce banii. Nu trecu mult timp și un om se înfățișă cu ei la neguțător. Acesta însă se gândi, cum ar face să nu-i dea resplata. Numărându-și banii, el zise, că în pungă au fost 800 de lei, iar acum sînt numai 700; se vede că găsitorul și-a luat suma de 100 lei. — Aceasta vătămă atât de tare pe cinstitul om, în cât se duse drept la Vodă și îi spuse întâmplarea. Vodă chemă îndată și pe neguțător, și ascultându-i pe amîndoi zise: «dacă tu ai perdut o pungă cu 800 de lei, iar acesta a găsit una cu 700, atunci această pungă nu este a ta. Prin urmare, tu ia-ți banii ce ai găsit; iar tu așteaptă până ce se va găsi punga cu cei 800 de lei ai tăi!»

Așa rămase lucrul.

Desvoltare

In vremea de demult, pe când domnia în țara românească Vlad Vodă Tepeș, un neguțător bogat, călătorind

de la Iași spre București, a pierdut o pungă cu bani. El a făcut cunoscut tuturor această pierdere, zicând că va da, drept răsplată, 100 de lei aceluia, care, gă-sindu-î pungă cu bani, 'i-o va aduce. Nu trecu mult timp și un om bun și de omenie se înfățișă la negu-țător zicându-i: «am găsit o pungă cu bani. După cele vestite, cred că e a d-tale; de aceea ți-am adus'o». Așa vorbi omul, a cărui frunte era senină și veselă, ca la orî-care om cinstit și cu inimă bună. Această faptă dovedia marea sa onestitate. Celui-l-alt îi rîdeau ochii de bucurie, vîzîndu-și pungă ce pierduse. El s'apucă să-și numere banii și se tot gîndia, cum ar putea să înșale pe credinciosul găsit cu cei 100 de lei făgă-duiți. «Prietine,» zise el în cele din urmă, «în pungă aș fost 800 de lei, și acum vîd numai 700: se vede că d-ta aș luat răsplata de 100 de lei. Prea bine aș făcut, că ți-aș luat ce e al D-tale și 'ți mulțumesc.» Bietul om, care ținea mai mult la cinstea sa, de cât la bani, îl încredință, că a adus pungă așa după cum a găsit'o, fără să fi luat ceva dintr'însa. Neguțătorul însă se facu că nu-l crede, ceea ce supără așa de mult pe cinstitul om, în cât se duse să se plîngă la Vodă. — Luând Vodă cunoștință despre această întîmplare, chemă și pe neguțător. După ce i se povesti întem-plarea, Vodă, înțelegînd numai de cât onestitate unuia și gîndul cel rău al altuia, dete următoarea hotărîre: «dacă tu, neguțătorule, aș pierdut o pungă cu 800 de lei, iar omul acesta a găsit una numai cu 700, atunci de bună seamă, că pungă nu e a ta și prin urmare nu poțîavea nici un drept asupra ei, de oare-ce tu cauți o pungă cu 800 de lei, iar nu cu 700. Așa dar tu cre-știne, ia-ți înapoi pungă și păstrează'o până ce va veni acela, care va fi pierdut 700 de lei; iar ție dragul meu nu pot să-ți dau alt sfat, de cât să aș răbdare, până va veni acela, care a găsit pungă cu 800 de lei.» Așa grăi Vodă și așa s'a și făcut.

TEME STILISTICE

Să se examineze în clasă, din preună cu școlarii, mo-

dul cum s'au dezvoltat narațiunile de mai sus, după schița dată: în urmă să se desvolte, după acele modele, schița narațiunii: **Leul și Șoarecele**, d, e.

LEUL ȘI ȘOARECELE

Un șoarece căzu în ghiarele unui leu. După rugăciunile șoarecelui, acesta îi dă drumul. Câte-va zile după aceea leul se încurcă într'o cursă (laț) ce i-a pus'o vânătorul. El se credea ca și pierdut. Atunci veni șoarecele și roasă nodurile împletite. Ast-fel scăpă de la moarte pe binefăcătorul său.

II. SUBORDINATA DREAPTA,

A. E S P L I C A R E

Vezi edițiunea a IV.

B. DEFINIȚIUNI, DEPRINDERI ȘI TEME.

a). **Subordinata, care completește înțelesul unui verb transitiv din propozițiunea principală, se numește subordinată dreaptă** 1) d. e. Am auzit, că *frate tătă a sosit.*

1) Când voim să cităm ceea ce am cugetat sau am exprimat odinioară, sau ceea ce au cugetat sau exprimat alții, o putem face în două moduri: a) sau reproducem aceasta în primitiva sa formă propozițională, adică tocmai cu vorbele autorului, b) sau o reproducem numai după înțeles, schimbând propozițiunea. Cea d'ântăiu citare se numește **vorbire directă**; cea de a doua se numește **vorbire indirectă**. D. e. *V. Directă* La riul Ipané, zice Aristotele, nasc niște animalcule, cari trăesc numai o zi. *V. Indirectă*, La riul Ipané, zicea Aristotel, «că nasc niște animalcule, cari trăese numai o zi.»

Propozițiunea prin care introducem aceste citări, se numește **propozițiune introductivă**, d. e. Solomon zice: «frica Domnului este începutul înțelepciunii.»

Mai toate propozițiunile pot deveni propozițiuni introductive, d. e. Eu îl întrebai: «de unde vine? El îmi răspunde: viu de la București. Proverbul zice: «picătura mică găurește piatra.» — «Câte zile plăcute am petrecute în această casă,» esclamă el! câte suveniruri 'mi reamintesc aceste obiecte,» etc.

b). Subordinata dreaptă se leagă de principala sa prin conjuncțiunile: **ca, să, că, cum, dacă** etc.

Deprinderea VIII. Să se analizeze frazele următoare, arătând ce fel de subordonate au principalele și prin ce sunt legate de principale: **A.** *Apostolul Toma nu credea, că Isus a fost de față. Unii astronomii ziceau, că luna este locuită. Dumnezeu voește, ca păcătoșii să se pocăiască. Rotațiunea zilnică a pământului face, ca soarele să lumineze pe rând toate părțile globului. Răsăritul soarelui ne repetă pe fie-care zi, că Dumnezeu nu încetează de a ne iubi. Un strein învățat zicea, că limba românească este una dintre cele mai frumoase și mai armonioase limbi.*

În orî-ce parte a Italiei aș bate cu piciorul în pământ, răspundea Pompeiu, vor eși legiuni.

« Să vă fie teamă de acel june elegant cu vestimentul filfăitor » zise nobililor, bătrânul Sila.

« O! Catone, — strigă Cesar, aflând această moarte — tu 'mi-ai invidiat gloria de a-ți scăpa viața. »

B. *Am auzit, că între Turci și un mic corp de armată română s'a încins pe malul cel drept al Dunărei o luptă înverșunată și că Turcii, după o luptă de două ceasuri, în care fură zecimați, fugiră, lăsând în urmă-le o mulțime de material de resbel.*

Tema 39. Să se caute câte o subordonată, pentru fie-care din principalele următoare: *Mihailu a văzut, că ——. Tăranul dorește, ca ——. Părinții au auzit, că ——. El a înțeles, că ——. Dumnezeu nu voește, ——. Românii doresc, ca ——. Religiunea ne învață, să ——. Strebunii noștri*

voacă, să ——. *Naturaliști ne spun, că ——. Ați văzut. cum—? Nu știți, dacă ——. Inimicii sperau. că ——. Sentinela credea, că, ——. d. e. Mihail prevedea, că unirea tuturor Românilor sub un singur cap ar forma un stat puternic.*

Tema 40. Să se formeze 10 frase ale căror principale să aibă una sau mai multe subordonate drepte.

Tema 41 Să se caute și să se scrie din bucată de citire. «*O Adunare șireată, Dreptatea lui Vlad Tepeș, etc*, toate frazele ale căror principale să aibă o subordonată dreaptă.

Tema 42. b) Să se caute în narațiunile de mai nainte și în următoarele toate propozițiuni, cari sânt în vorbirea directă și să se schimbe în cea indirectă; iar cele cari sânt în cea indirectă să se schimbe în cea directă.

TEME STILISTICE.

Să se desvolte, după modele de mai nainte, schițele narațiunilor următoare.

1. GASITORUL CINSTIT.

Un meșteșugar sărac găsește în drum o pungă plină cu bani. El caută pe proprietarul pungii, și-l află. Îi dete îndărăt punga și nu vru să primească nimica, ca resplată pentru sine ci rugă pe stăpânul banilor, ca aceea resplată, să o dea unei văduve sărace. Așa se și întâmplă.

RECUNOȘTINȚA COPILARESCA.

Într'o capitală trăia un ampoiă mare, ai cărui părinți erau niște oameni săraci, dar cinstiți. Lui nu-i era rușine de dênșii, nici de alte rude mai de jos. O dată, pe când ședeau la o masă mare, la care erau invitați mai

mulți boeri, feciorul îl înștiință, că un bătrân dorește să-i vorbească. Amploiatul numai de cât eși afară, și văzu, că omul bătrân era tatăl său. El se bucură prea mult de această întâlnire neașteptată. Conduse numai de cât pe tatăl său în odaia de mâncare, îi făcu loc în fruntea mesei; apoi, cerându-și voie de la oaspeți, zise. Acesta e tatăl meu, care e vrednic de acest loc, nu pentru mine, ci pentru virtuțile sale.

III. SUBORDINATA NEDREAPTA

A. E S P L I C A R E.

Vezi edițiunea a IV.

B. DEFINIȚIUNI, DEPRINDERI ȘI TEME

a) **Subordinata, care completește înțelesul unui verb** sau al unui adjectiv **ca și complementul nedrept** se numește **subordinată nedreaptă**; d. e. Noi ne convingem pe fie-care zi, *că Dumnezeu e milostiv* (De milostenia lui D-zeu). 1).

b) Subordinata nedreaptă se leagă de principală prin conjuncțiunile; **că, să, și ca** etc.

Deprinderea XIV. Să se analizeze următoarele frase, arătând ce fel de subordinată are principală și prin ce este legată de principală: *Eu mă tem, că inamicii vor intra în țară. Apostolii nu se așteptau, ca învățătorul lor să fie restignit. Sunt convins, că toți Românii buni și iubesc patria. O-*

1) Când există vre o îndoială în privința subordinațelor nedrepte, atunci le vom transforma sau scurta—spre a ne încredința mai bine— în substantive verbale, cari apoi se pot adăoga la verb ca complemente nedrepte d. e. Eu mă tem, că *inamicii vor intra în țară*. Scurtată. Eu me tem, *de intrarea inamicilor în țară*. Se poate arăta asemenea prin alte exemple deosibirea, ce se află între subordinata dreaptă și nedreaptă d. e. *Sub. dreaptă*; Aud, *că bate ceasul plecării*. *Sub. nedreaptă*: Mă tem să nu bată ceasul plecării.

mul virtuos nu se laudă, că toată lumea cunoaște meritele sele. Un neguțător nu se plânge nici o dată, că i s'ar fi plătit prea scump marfa. Acest soldat este vrednic să fie înaintat. Sînt convins, că numai instrucțiunea bine înțeleasă, poate ridica un popor. B. Te invit, să plecăm împreună. M'am informat, că amicul meu, care era la țară s'ar fi însănătoșat și că peste vre-o câte-va zile va veni la noi.

Tema 42. Să se caute câte o subordonată cuvințioasă pentru fiă-care din principalele următoare: Noi sîntem informați, că ——. Eū sînt convins că ——. Cetățenii s'au încredințat, că ——. Te invit, ca să ——. In bătălia de la Valea Albă, Românii se temeau, că ——. El vorbea, că ——. Acest om este demn, ca ——. Românul nu s'a învoit nici o dată, ca ——. Scolarii leneși merită, ca să ——. d. e. Noi sîntem informați, că inamicii au fost învinși.

Tema 43. Să se formeze 10 frase ale căror principale să aibă o subordonată nedreaptă.

VII. TRANSFORMAREA NARAȚIUNEI ÎN DIALOG ¹⁾

- 1) Narațiunea «Călătorul isteț», S'a transformat în dialog
«CĂLĂTORUL ISTEȚ», (Narațiune)

Un călător cu totul udat și aproape înghețat de frig, sosi într'o zi la un han. El umblase călare toată zioa prin zăpadă și prin ploaie. Hanul, în care intră, era

1) După ce se va trata narațiunea din toate punctele de vedere, se va arăta deosebirea dintre narațiune și dialog. În urma se va face planul dialogului, pe care îl vor executa școlarii cu ajutorul institutorei (Întâiu oral apoi înscris).

plin de lume. Călătorul nu putu nici într'un chip, să se apropie de soba cea încălzită și nimeni nu se arătă dispus să-i facă loc. Atunci el întrebuiță o glumă. Spre a fi auzit în toată odaia, el chemă în gura mare pe birtaş, zicându-î: domnule, adă pentru calul meu o duzină de păstrăvi! Birtaşul uimit îl întrebă: mânâncă calul D-tale păstrăvi? Vei vedea, zise călătorul. Atunci birtaşul, luând păstrăvi, eși afară, Toată lumea curioasă îl urmă. Fie-care vrea să vadă, cum mânâncă calul păstrăvi. În timpul acesta străinul se așeză binișor lângă soba cea caldă, uscându-și hainele. Curînd după aceasta, se întoarse birtaşul în odaie dinpreună cu cei l'alți. M'aș fi prins pe capul meu, zise el, că calul D-tale nu mânâncă păstrăvi!, Atunci adu-î încoa, să-î mănênc eu aici lângă sobă. Tocmai acum ei băgară de seamă, că i-a păcălit. Toți riseră cu hohot și lăsară pe călător să-și mănânce păstrăvi în pace.

Călătorul istet. (*Dialog*)

(Un birt plin de lume. În mijlocul lui o sobă de fer, în care ardea focul. Un călător udat și aproape înghețat de frig, intră).

Călătorul. Bună seara!

Birtaşul (și câți va oaspeți). Mulțumim D-tale!

Călătorul (uitându-se împrejur și văzînd, că nu e loc lângă sobă, zise în gura mare): Domnule birtaş! adă, te rog, pentru calul meu doi-spre-zece păstrăvi.

Birtaşul. Păstrăvi! pentru calul D-tale! Ce fel? Crezi c'o să-i mănânce?

Călătorul. Adu-i numai și vei vedea!

(Birtaşul ia 12 păstrăvi și se duce la cal. Mulțimea ese după dînsul. Într'acestea călătorul se așeză lângă sobă).

Birtaşul (întorcându-se). M'aș fi prins pe capul meu, că calul D-tale nu mânâncă păstrăvi.

Călătorul. Bine, dacă nu vrea să-i mănênce el, atunci dămi-i încoace, lângă sobulița asta caldă!

Lumea din odaie (rîzînd) De minune! bravo domnule! frumos ne ai păcălit!

Călătorul Și eu cred tot așa! Cu toate acestea vî mulțumesc, că am găsit un loc, să mă încălzesc puțintel.

TEME STILISTICE

Să se examineze în clasă dimpreună cu școlarii modul cum s'au transformat narațiunile de mai sus în dialog; apoi, după modelele date, să se transforme în dialog, narațiunile: **Curățenia** (p. 3 par. I) **Taorul** (p. 61 par. I). **Fulgerul** (p. 54 par. I) **Economia** (p. 100 par. III),

IV. SUBORDINATA SUBIECTIVA

A. E S P L I C A R E

(Vezi edițiunea a IV)

B. DEFINIȚIUNI, DEPRINDERI ȘI TEME

a. **Subordinata, care înlocuiește subiectul propoziției principale, se numește, subordinată subiectivă, d. e. E constatat, că pământul se învertește împrejurul soarelui.**

b. Subordinata subiectivă se leagă de principală prin conjuncțiunile: **ca orî că etc.**

Deprinderea XV. Să se analizeze următoarele frase, arătând, cari sînt subordonatele subiective:

A. Este prea folositor pentru un Stat, ca industria să înflorească. Este învederat, că instrucțiunea ridică un popor. Se cuvine, ca copii să fiă supuși părinților. Este natural, ca copiii să iubească pe părinți. Este dovedit, că pământul e rotund. Se aude, că resbelul a încetat. Se crede, că anul acestu va fi roditor. S'a găsit de cuvînță, că această casă să se strice. Nu-mi vine la socoteală. să stau toată ziua în casă. **B.** Este cuvîncios, ca copiii să se supună părinților, să asculte de profesorii lor, și să se poarte bine cu toată lumea.

Tema 44. Să se caute câte o subiectivă cuviincioasă pentru următoarele principale: *Nu este cuviincios, ca ——. Este știut, că ——. Este evident, că ——. Se zice, că ——. Se aude, că ——. Se crede, că ——. Se cuvine, ca ——. De aici urmează, ca ——. Se cade, ca ——. Nu'mi ese la socoteală, ca ——. S'a aflat de cuviință, ca ——. d. e. Nu este cuviincios, ca bătrânii să nu fie respectați de tineri.*

Tema 45. Să se formeze 10 frase, în care principală, să aibă o subordonată subiectivă.

Tema 46. Să se caute în narațiunile de mai înainte toate frazele, ale căror principale să aibă o subordonată subiectivă.

Notă. Subordinatele: drepte, nedrepte și subiective, fiind că se pun în locul unui substantiv, se pot numi și propozițiuni substantivale

VIII. DIALOGUL TRANSFORMAT ÎN NARAȚIUNE 1)

1). Dialogul *Tudorel și Marioara*, s'a transformat în narațiune.

TUDOREL ȘI MARIOARA. (*Dialog*)

Marioara. Nene! unde vrei să te duci? Mai stăi de te joacă cu mine!

Tudorel. Nu pociu, Marioară, pentru că s'a apropiat timpul și trebuie să plec la școală.

Marioara. Și ce ai să faci tu la școală?

Tudorel. La școală învăț o mulțime de lucruri frumoase.

1) Transformarea dialogului în narațiune, atât de mult recomandată de pedagogie, prezintă mai multă greutate, de cât transformarea narațiunii în dialog de aceea este de trebuință, ca institutorul să aleagă dialoguri mai potrivite cu vârsta copiilor și apoi să-i deprinză cât se poate de mult în această privință.

Învățătorul ne învêța să citim, să scrim și să socotim.

Marioara. Dacă este așa, voiî să viî și eu cu tine.

Tudorel. Tu ești prea mică acum. Când te vei face mai mare, te voiî lua și pe tine.

Marioara. Bine, dar când te vei întoarce să'mî spuî și mie, ce vei învêța la școală!

TUD OREL ȘI MARIOARA. (Narațiune).

Intr'o zi frumoasă de primăvară, doi copii, anume Tudorel și Marioara, se jucaî prin curte. Tudorel era de șapte anî, iar Marioara de cincî. Eî aveau o minge, pe care o aruncaî în sus, întrecându-se care s'o prindă mai ântâiî. Tudorel prinzând'o, începu să fugă cu ea prin curte. Marioara alergă după el, cerënd să i-o dea ca s'o arunce și dênsa. Dar deodată s'aude un clopoțel de la școală din apropiere. Atunci Tudorel îngrijat aleargă numai de cât în casă, își ia ghiozdanul și vine iute la Marioara, ca să-și ia ziua bună de la dênsa. Această îl întrebă tristă, că unde se duce și de ce nu mai vrea să se joace cu dênsa, nu cumva s'a supărat? Tudorel însă, care era școlar, îi spuse, că clopoțelul de la școală a sunat și că trebuie să plece numai de cât, dacă nu vrea să lipsească de la școală. Marioara îl întrebă cu lacrimile în ochi, că ce are să facă el la școală, de se grăbește așa de tare. După ce i-a spus, că acolo are să învețe carte, îl rugă să o ia și pe dênsa. Dar frate sêu îi respunse, că n'o poate lua, fiind prea mică încă. După ce va crește mai mare, o va lua de bună seamă. Așa mica lui soră se învoi, ca să rămână a casă, iar Tudorel îi făgădui, că o să-î spună tot, ce va învêța astăzi la școală.

2. Dialogul «LUPUL ȘI MIELUL», transformat în narațiune

(Vezi cartea de citire pag. 96).

LUPUL ȘI MIELUL (Narațiune).

Un miel se duse să bea apă la un rîuleț, ce străbătea câmpia de lângă o pădure. Nu trecu mult timp și veni

din pădure un lup, care se puse din întâmplare, să bea și el apă, ceva mai în sus de miel. Lupul, zărind mielul, îndată își puse în gând să-l mănince. Spre a-și îndeplini însă pofta, căută mai întâiu să găsiască mielului vină. Decî începu să se plângă și să mustre pe miel, că nu-l lasă în pace și că îi turbură apa, aducându-î ast-fel necinste, lui, care este mai de neam. Bietul miel auzind acestea, credea că visează. dar ridicând ochii, zări pe lup în apropiere de dînsul. El recunoscî cu groază pe animalul cel înfricoșat, despre care mamă-sa îi spusese de atâte ori, să se feriască. Incepînd să tremure, zise cu frică, că nu i-a făcut nici un rău, nici nu i-a putut turbura apa, de oare-ce el stă mai la vale de cât lupul și lupul se află în susul apei.

Incurcat de adevărul acestor cuvinte, lupul schimbă vorba și zise, că cunoaște pe miel din anul trecut, de când l'a vorbit de rău la toată lumea. Mielul uimit îi respunse, că în anul trecut nici nu se afla pe lume, fiind-că mamă-sa l'a născut d'abia astă primă-vară. Cum ar fi putut dară, să-l vorbiască de rău? Lupul nici acum nu se lăsă de a învinovăți pe miel zicînd, că chiar dacă ar avea dreptate și aici, însă nu va putea tăgădui, că el i-a mâncat astă vară iarba din livede, pentru care lucru trebuie să-l pedepsiască. Mielul spăimîntat și mai tare, spuse lupului, că el astă-vară nici n'avea dinți, cu cari să pască iarba. Atunci lupul înfuriat strigă, că atîta limbuție și obrăznicie n'a mai văzut, ca la mielul acesta. El nu poate să-î zică o vorbă, fără ca mielul să nu-î răspundă alte zece înderăt spre a se certa cu dînsul. Inșă toate acestea nu-l vor scăpa de pedeapsă; apoi adăogă, că dacă n'a făcut el nimic, apoi de bună seamă a fost tatăl său sau altul din rudele sale, și de aceea voește, să-și răsbune asupra mielului.

Zicînd acestea, se aruncă asupra bietului dobitoc și-l sfășie, fără a-i mai da timp să vorbiască.

TEME STILISTICE.

Să se examineze în clasă, dinpreună cu școlarii, modul

cum s'au transformat în narațiune dialogurile de mai sus; apoi după modelele date, să se transforme în narațiuni, dialogurile: **Câinele și Lupul** (p. 76 p. II) **Soldatul de bună voie** (p. 137 p. III) s. c. a.

V. SUBORDINATA CIRCUMSTANTIALA DE LOC.

A. E S P L I C A R E.

(Vezi edițiunea IV)

B. DEFINIȚIUNI, DEPRINDERI ȘI TEME.

Subordinata, ce determină înțelesul unei propozițiuni, înlocuind un complement circumstanțial, se numește subordinată circumstanțială.

a) Subordinata, care determină locul, unde se întâmplă cele exprimate prin propozițiunea principală, se numește subordinată circumstanțială de loc, d. e. *De unde n'ai semănat, nu poți secera.*

b) Subordinata circumstanțială de loc se leagă de principala sa prin adverbele de loc: **unde, pre unde**, etc. cari se reduc la adverbele demonstrative din principala: **acolo, pre acolo** etc. exprimate sau sub înțelese, și se despărțesc de principala prin virgulă.

Deprinderea XVI. Să se analizeze următoarele frase, arătând ce fel de subordonate au principalele și prin ce semne sunt despărțite: **A.** *Unde sunt fructe dulci, se adună multe muște. De unde nu este nimic, nu se poate lua nimic. Dute acolo, de unde ai venit. Pune aceste lucruri acolo, unde le este locul. Eu mă duc, unde mă chiamă datorii.* **B.** *Grădinarul, care își înțelege datoria sa, plantează pomi, unde nu strică zarzavaturile.*

Tema 47. Să se caute câte o subordonată circumstanțială de loc pentru fie-care din propozițiunile următoare: *Lucrătorul mănâncă de acolo, de unde ——. El a plecat acolo, unde ——. Eu am fost (pânuă acolo), până unde ——. El s'a scaldat, unde ——. Boii pasc pre unde ——. Trenul merge pre unde ——. Podul lui Traian a fost construit, unde ——* d. e. *Lucrătorul mănâncă, de unde lucrează.*

Tema 48. Să se formeze 8 frase asemenea celor din deprinderea XVI.

Tema 49. Să se caute în narațiunile de mai înainte și in cele următoare toate frazele ale căror principale să aibă câte o subordonată circumstanțială de loc.

C. FORMA DATA, MATERIA SCHIMBATĂ

(Imitațiuni) 1)

MOȘNEAGUL SERMAN.

Inr'o zi rece de toamnă ajunsei într'o pădure mare. Acolo zeriî p'un biet bătrân sărac, care adormise sub un stejar, pe o sarcină de lemne uscate. Câte-va frunze mari și galbene, care căzuseră din arbore, se păreau că vor să-l acopere. El ținea mâinele pe pept, lângă brațul său cel stâng zăcea un băț lung, ce era sprijinul bătrânețelor sale. Imbrăcămintea-i era foarte săracă. Șuvițele cele albe ale părului său erau de tot încurcate de vânt și de ploea, Din când în când suspina în somn de osteneală; fața sa însă îi remase liniștită și senină. Prinr'o suflare mai tare de vânt, frunzele începură să fășăie și se cază; ceea ce îl făcu să se destepse din somn. El se sculă, și luându-și sarcina iar la spinare, plecă cu capul plecat și cu pași șovăitor sprijinindu-se în băț.

1) Vezi narațiuni despre imitațiune în partea etimologică gradul III.

Imitațiunea a) COSAȘUL OSTENIT.

1-a prop. Intr'o zi rece de toamnă ajunsei într'o pădure mare.

Imit. *Intr'o zi călduroasă de vară mă dusei la câmp, unde se începuse cositul.*

2-a prop. Acolo zeriî p'un biet bătrân sărac, care adormise sub un stejar, pe o sareină de lemne uscate.

Imit. *Acolo dedei peste un cosaș, care de osteneală adormise lângă o brazdă de otavă cosită.*

3-a prop. Câte-va frunze mari și galbene, cari căzuseră din arbore, se păreau că vor să-l acopere.

Imit. *Câte-va flori de câmp, cari se legănau împrejurul lui, păreau că voeau să-i steargă sudoarea de pe frunte.*

4-a prop. El ținea mâinile pe pept. Lângă brațul său cel stâng zăcea un băț lung, ce era sprijinul bătrânelor sale.

Imit. *El cosise des-de-dimineată până la amiază, când voind să-și îndrepteze cu ciocanul tăișul coasei, căzuse de osteneală și adormise. Coasa zăcea lângă dânsul, iar ciocanul îl ținea încă strâns în mâna cea dreaptă. Tocul cu gresia sta înfipt după curea la brâu.*

5-a prop. Imbrăcămintea-i era foarte săracă, și șuvițele cele albe ale părului său erau de tot încurcate de vânt și de ploae.

Imit. *De și era îmbrăcat ușor, totuși sudoarea îi acoperea fața, în care se oglinda sufletul său bun și liniștit.*

6-a prop. Din când în când suspina în somn de osteneală; fața sa însă remase liniștită și senină.

Imit. *De vr'o câte-va ori mișcă buzele zimbînd; se vede că visa despre iubii săi, cari îl așteptau a casă.*

7-a prop. Printr'o suflare mai tare de vânt frunzele începură să fășăie și să cază, ceea ce îl făcu să se deștepte din somn.

Imit. *De o dată o șopîrlă, trecînd cu trupul său cel rece peste mâna lui, îl făcu să tresară și să-și deschidă ochii.*

8-a prop. El se sculă, și luându-și sarcina iar la

spinare, plecă cu capul plecat și cu pași șovăitori, sprinjindu-se în bățul său.

Imit. Sărind repede în picioare, își făcu cruce, luă coasa și se apucă iar de muncă.

Imitațiune b). SECERĂTOAREA OSTENITĂ.

TEIUL NOSTRU.

Din 'nainte casei noastre este un teiu mare și bătrân. Cât de mult îmi place să mă joc pe iarbă sub umbra lui! Tata mi-a spus că acest teiu a trecut de o sută de ani. El a fost pus aci de strămoșul meu. Are un trunchiu de o grosime foarte mare. Coaja lui este brăsdată. Crăcile sale cele puternice se întind departe în aer. În vârful lui sunt vre o câte-va cuiburi, în cari auz pui ciripind. Indată ce se face ziuă, auzi paserile cântând și ciripind printre crăcile lui. Chiar albinele vin adesea-ori p'aci, să-și caute nutrimentul lor cel dulce. Sub teiu se află o bancă văpsită cu verde. Aci e locul meu cel mai plăcut. Îmi place să șez aci, mai cu seamă în serile zilelor frumoase de primăvară și de vară. Atunci se așează adesea tata și mama lângă mine pe bancă. Tata îmi povestește istorii frumoase.

Când se apropie soarele de apusul său, îmi place să privesc de aci cum se acopere tot cerul de o roșată minunată. Mai pe urmă se face împrejur o tăcere adâncă. Se pare că atât plantele cât și animalele dorm.

Imitațiunea a). STEJARUL CEL BĂTRÂN.

Inchipește-ți, că livedea D. V. se mărginește cu o pădure, la marginea căreia se află un stejar. În acesta este cuibul unui corb. Spune apoi, ce face în stejar mierla, ghionoaia, veverița și gândăceii, că păstorul satului se odihnește bucuos la umbra lui, iar tu ascultă cu plăcere cum cântă el din fluer pene înserează.

Imitațiunea b). FOIȘORUL NOSTRU.

Inchipește-ți în grădină o boltă de viță, pe care își are cuibul o privighetoare. În boltă stă o masă mare,

la care în timpul vacanței de vara să ia cafeaua dimineața și să cinează seara. Povestește despre viespi, vrăbii și grauri, cari vin la boltă, când se coc strugurii, și că la umbra ei citești bucurosi basme frumoase, etc.

Scumpul meu frate,

Ieri după amiază n'am avut școală. Profesorul nostru ne-a zis de dimineață: copii, fiindcă pînă acuma tot d'auna mi-ați făcut bucurie și fiindcă astăzi este un timp prea frumos, ne vom duce dupe amăzi cu toții ca să ne preumblăm pre câmp. Auzind acestea, săltaram de bucurie și de plăcere, că vom vedea câmpul și pădurea din apropiere. Pe la două ceasuri ajunserăm la pădure, unde mai întăiu ne-am odihnit puțin, apoi am început să ne jucăm (descrierea jocurilor). Când era aproape de murgitul serei, am plecat cu toții spre casă în rînd ca militarii, cîntînd *hora unirei*. Ajungînd a casă eram atît de ostenit, în cât m'am culcat îndată. (Descrierea drumului pe unde a mers și s'a întors).
Scrie-mi, dacă ai făcut și tu vr'o preumblare ca aceasta,

al tîu

Aureliu.

a). Să se copieze această epistolă complenindu-se prin descrierile de făcut (jocurile din pădure, drumul, etc.)

b). Să se formeze, după modelul de mai sus, o nouă epistolă, descriindu-se o preumblare făcută cu părinții într'o zi după amiază.

Scumpa mea Mătușă,

Joia trecută am avut multe rufe de spălat. Nenorocirea a voit, ca tocmai în acea zi să plouă necontentit. Astfel vremea a fost prea neplăcută și s'a făcut și mai rea printr'un vînt igrasios și rece. De aci a urmat cea mai mare nenorocire pentru noi, fiindcă mama s'a bolnăvit foarte rău în zioa următoare. De atunci nu se mișcă din pat. De sigur că a răcit, spălînd rufele, fiindcă alerga când în bucătărie, când în magazie.

Doctorul, pe care l-am chemat în ajutor, ne a spus că boala este grea. Noi toți suntem în cea mai mare grijă, Dacă cum-va îți este cu putință, te rugăm cerce-tează-ne cât mai curând. Aceasta ne va îmbucura pe toți și mai ales pe trista

D-tale

Emilia.

Să se formeze, după modelul de mai sus, o epistolă nouă și să se supună, a) că un părinte, lucrând la câmp pe un timp reu, s'a bolnăvit etc.

Iubite Gligore,

Moșul meu mi-a făcut ieri o bucurie mare. Mi-a dăruit doi iepuri de casă (vătui), niște animale prea plăcute. Ai văzut tu iepuri de casă? Ei sunt ceva mai mici de cât iepurile de câmp și au urechi mai mici. De amândouă părțile botului au perii sau mustăți lungi, și ochii le sunt do tot roșii. Coada lor este mică și părul alb și moale ca mătasa. Picioarele dinapoi sunt mai lungi ca cele de dinainte și când sar sau fug, lovesc cu aceste picioare din dărăt pământul de sună. Tata îmi spune, că iepurii mei o să fete mai târziu. Atunci o să-ți dăruiesc și ție o păreche.

Al tău

Gligore.

Să se schimbe epistola inchipuindu-ne în locul iepurilor de casă, a) două mielușei. Descrierea lor, b) Două porumbei, etc.

Mult prețuitul meu naș,

Mai ăntâiu voesc, ca printr'această epistolă să-ți exprim sentimentele de recunoștință, ce le am pentru D-ta, scumpul meu naș. În D-ta am recunoscut tot d'auna pe binefăcătorul meu și tot d'auna te-am privit cu cea mai mare dragoste. Darurile cele bogate și prețioase, ce mi-ai făcut la ziua mea onomastică, mi-au dovedit din nou, că în D-ta am într'adevăr un amic părintesc. Eu mă voiu sili din toate puterile, ca să corespund la a-

această iubire a D-tale. Voiu trăi și mă voiu purta astfel, ca să poți simți o mulțumire și să te bucuri de mine. Doresc ca ori când, să pot privi în fața D-tale cu conștiința împăcată, că m'am arătat vrednic de binefacerile D-tale. De aceea te rog, să-mi păstrezi această iubire și de aci înainte să fii sigur, că pururea voiu fi

al D-tale

recunoscător fin

N. N.

a) Să se schimbe această epistolă astfel, ca și cum mai mulți copii ar scrie moșului lor. b) Mai multe surori ar scrie unui frate mai mare, etc.

V. SUBORDINATA CIRCUMSTANȚIALĂ DE TIMP.

A. E S P L I C A R E

(Vezi edițiunea IV)

B. DEFINIȚIUNI, DEPRINDERI ȘI TEME.

a). **Subordinata**, care determină, când se întâmplă sau cât timp durează lucrarea exprimată în principala, se numește **subordinată circumstanțială de timp**, d. e. Invățasem lecțiunea, când ai venit la mine.

b). Subordinata circumstanțială de timp se leagă de principala sa prin conjuncțiunile subordinatoare de timp: **când, pe când, până când, după ce, în data ce**, etc.

c). Toate subordinatele circumstanțiale se despart de principalele lor prin virgulă.

Deprinderea XVII. Să se analizeze următoarele fraze, arătându-se ce fel de subordinate au principalele, cu ce fel de conjuncțiuni sunt legate subor-

dinatele de principale și prin ce semn sunt despărțite: A) *Pe când răsăria soarele, tata pleca. Cine-va pretuește sănătatea mai bine atunci, când este bolnav. Pe când Isus se ruga în grădină, ucenicii lui dormeau. După ce a răsărit soarele, tata a plecat. După ce s'a omorît Cesar, începură resbelele civile. De când s'a dărîmat Ierusalimul, Israiliti trăesc respândiți preste toată suprafața pământului. De când am plecat de a casă, sînt tot bolnăvicios. Apostoli remaseră în Ierusalim, până când Spiritul sânt s'a pogorit preste dênși.*

Tema 50. Să se caute câte o subordonată circumstanțială de timp pentru fie-care din principalele următoare: După ce ——. Jidovii s'au risipit preste toată suprafața pământului. Pe când —, am întélnit un amic. Când —, vacile intrau în sat. Pe când —, eū mē aflam în București. In vreme ce —, eū voiū pleca la țară. Pre-când —. Românii erau mai bravi. Indată ce —, noi ne-am culcat. După ce —, Turcii deveniră spaima Europei. Indată ce —, a început să plouă. După ce —, am plecat a casă. Indată ce —, noi ne-am plimbat cu sania. După ce —, școala va începe. d. e. După ce s'a dărîmat Ierusalimul, jidovii se risipiră preste toată fața pământului.

Tema 51. Să se formeze 10 frase, în cari principala să aibă una sau mai multe subordonate circumstanțiale de timp.

Tema 52. Să se caute și să se scrie, din modelele de mai jos, toate frasele, ale căror principale să aibă o subordonată de timp.

GRĂDINA NOASTRĂ DE FLORI.

Grădina noastră este o bucată mică de pământ. În partea de amiază-zi se mărginește cu casa. Aci soarele bate mai toată ziua. Ea este de jur împrejur înconjurată cu un gard de tufe verzi și dese. Lângă zid este o uscioară, pe care intrăm în grădină. Prin mijlocul grădinei duce o cărare preserată cu nisip. La dreapta și la stânga sunt brasdele. Pe acestea înflorește trandafiri, zambile, crin, lalele, narcise, etc. Intr'un colț al grădinei cresc tufe de agriș și coacăze; iar la intrare stau două salcâmi ca niște păzitori. În fund se află o boltă acoperită cu viță. Eu șed foarte bucuros în grădină. Aci este pentru mine locul cel mai plăcut, unde învăț, să mă odihnesc.

Imitațiunea a) **Livedia noastră.**

Imitațiunea b) **Odăița noastră.**

MOARA DE LÂNGĂ PĂDURE.

Mai sus de satul Porumbița se află un șir de dealuri, unde merge lumea foarte adese-ori în timpul verei. Pe unul din aceste dealuri, nu departe de o stâncă mare, isvoraște un pârâiaș. Acesta se strecoară printre coastele dealurilor într'o vale umbrită de arbori mari.

Pe dincoace de pârâiaș, ne duce o cărare, ce șerpuiește lin prin livezi, până la o stavilă. Mai jos la vale de această stavilă, se află moara. Ea este o zidire veche. Înăuntrul acestei zidiri învechite huruesc roțile și petrele morei; iar din afară se învârteste cu zgomot o roată mare, care de și se mișcă încet, totuși pune în lucrare, cu înlesnire, toată alcătuiala mișcătoare a morei. Apa improșcând respîndește o răcoare plăcută. În toate zilele vin mulți oaspeți la moara cea simplă de lângă pădure.

Imitațiunea a) **Ferestreul pentru tăiatul scândurilor.**

Scumpul meu naș.

Lunea trecută se acoperi de o dată cerul cu nuori

deși și negri. Ziua în ameaza mare se prefăcu în întunecare atât de mare, în cât mai că trebuia să aprindem lumina. După aceea se ridică vântul și o grindină viroasă căzu pe câmpiile noastre. Bucățile de peatră erau cât un ou de porumb. Ele au spart mai toate geamurile de la biserică și de la școală. Asemenea s'au mai spart geamurile la o mare parte din casele locuitorilor. Dar mai rău au pățit'o bucatele din Poana Lupului. Cele trei sfori de grâu, ce le are tatăl meu acolo, sânt cu totul nimicite. De aceea vă rog, scumpul meu naș, să aveți bunătate și să veniți la noi pe miercuri. Tata ar dori să se înțeleagă cu D-voastră, cum și întru cât ar putea să-și îndrepteze paguba, fiindcă grâul a fost asigurat la societatea Dacia. Oamenii spun că această societate ar fi un mare bine pentru noi, de oare-ce ea ne va plăti toată paguba până la o para. Salutare de la toți și cu deosebire de la al D-voastre fin.

Iosif.

a) După modelul de mai sus se vor forma alte epistole, în care se va spune cum s'a aprins într'o noapte casa vecinului, cum focul a coprins și casa voastră, nimicindu-o (spaima voastră, paguba ce ați suferit etc).

b) Plouă mult, riul din apropiere s'a umflat și a dărâmat casele de lângă el, pe câmp a luat toate clăile de grâu și de fân, nomolind tot ce era în apropiere de albia lui.

Iubite Ștefane,

După cum vezi, astăzi plouă afară foarte tare, așa că nu pot eși din casă, ca să viu pe la tine și să-ți povestesc cum am petrecut ieri. De aceea mă voi încerca ați scrie.

Ieri a fost, după cum ști, o zi prea frumoasă. Soarele strălucea în toată putera sa; cerul era senin și de tot limpede. Fiindcă această zi era Duminică, tată meu avu timp să meargă cu noi afară din oraș. Pe la cinci ceasuri, căldura fiind mai mică din cauza unui vânt răcoros,

plecarăm cu tranvaiul la șosea. Nu știu, dacă tu ai văzut vr'o dată această trăsură. Mă voi încerca să ți-o descriu (descrierea tranvaiului). M'am urcat cu tata tocmai sus, de unde vedeam peste o mulțime de case pe lângă cari treceam. În sfârșit ajunserăm la șosea. Aci am văzut o mulțime de lume, dintre care unii se plimbau pe jos, alții în trăsură, alții călare. O musică militară cânta aci. Toate aceste lucruri, pe care nu le văzusem până acuma, mă impresionară atât de mult și de plăcut, în cât credeam că această zi este una dintre cele mai frumoase ale vieții mele. Roagă și tu pe tatăteu, ca să meargă cu tine odată pe la șosea, unde te încredințez de mai înainte, că-ți va plăcea prea mult și ție. Aceste locuri se aseamănă cu o grădină de tot mare (descrierea unora dintre ele).

Al tău amic

Marin.

a) Să se copieze această epistolă, complenindu-se prin descrierile de făcut (descrierea tranvaiului, șoselei, etc).

b) Să se formeze o altă epistolă, în care se va descri călătoria ta (făcută cu diligența) pînă la o moșie.

VII. SUBORDINATA CIRCUMSTANȚIALA DE MOD.

A. E S P L I C A R E

(Vezi edițiunea a IV.)

B. DEFINIȚIUNI, DEPRINDERI ȘI TEME.

a) Subordinata, care determină, cum se întâmplă cele exprimate în propozițiunea principală, se numește subordinată circumstanțială de mod, d. e. *După cum frunza se vestejește toamna*, tot astfel se va vesteji și corpul omului.

Subordinata circumstanțială de mod mai poate arăta; a) Că cele exprimate în secundară sunt asemenea celor exprimate în principală, d. e. Omul onest vorbește după cum cugetă.

a) Că cele exprimate în secundară sînt un efect a celor exprimate în principală; d. e. Unii școlari scriu atât de rău, în cât nimeni nu le poate ceti scrisoarea.

b) Că cele exprimate în secundară sînt comparate cu cele exprimate în principală, d. e. Cu cât un rîu este mai adînc, cu atât curge mai lin.

b). Subordinata circumstanțială de mod se leagă de propozițiunea principală prin conjuncțiunile subordinatoare de mod: **cum, precum, după, cum, ca și când; cât, de cât, în cât, cu cât**, etc., cari se reduc la demonstrativele din principală, exprimate sau sub înțelese: *așa, ast-fel, atât, cu atât*, etc.

Deprinderea XVIII. Să se analizeze în scris următoarele frase, arătând ce fel de subordonate au principalele și cu ce fel de conjuncțiuni sînt legate de principale: *In vârful Alpilor, frigul este așa de mare, în cât zăpada nu se topește nici vara. Eu voi asculta de părinții mei, cum a ascultat Isus de mama sa. Iosif a tratat pe frații săi mai bine de cât meritau. Omul onest vorbește cum cugetă. Lingușitorul vorbește, cum place altuia. Cel mulțumit este așa de fericit, ca și cum ar posede toate bunurile pămîntului. Cu cât razele soarelui cad mai perpendicular asupra noastră, cu atât sînt mai arzătoare. Cu cât Creștinii erau mai tare persecutați, cu atât se înmulțiau mai mult. Cu cât o vie e mai bine cultivată, cu atât produce struguri mai bune. Leneșul lucrează tot-deauna mai puțin, de cât ar putea lucra.*

Tema 53. Să se caute câte o subordonată cuviincioasă de mod pentru fie-care din principalele următoare: *El îngrijește de mine ast-fel. ca și cum ——. Timpul este atât de cald, în cât ——. Un tată și iubeste copii precum ——. Paserea îngrijește de puii săi, după cum ——. Soba este atât*

de caldă în cât ——. Scrisoarea aceasta este așa de rău scrisă în cât ——. Acest om este atât de avut, în cât ——. Tema este atât de greșită în cât ——. Drumul este așa de stricat, că ——. Noaptea a fost atât de rece, în cât ——. Un om este cu atât mai avut, cu cât ——. Cu atât este mai scumpă o marfă, cu cât ——. d. e. El îngrijește de mine, ca și cum i-aș fi frate.

Tema 54. Să se formeze 15 frase, în cari principală să aibă o subordinată de mod, d. e. Acest riu curge așa de iute, în cât restoarnă totul.

Tema 55. Să se caute și să se scrie din modelele de mai jos toate frazele, a căror principală va avea o subordinată circumstanțială de mod.

COMPARAȚIUNI.

VACA ȘI OAIA.

Asemănând vaca cât și oaia găsesc următoarele:

A) *Asemănări.* Atât vaca cât și oaia sunt animale de casă. Amândouă au patru picioare. Copita le este despicată în două. Vacile au pe cap coarne ce le slujesc drept arme. Sunt asemenea și o mulțime de oi cu coarne. Amândouă se hrănesc cu fân, iarbă, trifoiu etc. Din laptele lor se prepară unt și brânză. Carnea lor dă oamenilor bucate sănătoase. Din peile lor argăsite se fac cisme, opinci, curele etc.

B) *Deosebiri.* Asemănând însă mai de aproape, găsesc la ele și deosebiri. Oaia este mult mai mică și mai slabă de cât vaca. Pielea ei este acoperită cu lână, iar a vacii are păr. Oile sunt mai sociabile și mai blânde de cât vacile și ascultă mai bine de glasul păstorilor, etc.

Să se compare **calul cu boul** etc.

ALBINA ȘI MUSCA.

A). *Asemănări.* Amândouă sunt insecte, au șase picioare și în loc de sânge roșu au un suc albui. N'au schelet

osos. Au un trup inelat și între cap și trup tăieturi adânci. Atât musca cât și albina au aripă și zboară vesele pretutindeni primăvara și vara; iarna însă zac într'un fel de amorțeală.

B) *Deosebiri*. Albina este mai mare de cât musca. Albina are patru aripă ca de pele; musca numai două. Albina are un ac, cu care poate împunge foarte dureros; musca n'are ac. Albina este foarte bine îngrijită de om pentru folosul ei cel mare; iar musca, fiind supărăcioasă și nesuferită, este gonită și omorâtă de toți. Albina trăește în stup ca într'o împărăție bine întocmită. Musca petrece în cete fără regulă, prin grajduri și bucătării. Albinei îi place prea mult curățenia. Musca nu se fește de murdărie.

Să se compare locusta cu calul de iarbă.

MÉRUL ȘI PÉRUL

A) *Asemănări*. Amîndouă sînt pomă foarte prețioși omului, care îi sădește, îi altoește și îi înobilează cu mare îngrijire. Amîndouă sînt prea plăcuți primăvara prin podoaba florilor lor, vara și toamna prin fructele lor bune la gust. In amîndouă petrec paseri cântătoare și vesele. Ei dau lemn bun pentru mobile și foc. Sînt mai multe soiuri de meri și de peră (pădureți, creștești, pergamuți, etc.

B) *Deosebiri*. Părul este de regulă mai drept și mai înalt de cât mărul. Acesta are o coroană în formă de piramidă, acela mai mult în formă de ou. Părul are flori albe, mărul roșatic. Părul înflorește mai înainte de cât mărul. Fructele părului, numite pere sînt mai lungurețe, ale mărului, numite mere, sînt mai rotunde. Perele sînt foarte succoase și nu se pot ținea mult. Merele însă pot de multe ori să se păstreze un an întreg. Din mere se poate face vin și oțet, din pere nu se poate, etc.

Să se compare stejarul cu fagul etc.

LUNA, O ICOANĂ A VIETEI OME NEȘTI.

La ivirea sa pe cer, luna este o fâșie de lumină gin-

gasă și slabă. Inșă ea crește din zi în zi și se face rotundă, până își arată discul său întreg luminos. Câte odată o acopere norii și ea pare că—și ascunde fața. Dar norii trec mai departe și luna strălucește într'o lumină nouă. Când luna a ajuns în culmea creșterii sale începe iar să scadă. In cele din urmă pierе dinaintea noastră. Intr'o altă lume ea strălucește din nou.

Când omul intră în viață, el e mic, delicat și slab. El crește din zi în zi, din an în an și se face mai mare și mai tare. La vârsta bărbătească el stă pe treapta cea mai înaltă de dezvoltare și putere, atât în privința corporală cât și a minței. El strălucește prin capacitățile și cunoștințele sale. Dar viața sa nu curge fără nori. Grijă și dureri, încercări și suferințe trec pe lângă densul și-l cercetează. Omul cel bun remâne neatins de înrăuririle lor cele vătămătoare. La bătrânețe începe să slăbiască atât în ceea ce privește puterile trupului cât și ale sufletului. El moare și este așezat în mormânt. Dar de și este răpit ochilor noștri, el trăește și strălucește vecinic într'o altă lume nouă.

Să se compare viața omului cu cele patru anotimpuri: (copilăria cu primăvara, tinerețea cu vara, bărbăția cu toamna, și bătrânețea cu iarna).

(Astfel de încercări se vor face numai cu scolarii înaintați.)

Iubiții mei părinți,

Ieri am avut examenul cel mare. Am eșit mai bine de cât m'așteptam. Nu știți ce neliniștit eram, când mă gândiam la această zi însemnată. Inima îmi bătea, când mă gândiam că poate să mi se întâmple să nu știu ceva. Ce rușine de tine. Îmi ziceam singur, dacă nu vei ști răspunde la întrebările profesorului, și cum te va privi lumea care va fi de față. Dar frica îmi peri îndată, când mi-am adus aminte de anul trecut și de silința ce mi-am depus'o în cursul anului acestuia. Astfel mă simțiam liniștit. Pe lângă aceste îmi ziceam, D-nul profesor nu

poate întreba de cât despre aceea ce ne-a propus și eu știu că n'am fost dintre școlarii cei leneși.

Mângâindu-mă cu aceste gânduri, am așteptat foarte liniștit esamenul. În examen am fost întrebat mai cu deosebire din: religione, din istoria națională și din limba românească. Din aceste studii am fost întrebat de mai multe ori și am răspuns foarte bine. Din geografie am trebuit să desemnez chiar cu creta pe tablă toată România, împărțită în districte. Și spre mulțumirea tuturor am făcut-o de minune. Acum am putut să simț și să înțeleg cum se răsplătește stăruința. Ast-fel în timpul examenului am fost foarte vesel și mi-a părut rău, că a trecut așa de iute. Acum mi s'a spus, că după notele, ce am obținut, voi fi preuiat. Aștept cu nerăbdare ziua de 29 Iunie, când va fi împărțirea premiilor.

Doresc ca purtarea mea să vă facă bucurie în viitor ca și pêne acum și să fiți mulțumiți de fiul D-Voastră. Aceasta va fi și pentru mine resplata cea mai mare. Vă încredințez, că silința mea nu va scădea nici în viitor, ca să mă pot arăta vrednic de a fi numit.

Al D-Voastră

recunoscător fiu

Valeriu.

a) Să se copieze această epistolă, dezvoltându-se prin descrierea localului și a camerei în care s'a ținut examenul.

b) Să se formeze o nouă epistolă, în care să se descrie serbarea împărțirii premiilor (cum a fost împodobită sala, etc. cine a pus coroanele, cine a dat cărțile etc), arătându-se tot de o dată și deosebirea între zilele examenului și ziua împărțirii premiilor.

VIII. SUBORDINATA CIRCUMSTANȚIALĂ DE CAUSĂ.

A. E S P L I C A R E.

(Vezi edițiunea IV)

B. DEFINIȚIUNI, DEPRINDERI ȘI TEME.

a). Subordinata, care determină cauza, pentru care se întâmplă cele exprimate în propozițiunea

principală, se numește **subordinată circumstanțială de cauză**. Ea se unește cu principală prin conjuncțiunile: **fiindcă, pentru-că, de oare-ce, de vreme ce, etc.**; d. e. El este pronume, **fiind-că**, este pus în locul unui nume.

b) **Subordinata, care arată scopul, pentru care se întâmplă cele exprimate în propozițiunea principală**, se numește **subordinata circumstanțială de scop**, d. e. Noi mergem la școală, *ca să învățăm*.

c) **Subordinata, care arată condiția cu care s'a întâmplat cele exprimate prin propozițiunea principală**, se numește **subordinată condițională**. Ea se unește cu principală prin conjuncțiunile: **dacă, când**, etc. d. e. Dacă timpul va fi frumos, *voi veni mâine la tine*.

d) **Subordinata, care arată o îngăduire, o concesiune a celor exprimate prin principală**, se numește **subordinată concesivă**. 1) Ea se unește cu principală prin conjuncțiunile: **de și, cu toate că, măcar că, chiar când**, d. e. Cu toate că *afară ninge și bate vântul*, eu trebuie să plec astăzi.

e) **Subordinata circumstanțială de cauză se poate pune înaintea sau în urma principalei, de care se desparte prin virgulă.**

Deprinderea XIX. Să se analizeze următoarele fraze arătându-se ce fel de subordonate au și prin ce sunt legate de principală: *Pești n'au voce, fiindcă le lipsesc plămânii. Noi trebuie să cerem tot-deauna ajutorul lui Dumnezeu, ca să nu cădem în ispită. Fumul se ridică în sus, pentru-că*

1) Subordinata concesivă, fiindcă este mai anevoie de înțeles, se cere ca profesorul să o explice cât se poate de pe larg.

este mai ușor de cât aerul. Stelele ne par foarte mici, fiindcă sunt prea departe de noi. Dacă Dumnezeu este cu noi, cine va fi contra noastră? Ori cât de răi ar fi unii oameni, nu îndrăsnesc a se arăta inimici ai virtuții. Acest școlar nu poate scrie, pentru că s'a lovit la mână dreaptă. Dumnezeu a scos pe Adam și pe Eva din raiu, fiindcă au călcat porunca lui.

Copii se duc la școală, ca să învețe. Dumnezeu a trimis în lume pe unul născut fiu al său, ca să mântuească omenirea de robia păcatului. Pentru ca Dumnezeu să ne erte păcatele noastre, trebuie să ertăm și noi pe ale greșităilor noștri.

Dacă para este coaptă, cade din pom. Un număr nu e divisibil prin 5 dacă cea din urmă și-fără din dreapta nu este 5, sau 0.

Cu toate că nu te aseptam, tot 'mă pare bine, că ai venit. Dumnezeu este presinte în tot locul, de și nu-l vedem. De și țările Românești au fost expuse la nenumărate incasiuni, cu toate acestea ele 'și păstrară independința lor. Chiar când am cădea pentru un moment, viitorul este al nostru.

Bagă de seamă, ca nu cum-ra să te înșeli. Am trimis, să te cheme. Nu abusa de sănătate și vei fi fericit.

Tema 56. Să se caute o subordonată potrivită pentru fie-care din principalele următoare: Acest servitor este bine plătit; fiindcă ——. Drumurile sunt pline de necoiu, pentru că ——. Eu mă duc la școală, ca să ——. Traian a adus colonii Romane în Dacia, ca să ——. In anul acesta recolta a fost slabă, fiindcă ——. La anul 1777, Ghica, prin-

cipele Moldovei, a fost ucis de către un trimis al Sultanului, fiindcă ———.

Apele s'au mărit, pentru că ———. Dumnezeii a pe-
depsit pe Cain, pentru că ———. s'au stricat fiindcă
———. Noi am făcut foc în sobă, pentru că ———. Oa-
menii se îmbracă iarna cu haine groase, pentru că ———
———. Oamenii se duc la biserică, ca să ———. Isus a
venit în lume, ca să ———. ——— cu toate aceste Vladimi-
rescu salvă națiunea prin sângele său.

Tema 57. Să se formeze 15 frase, în cari prin-
cipala, să aibă una sau mai multe subordonate cir-
cumstanțiale de cauză.

Tema 58. Să se caute și să se scrie, din mo-
delele următoare, toate frasele, a le căror principale
să aibă o propozițiune subordonată de cauză.

Tema 59. Să se formeze a) 10 frase, în cari să
se afle câte două principale și fie-care principală
să-și aibă câte o subordonată, b) 10 frase, unde
fie-care din cele două principale să aibă câte două
sau mai multe subordonate, d. e. Ioan, care este
un copil silitor și modest, face tot-deauna bucurie
părinților săi; iar Teodor, care este un desmetic,
le face numai neajunsuri și supărări.

Tema 60. Să se formeze cu fie-care din sub-
stantivele de mai jos a) o propozițiune simplă. b)
o propozițiune dezvoltată, c) o frază: Mihaiu (bra-
vul) Stefan (cel mare) Ioanițiu, Tudor Vladimirescu,
Iacob, Iosif, Moise, Isus. (apost) Petru, Goliat, Cesare,
Pompeiu, Mariu, Petru (împăratul Rusiei), Napoleon,
Constantinopol, Paris, București, Buceci, Dim-
bovița, leul, lupul, trandafirul, găina, porumbelul,
etc. d. e. a) Mihaiu, domnul României, a fost unul

dintre cei mai briați suverani, b) Mihaiu care a fost domnul României, s'a numit brav, fiindcă a învins de atâtea ori pe inamicii patriei sale. — (As-tfel de deprinderi se fac cu materia tuturor studiilor, ce școlarii au învățat în și până în clasa, în care se află).

Observare. Ordinea, în care se așează una după alta părțile propozițiunii în propozițiune, sau ale frazei (adică propozițiunile) în frază, se numește **topică**.

Topica, după care părțile propozițiunii sau ale frazei se așează amesurat cerințelor gramaticale, se numește **topica gramaticală** (sau dreaptă); iar aceea, după care se așează amesurat cerințelor retorice, se numește **topica retorică** (sau inversă).

Când și cum se întrebăm pe una și când pe cea-l-altă, neputându-se arăta într'un curs elementar de sintaxă, vom aminti numai, că prin analiza, din punctul de vedere al topiceii, a unor bucăți de citire bine scrise și luate din autorii noștri naționali, s'ar putea da școlarii până la un punct care-care noțiuni sigure despre topică.

Cunoștința topiceii este de mare necesitate pentru toți, câți voesc să scrie bine românește. Contra topiceii, prin urmare și contra spiritului limbii Românești păcătuiesc toți, câți se încearcă a scrie Românește sub influența unor limbi străine; sau câți nu cunosc indetul sintaxa limbii Românești.

IMITAȚIUNI MAI DESVOLTATE

O NOAPTE DE IARNĂ.

Sânt nouă ore seara. Soarele a apus de mult. Toate lucrurile sânt acoperite cu zăpadă, și razele lunei cad fără nici o căldură. Cerul e senin. Stelele scilipesc pe bolta albastră și se oglindează pe luciul de gheață al lacului. Pretutindeni ochiul nu vede de cât figură întunecoasă. Un vânt rece și ascuțit bate de la răsărit și scutură din arbori cele din urmă frunze uscate. Florile gingașe dorm somnul de moarte. Cântarea paserilor nu se mai aude. Numai scârțâitul zăpezei sub pașii pripiți ai călătorului ajunge până la urechile noastre. Nimeni nu stă bucuros în frig, ci și caută un locșor cald lângă sobă.

a) Să se schimbe descrierea «*O noapte de iarnă*» în formă epistolară. (Te-ai întors pe timpul acela cu părinții tei de la o rudă, ce sta cam departe. (Forma presintelui

se va schimba în forma imperfectului) d e. Erau nouă ore seara, când mă întorceam, etc.

b) După acest model se va descrie o **noapte de vară**.

O NOAPTE DE VARĂ

Cât e de frumoasă o seară senină de vară! Soarele apune de pe cer ca un glob aprins. Cât de minunat strălucesc norii în razele lui pe orizontul apusean! Ce plăcută este răcoarea aerului după arșița zilei! Deasupra apei se leagănă o negură ușoară. O rouă răcoroasă atârână de earba cea verde și de frunzele tufelor și întreamează plant-le însetate. Cât de vesel se joacă roiurile de musculițe prin aer! Cât de plăcut resună cântarea de seară a paserilor și sbârânitul albinelor, ce se întorc de prin livezi! După arșița și munca zilei toate doresc odihnă. Au obosit și le este somn. Cântând s'au întors lucrătorii de la câmp și turmele de la pășune. Lucrătorii așteaptă cina. Coșurile fumegânde, nu ne arată ele că se poartă grija de mâncare? După ce au mâncat și au băut toți, se duc la culcare. Numai broaștele orăcăesc încă, liliecii filfiesc încoa și încolo și licuricii schintează prin întunec.

În orașe, oamenii es pe timpul acesta, să se preumbe.
(Dupe acest model să se descrie, o **seară de iarna**.)

DIMINEAȚA DE VARA LA ȚARA.

Întunericul nopții pier. Stelele lucitoare se pălesc și luna își pierde încetul cu încetul lumina sa. Din ce în ce se luminează mai mult. Purpuria auroră împodobește orientul, întreaga atmosferă este luminată. Acum se ivește și soarele. Asemenea unui glob de foc, el se ridică în plina sa splendoare și maestate; minunata dimineață de vară își ia începutul său. Icoana cea încântătoare de umbră și lumină și murgitul cel misterios per acum din'aintea razelor învingătoare ale regelui ceresc. Un cor triumfător de cântăreți aripați salută dimineața. Florile deschid sênul lor dulcelui soare de dimineață. Animalele de câmp și de pădure își părăsesc culcușurile. Soarele

se urcă tot mai sus, oglindindu-se în milioane de picături de rouă, care atârnă, ca niște mărgăritare, de flori și de firele tremurătoare ale ierbei.

În sat începe acum, să se miște lumea. Vecinul cutare și cutare își deschide fereastra, se uită afară la dimineța cea frumoasă și salută prietinește pe călătorul pornit de dimineță la drum. Ușile și porțile se deschid. Fetele aleargă la fântână. Vacile cer mugind, mâncarea lor de dimineță. Porumbeii și găinele așteaptă pe lângă ușă să li se arunce boabele obicinuite. Plugarul pleacă cu plugul și cu carul la câmp; iar păstorul mână turma zburdalnică la pășunea cea verde. Oamenii și animalele se bucură în dimineța cea frumoasă de vară, mulțumind și aducând laudă Domnului.

a) Să se prefacă în narațiune această descrițiune, închipuindu-ți, că te ai sculat de dimineță și ai observat însuși, cele descrise d. e. Astăzi m'am sculat înainte de a se face ziua. Punându-mă în fereastra, ce dă în grădină, am observat după un timp oare-care cum întunecul nopții a început să piară, etc.

b) Să se descrie după acest model «o dimineță de iarnă în oraș.»

Scumpul meu amic,

Mulțumită Domnului, că a trecut și anul acesta de școală. Eu mă aflu de trei săptămîni la moșia unchiului meu. Ce frumos este aici! Mai ales când cin va n'a eșit 10 luni ca mine afară din oraș. Fie care arbore și tufiș e îmbrăcat într'o haină verde. Paserile cele vesele cîntă cântecul lor de bucurie și pretutindenea găsesc flori, din cari pot împleti cunune. Poate să fie alt timp mai frumos și mai plăcut pentru noi copii, de cît vacanța cea mare? Dar nici odată n'am petrecut așa de bine la țară, ca în anul acesta. Ascultă cum am venit aici.

Unchiul meu îmi zise, când a fost la noi cea din urmă dată: Ionel, în vacanța cea mare să vii să petreci a mine la moșie! Se înțelege că am priimit și d'abia

am așteptat să plec. Indată după ce am isprăvit esamenele, mi-am adunat lucrurile trebuincioase și am plecat, după ce mi-am luat ziua bună de acasă. În două ceasuri am ajuns la moșia unchiului, care m'a primit cu brațele deschise.

Ah, Teodore, ce plăcute îmi sînt zilele aci! Păcat că nu ești și tu să împarți bucuria cu mine! Dar cel puțin voiți să-ți povestesc pe scurt, cum îmi petrec timpul aici la țară.

Dimineața mă scol la răsăritul soarelui și mă duc cu plugarii unchiului la câmp. Aci mă uit cum lucrează, întreb câte-ceva și acum cunosc o mulțime de ierburii și de grâne. Mai nainte nu știam să deosebesc nici grâul de secară. Ast-fel trece dimineața iar la prânz mănânc cu o poftă, de nu-ți poți închipui.

După amezii mă duc mai bucuros într'o duminică prea plăcută, ce nu este departe și unde acoperișul de frunze verzi și dese fac o umbră răcoroasă. Umblînd prin duminică, culeg la florii, ba câte o dată dau peste câte un cuib de pasăre și mă simt fericit, că pot să mă uit la oușele cele mitite și la împletitura cea minunată a cuibului, pe care însă nu-l ating, căci cine poate să fie așa de rău la inimă!

Altă dată iar, dacă este cald, mă duc la rîulețul din apropiere, mă scald cu băgare de seamă, apoi răcorit și întremat, mă duc între băieții din sat, cu cari mă joc de-a mînea sau alte jocuri vesele.

Astfel trece ziua, iar la murgitul serei mă așez cu unchiul meu și cu ai săi în foisorul cel de zorele din fundul grădinei, și ascultăm la vorbele înțelepte ale bătrînului.

Să vezi pe unchiul meu! Cât de frumos știe, să-și petreacă cu copiii! Mai tot deauna este vesel și glumește bucuros; dar când începe să povestească, apoi să-l tot ascuți. Câte istorii știe să spună! Odată ne vorbește din istorie despre Mircea și Ștefan cel mare, altă dată ne povestește istorii vechi de pe timpul Romanilor, și tot ce zice, este adevărat. Astfel trece vremea iute până la culcare.

Tot deauna îmi voi aduce aminte cu plăcere de aceste zile frumoase, pe cari nu le voi uita. Aș dori ca și tu, scumpul meu, să poți avea odată ocaziunea, de a gusta din bucuriile vieții de la țară.

Dar să încetez odată, căci epistola mea și așa e prea lungă. Aștept să-mi povestești și tu, cum ai petrecut vacanța și salutându-te rămân

al tău amic

Ioan.

a) Să se copieze această epistolă, schimbându-se forma presintelui în forma trecutului, d. e. Mulțămită .....
..... Eu mă aflu.....ce frumos era aici, etc.

b) Să se formeze, după modelul dat, o epistolă nouă, spunând fie-care cum a petrecut, a) în vacanța cea mare, b) în vacanța Paștilor etc.

Costică dragă,

De ai fi acum la noi, să vezi cum ne am pus cu toți pe lucru. Alergăm în toate părțile, par'că are să ne vină un împărat sau un rege. Dar cauza acestei mișcări neobișnuite nu e alt ceva de cât târgul Moșilor, la care știi, că aleargă toată lumea. Așa și noi ne gătim care mai de care și ne ducem la Moși mai în toate zilele, cât va ține acest târg. În toate zilele stradele sunt pline de lumea, care merge la Moși pe jos, în birji și cu tranvaiul; iar când treci de barieră, apoi d'abea mai poți străbate prin mulțime. De aci încep fel de fel de șatre înșirate una lângă alta, cu mâncări și cu băuturi, cu turte dulci, cu chipuri frumoase și icoane zugrăvite, apoi cu haine, jucării, fluere și câte alte lucruri. Toate sunt împodobite cu verdeață și cu steaguri. Inșă mie mi-a plăcut mai mult menageria, care este aproape de grădina lui Eliad. Unii privesc afară la fearele sălbătice, la maimuțele și paserile zugrăvite pe o pânză mare, iar alții intră înăuntru, de unde se aude când un urlet grozav, când o grohăitură urită, sau câte o șuerătură ascuțită, etc. Cât de mult m'am bucurat ieri, când tata

m'a luat cu dêusul și mi-a arătat tot ce era în menagerie. Ce bine era să fi fost și tu! Peste 40 de animale de tot soiul sânt închise fie-care în câte o cutie mare cu zăbrele de fer din'nainte. Ți voiu numi pe cele mai însemnate dintr'ênsele:

În cea d'ântâia colivie era un Orang-Utang mare, care ședea serios ca un moșneag și numai din când în când se uita la noi cu dispreț, arătându-și dinții cei albi. Lângă el locuiau un urs și o hienă, cu cari nu e de glumit, căci ochiul lor schinteetorî nu cobesc a bine. Apoi dintre patrupede mai era un porc de mare, un urs și doi lei, despre cari zicea tata că sânt încă puî. Dintre paseri mi-a plăcut un struț, cât un cal; apoi era un flamingo și câți-va papagalî cu pene foarte frumoase. Mai era de văzut un crocodil umplut și doi șerpî mari.

Toate aceste minuni ale naturii le-am putut privi mai mult de un ceas și n'am dat de cât patru banî. Acasă am luat istoria naturală și am mai citit odată descrierea acestor animale, pe care le văzusem. Nu doarești și tu, Costică, să vezi această menagerie? De sigur că da, fiind-că numai așa poți cunoaște mai bine animalele. Această dorință poți să ți-o îplinești prea lesne, căci până la noi n'ai decât două ceasuri. Atunci eî așî mai merge odată cu tine la Moși; mai ales că până atunci se va face și cortul domnesc. Intorcându-te acasă vei avea ce să povestești. Te aștept.

Al tîu

Mircea.

a) După modelul din partea ântâia a epistolei de mai sus să se formeze o altă epistolă, în care să se descrie a) căratul și treeratul grâului, b) culesul viilor, c) culesul porumbului, d) cosirea erbei și strângerea fînului.

Iubite Nicolae,

Când ai fost cea din urmă oară la noi, ne-am înțeles să ne scrim unul altuia, să ne împărtășim tot ce am văzut sau am citit și astfel pe deoparte să ne deprindem,

a scrie epistole; iar pe de alta să câștigăm mai multe cunoștințe. Așa dar eu fac începutul și-ți împărtășesc ceea-ce am citit mai deunăzi despre lăcuste, într'o schiță de călătorie. Cred că o să-ți placă, să auzi ceva interesant despre aceste animale curioase.

Călătoria engleză au avut mai multe privilegii de a se convinge despre pustirile cauzate de lăcuste, pe drumul de la Kertsch spre Kaffa în peninsula Krimului. Ei describesc două feluri de lăcuste: lăcusta tătărească și lăcusta comună sau călătoare. Cea d'ântâiu este de două ori așa de mare ca cea comună. De obicei ea merge înaintea celei-l-alte și de aceea se numește herold sau sol. Cea călătoare are picioare roșii, precum și partea de desubt a aripilor este de culoare roșie deschisă, în cât animalul strălucește foarte frumos, când zboară în razele soarelui.

Când o observară călătoria noastră, toată pustia era acoperită de ele. Neconținut cădeau jos ca niște bucăți de zăpadă, duse de vânt în direcțiune piezișă. Ele întunecau soarele ca niște nori groși și negri. Cu miile au căzut în trăsură, pe cai și pe călători. Unii spun, că de multe ori și oameni au fost înăbușiți de o asemenea ploaie de lăcuste.

Unde cad lăcustele, acolo pier îndată ori-ce semn de viață vegetală. Nimic nu scapă de gura lor, începând de la frunzele din păduri, până la cea mai mică iarbă din șesuri. Câmpii, pășuni, livezi, vii și grădini se prefac îndată în pustiri și nu rămâne alt ceva pe câmp de cât grămezi mari de lăcuste moarte, al căror miros otrăvitor infectează grozav aerul. Dar altfel în Krim lăcustelor li se aplică aceeași măsură de către locuitori. Pe ele, care mănâncă tot, le mănâncă oamenii d'acolo. Ei le frig în tingiri și le mănâncă ca Românu' ghiveciul. Tot așa și în Arabia.

Aș dori prea mult, ca să-ți fiu făcut o plăcere cu aceste împărtășiri, și te rog scumpul meu, să-mi scrii și tu ceva cât mai curând.

Te salut și rămân

al tău amic

Mihailu.

a) Să se formeze o altă epistolă, în care să se arete ce s'a citit, a) (din istoria naturală) despre traiul și însușirile leului, b) din istoria națională despre isbânde, ce au avut Românii cu Turcii, etc.

RECAPITULAȚIUNEA II.

Ce este o propozițiune simplă?—Spuneți-mi o propozițiune simplă.

1. Cum se poate afla înțelesul principal într'o bucată de citire? Cerețai, după modul cum s'a făcut cu *Pratele cel bun* o bucată de citire și mi spuneți, cari sânt punctele principale, în cari se poate résuna înțelesul? — Spuneți-mi acum idea fundamentală din narațiunile *Corbul* și *Vulpea, Porumbel*, etc. — Desvoltați aceasta idee în 7 moduri. — Cum se poate desvolta idea fundamentală mai pe larg, decât e în bucata de citire?

2. Ce numim propozițiune contrasă? — Cum se poate contrade o propozițiune? — Ce numim partea omogenă? — Prin ce fel de conjuncțiuni se leagă între sine părțile omogene? — Prin ce semn se despart una de alta? — Cum s'a contras bucata de citire *Cristofor Columb și descoperirea Americii*?

Spuneți-mi bucățile ce a-ți contras după acest model.

3. Ce numim frasă? — Din ce fel de propozițiuni se poate forma o frasă? — Spuneți-mi o frasă. — Ce numim propozițiune principală? — Ce numim propozițiune subordinată? — Când sânt propozițiunile între sine coordonate? — Când sânt subordonate? — Prin ce conjuncțiuni se leagă în frasă propozițiunile? Prin ce semne se despart — Când se despart prin virgulă propozițiunile unei fraze și când prin punct și virgulă?

Cum s'au desvoltat schițele narațiunilor de la subordonata atributivă dreaptă?

4. Ce numim propozițiune subordonată atributivă? — Spuneți-mi o subordonată atributivă. — Câte feluri de subordonate atributive am deosebit?

Ce numim atributivă determinativă? — Ce numim atributivă espiicativă? Când se desparte atributiva de principală prin virgulă și când se pune între două virgule?

Cum se transformă o narațiune în dialog?—Ce trebuie să facem ca să putem transforma cu înlesnire o narațiune în dialog?

Ce numim propozițiune subordonată dreaptă? — Prin ce conjuncțiune se leagă de principală, și prin ce semn se deosebete?

5. Cum se transformă dialogul în narațiune? — Spune-mi cele două dialoguri transformate în narațiune. — Ce schimbare sufere vorbirea directă și cea indirectă în această împrejurare?

6. Ce numim propozițiune subordonată nedreaptă? — Prin ce conjuncțiuni se leagă de principală?

Care este scopul imitațiunii? Spuneți-mi imitațiunile, cari ați făcut

7. Ce numim subordonată subiectivă? Prin ce conjuncțiuni se leagă de principală? Spuneți-mi comparațiunile imitate?

8. Ce numim propozițiune subordonată circumstanțială de loc? — Prin ce conjuncțiuni se leagă de principală? — Unde poate sta subordonata în frasă? — Prin ce semne se desparte de principală?

Spuneți-mi imitația făcută după modelul *„O noapte de iarnă”*. — Spuneți fiecare câte o Epistolă, imitată după modelele date.

9. Ce numim circumstanțială de timp? — Prin ce se poate lega de principala? Unde poate sta în frază? — Prin ce semn se desparte de principala?

10. Ce numim subordinată circumstanțială de mod? — Prin ce conjuncțiuni se leagă de principala? — Unde poate sta în frază?

11. Ce numim subordinată circumstanțială de cauză? — Câte subordonate circumstanțiale de cauză am deosebit? — Ce numim subordinată circumstanțială de condiție? — Ce numim subordinată circumstanțială cencezivă? — Unde pot sta toate acestea în frază?

Ce deosebire este între părțile secundare ale propoziției și între propozițiile secundare ale frazei? — Dar între propoziție și frază? Spuneți-mi o frază din istoria biblică, care să aibă o principală și două subordonate drepte. — Una din istoria națională, care să aibă trei subordonate de cauză — una de geografie, care să aibă două principale și fie-care principală să aibă câte două subordonate atributive. — Formați despre Mihaiu (viteazul) întâi o propoziție simplă — apoi una dezvoltată și în urmă o frază. — Astfel se vor deprinde școlarii formând din materia tuturor obiectelor ce trecut; întâi o propoziție simplă, al doilea dezvoltând aceasta propoziție și apoi prefăcând-o în frază — în urmă se poate dezvolta și fraza cu două, cu trei sau mai multe subordonate.

FRASA SAU PROPOZIȚIUNEA COMPUSA

A. FRASĂ

NUMAI DIN PROPOZIȚIUNI PRINCIPALE.

I. PROPOZIȚIUNILE PRINCIPALE

se coordonează

- a). în mod copulativ,
- b). — adversativ,
- c). — causal.

B. FRASĂ

DIN PROPOZIȚIUNI PRINCIPALE ȘI SECUNDARE.

II. SECUNDARA POATE FI:

- a). subordinată atributivă,
- b). — dreaptă,
- c). — nedreptă,
- d). — subiectivă.
- e). subord. circumst. de loc,
- f). — — de timp,
- g). — — de mod,
- h). — — de cauză.

III. IN FRASĂ PROPOZIȚIUNEA

poate fi:

- a). simplă,
- b). dezvoltată,
- c). contrasă.

Apres un certain
ma sub serin
be a costa fela
de fiant

ADAOS

CAP V.

FORMA SCURTATĂ A SECUNDARELOR (1).

**INFINITIVUL, PARTICIPIUL, GERUNZIUL, SUBSTANTI-
VUL VERBAL ȘI APOZIȚIUNEA.**

a). Propozițiunile secundare, născându-se din părțile secundare ale propozițiunii dezvoltate, cea mai mare parte din ele pot fi reduse la partea primitivă, adică pot fi scurtate.

b). Secundara devine scurtată, îndată ce verbul își pierde forma, prin urmare și puterea predicativă, prin trecerea sa într'un mod nepersonal. Ea se scurtează în modul următor:

1. Când predicatul secundarei este un verb predicativ, conjuncțiunea se omite și verbul ia o formă nepersonală (sau devine substantiv verbal), d. e. *Voesc, să vă spun ceva = Voesc a vă spune ceva. După ce Mihaiu fu omorât, țările Române rămaseră într'o mare încurcătură = Omorându-se Mihaiu (sau după omorirea lui Mihaiu), țările Române rămaseră într'o mare încurcătură.*

2. Când predicatul este exprimat prin un nume substantiv sau adiectiv, atunci se omite conjunc. și verbul

1) Această materie se va percurge numai cu școlarii mai înaintați atâta în etate cât și în dezvoltarea intelectuală.

„a fi” iar numele devine a poziție, d. e. *Ștefan, care era domnul Moldaviei; a învins pe Turci* = *Ștefan, domnul Moldaviei, a învins pe Turci.*

c) Subordinatele scurtate țin locul între propozițiile secundare și părțile secundare ale propoziției dezvoltate. (Din următoarele exemple ne vom convinge mai bine.)

I. TRANSFORMAREA FRASEI ÎN PROPOZIȚIUNE ȘI VICE-VERSA.

a). *Transformarea frizei în propoziție, sau transformarea secundarelor în părți secundare ale propoziției.*

A. FRASĂ

I Subordinată atributivă.

Inamicii ocupară pozițiile, ce erau lăsate de noi.

Mircea, are a fost unul dintre cei mai buni școlari ai mei a plecat la Paris.

Holdele, cari au fost (fiind că au fost) bătute de grindină, s'au uscat.

II. Subordinată dreaptă.

Doresc, să fi fericit.

Voesc, să vin la voi.

Sper, că te voi vedea la masă.

L'am văzut, că scrie.

II. Subordinată nedreaptă. Mă tem, ca nu cum-va inamicii să intre în țară.

A seară am aflat, că a murit Marin.

IV. Subordinată subiectivă.

B. PROPOZIȚIUNE.

Inamicii ocupară pozițiile, lăsate de noi.

Mircea, unul dintre cei mai buni școlari ai mei, a plecat la Paris.

Holdele, bătute de grindină, s'au uscat.

Ți doresc fericirea.

Voesc a veni la voi.

Spre a te vedea la masă.

L'am văzut scriind.

Mă tem de intrarea inamicilor în țară.

A seară am aflat de moartea lui Marin.

Invărtirea pământului îm-

vă. E cunoscut, că pământul se învârtește împrejurul soarelui.

V Subordinată circumstanțială de timp. După ce muri Romul, urmă Numa Pompiliu.

Pe când mă întorceam de la moșie, o ploaie torențială mă apucă pe drum.

VI. Subordinată circumstanțială de cauză. Fiindcă Dunărea era înghețată, n'am putut trece la Ruscuc.

b) Transformarea propozițiunii în frază sau transformarea părților secundare ale propozițiunii în propozițiuni secundare.

A. PROPOZIȚIUNI.

I. Subordinata atributivă.

Vaporul gonit și de vânt, mergea cu iuteala trenului.

Școlarii silitori vor fi premiați.

II. Subordinată dreaptă.

Am văzut pe fratele tău, venind de la școală.

III. Subordinată nedreaptă. Suntem informați de soția lui Nicolae.

IV. Subordinată subiectivă. Dușmănia dintre câine și pisică este în genere cunoscută.

V. Subordinată circumstanțială de timp. După uciderea lui Cesare, resbelele civile începură.

prejurul soarelui e cunoscută.

Murind Romul (sau după moartea lui Romul) urmă Numa Pompiliu.

Intorcându-mă de la moșie, o ploaie torențială mă apucă pe drum.

Dunărea fiind înghețată, n'am putut trece la Ruscuc.

B. FRASĂ.

Vaporul, care era gonit și de vânt, mergea cu iuteala trenului.

Școlarii, cari sunt silitori, vor fi premiați.

Am văzut pe fratele tău, că venia de la școală.

Suntem informați, că Nicolae a sosit.

Este în genere cunoscut, că între pisică și câine este o dușmănie.

După ce Cesar fu ucis, resbelele civile începură.

VI. Subordinată de cauză. Ploând toată noaptea,
Gârla a crescut, fiindcă a gărla a cerscut.
plouat toată noaptea.

Observare. Fiindcă atât propozițiunile secundare, cât și părțile secundare, ale propozițiunei dezvoltate, primesc schimbările arătate mai sus numai în anumite cazuri, de aceea e necesar ca profesorul să explice mai pe larg aceste cazuri.

Subordinatele de loc și de mod nu sufer scurtări.

Tema 61. Să se scurteze secundarele din frazele următoare: Pe când mă duceam la școală, am întâlnit pe unul din vechii mei amici. Doresc să merg cu tine la Iași. Inamicii, cari intrară în oraș, fură uciși până la unul.

Complementul drept se pune după un verb tranzitiv, ca să-i complinească înțelesul. N., care era unul dintre cei mai buni școlari, a eșit din școală.

Tema 62. Să se caute în bucata de citire x , toate frazele a căror subordinată să se poată scurta.

Tema 63. Să se transforme în propozițiuni părțile secundare din propozițiunile următoare: Turcii, supărați pe Brâncoveanu, îl condamnă la moarte. Frigul fiind foarte mare, Dâmbovița a înghețat. Intorcându-mă de la băi, m'am bolnăvit. Era o noapte întunecoasă, luminată numai de lumina stelelor. Galii fură înștiințați de sosirea lui Cesar. După trecerea lui Cesar peste Rubicone, Senatul deveni într'o mare zăpăceală.

Tema 64. Să se caute în bucata de citire x , toate propozițiunile, care să aibă o parte secundară, ca să se poată transforma în propozițiune secundară.

II. TRANSFORMAREA PROPOZIȚIUNILOR PRINCIPALE ÎN PROPOZIȚIUNI SECUNDARE ȘI A SECUNDARELOR ÎN PRINCIPALE.

Două propozițiuni 'și perd independința lor, coordinandu-se sau subordinându-se între dênsele, d. e. *Peștii înoată în apă. Paserile zboară în aer.* = *Peștii înoată în apă și (însă dar), paserile zboară în aer. Din: Cetățeanul dorește.. (și) Patria este fericită, se face: Cetățianul dorește, ca patria să fie fericită.*

Prin coordinare așezăm una lângă alta două cugetări. Prin subordonare adaugăm unei cugetări o altă cugetare, care să complinească sau să determine înțelesul celei d'ântăiu.

A. TRANSFORMAREA PROPOZIȚIUNILOR PRINCIPALE ÎN PROPOZIȚIUNI SECUNDARE.

Noaptea se apropiea, inamicii aruncau cu furie săgețile contra noastră; iar ai noștrii respingeau cu bărbăție atacul lor. = De și noaptea se apropia și inamicii aruncau cu furie săgețile contra noastră; cu toate acestea ai noștri respingeau cu bărbăție atacul lor.

Pe atunci eu locuiam într'o casă mică din strada α , tată-meu mi-o dăruise. = Pe atunci locuiam într'o casă mică din strada α , pe care tată-meu mi-o dăruise.

(Din exemplele de mai sus se vede, că o cugetare poate fi exprimată în frasă, când printr'o propozițiune principală, când secundară, după cum scriitorul voiește să își exprime cugetarea sa. — Luând d. e. o principală absolută, o putem trece prin toate formele subordonate lor d. e. **Frate-meu zace bolnav la București, poate deveni:)**

I, Subordinată atributivă, Am fost la frate-meu, care zăcea bolnav la București.

II. **Subordinată dreaptă.** Mi s'a scris, că frate-meu zace bolnav la București.

III. **Subordinată nedreaptă.** Mă tem, ca nu cum-va frate-meu să zacă bolnav la București.

IV. **Subordinată Subiectivă.** E cunoscut de toată lumea că (pe timpul acela) frate-meu zăcea bolnav la București.

V. **Subordinată circumstanțială de timp.** Când zăcea frate-meu bolnav la București, eu eram la moșie.

VI. **Subordinată circumstanțială de mod.** După cum frate-meu zăcea bolnav la B., tot ast-fel mama zăcea la țară.

VII. **Subordinată circumstanțială de cauză.** Eu nu puteam pleca, fiindcă frate-meu zăcea bolnav la București.

Tema 65. Să se subordoneze următoarele propozițiuni principale după exemplul de mai sus:

Cerul este acoperit cu nori. Sergentul a prins un bandit. Brutus a ucis pe Cesar. Soarele este în centrul sistemului planetar. La Sedan Napoleon III s'a dat prins. Creștinii au fost persecutați.

Tema 66. Să se copieze din bucata de citire α , 10 propozițiuni principale, care să poată fi transformate în secundare, după modelul de mai sus.

B. TRANSFORMAREA PROPOZIȚIUNILOR SECUNDARE IN PROPOZIȚIUNI PRINCIPALE 1).

I. Aproape în fața Giurgiului este un oraș, ce se numește Rusciuc. = Aproape în fața Giurgiului este un oraș; el se numește Rusciuc.

Peste câmpul de luptă se întinse o ceață groasă, ce părea mai întunecoasă de cât cea mai înfricoșată noapte.

1) Această transformare se poate face mai rar în limba Românească. Noi am inserat-o numai pentru deprindere.

Peste câmpul de luptă se întinse o ceață groasă; ea părea mai întunecoasă de cât cea mai înfricoșată noapte.

II. Știu dintr'o epistolă, că tată-meu se află la București = Tată-meu se află la București; aceasta o știu dintr'o epistolă. Toți oamenii învățați știu, că pământul se învîrtește împrejurul soarelui. = Pământul se învîrtește împrejurul soarelui; aceasta o știu toți oamenii învățați.

III. Ochii mei observă orî unde privesc minunile tale = Ochii mei privesc în dreapta și în stînga, și în toate locurile observă minunile tale.

IV. Noi petrecem aici în pace, pe când militarii noștri se luptă de moarte cu inamicii. = Noi petrecem aici în pace; iar militarii noștri se luptă de moarte cu inamicii.

V. Prin venirea lui Pasvantoglu se lățise o frică atât de mare în țară, în cât locuitorii Olteniei fugiră din sate spre munte, și Bucureștenii spre Brașov. = Prin venirea lui Pasvantoglu se lățise o mare frică în țară; locuitorii Olteniei fugiau spre munte, Bucureștenii spre Brașov.

VI. Dacă-mă spui cu cine umbli, eu îți spun cine ești. = Spune-mă cu cine umbli, și-ți voi spune cine ești.

Duca nu-mă da tot ajutorul său, eu eram perdat. = El mi-a dat tot ajutorul său, alt-fel eram perdat.

Tema 67. Să se caute în bucată de citire x , toate propozițiunile principale, cari după modelul de mai sus, se pot transforma în secundare.

Tema 68. Să se descompună o bucată de citire în frase (sau perioade) frazele în propozițiuni, propozițiunile în părțile principale și secundare, aceste părți în vorbe, etc.

CAP. VI.

PERIODUL. 1).

a). Perioadele sînt numai niște propozițiuni compuse, în cari logica propozițiune principală se pune în urma subordonatelor, formând cu modul acesta o concludsiune mai forte 2) (Adesea cugetarea principală se poate pune și înainte).

b). Perioadele se întrebuintează numai într'un stil mai 'nalt în desvoltarea unor idei mai osebite. (O mare parte din propozițiuni se pot desvolta în perioade).

Deprinderea XXI. Să se desvolte următoarele propozițiuni în perioade, d. e.

Christos s'a născut la Betleem. Cea mai mică întâmplare este interesantă și atrage luarea aminte. Mihaiu a fost ucis de Basta. Poeții și scriitorii să primească și să-și însușească ori-ce idee a spiritelor înalte, fără a-și însuși și culoarea acestora, d. e.

I. Period atributiv. *Christos s'a născut în Betleem.* Într'un timp, când lumea veche romană se moleșise cu totul, ne mai respectând virtuțile glorioșilor lor străbuni; într'un timp, când tot sentimentul pentru patrie, familie și justiție se perduse; se născu la Batleem Christos, care, prin învățătura sa morală, a adus cel mai mare bine omenirii.

II. Period de loc. *Cea mai mică întâmplare este interesantă și atrage luarea aminte.* În călătoriile pe mare, unde pasurile omului sînt mărginite în lungimea podului corabiei, unde ochi lui nu întîlnesc de jur împrejur, de cât întinderea pustie a valurilor, unde toată viața este concentrată pe niște scânduri plutitoare și numai prin ele este despărțit de prăpastia îngrozitoare a mării; acolo cea mai mică întâmplare este interesantă și atrage luarea aminte.

Alessandri.

1) Despărțirea periodului în membri și alte deslușiri asupra lui este rezervată unui curs mai înalt.

2) O mare parte din gramaticii primesc această definițiune.

III. **Period de timp.** *Mihaiu a fost ucis de Basta.* După ce Mihaiu a învins de atâtea ori pe Turci, Poloni și pe Unguri, inimici comuni ai patriei sale, și după ce, prin politica și tactica sa, a unit cele trei provincii Române sub un singur domn; a fost ucis, spre marea nenorocire a națiunii sale, în modul cel mai perfid, de Basta, comandantul trupelor austriace.

IV. **Period de mod.** După cum albinele sug suc florilor, fără de a le lua și culoarea, și din diferite sucuri prepară mierea, ce este mai dulce de cât ori ce suc, din care s'a preparat, tot ast-fel trebuiește, ca poezii și scriitori să priimească și să-și însușească ori-ce idee a spiritelor înalte, fără a-și însuși și culoarea acestora.

V. **Period de cauză.** Fiind-că oamenii în genere sunt aplicați la amânări și întârzieri și fac obișnuit la șese ore, ceea ce ar putea face la cincă, de aceea cine-va poate fi sigur, că numai atunci va avea un rezultat pozitiv, când va întreprinde ceva fără cea mai mică zăbavă.

Dacă oamenii și-ar înțelege mai bine interesele; dacă în toate acțiunile lor ar asculta numai de glasul conștiinței; (atunci) ei n'ar comite atâtea fără-de-legi în paguba omenirii.

CAP VII.

E L I P S A.

În vorbirea mai vie se întâmplă adese-ori, ca din cauza espunerii celei iuți a cugetării, să se lase afară unele vorbe sau unele părți ale propozițiunii sau chiar propozițiunii întregi. Această lăsare se chiamă **elipsă**. Prin elipsă vorbirea câștigă nu numai în precisiune, rotundime, etc., dar chiar și în vivacitate și în puterea espresiunii. Această tendință o găsim și în contragerea propozițiunilor coordonate și în scurtarea unora din secundare, de cari

cu toate aceste, propozițiunea eliptică trebuie bine deosebită.

Noi deosebim :

I. Elipsa de vorbe.

II. Elipsa de părți întregi ale propozițiunii și

III. Chiar elipsă de propozițiuni întregi.

I. ELIPSA DE VORBE.

Aceasta se întâmplă mai ales *a*) la un adjectiv atributiv, când lăsăm afară substantivul său, d. e. muritorii (adică oamenii); stânga, dreapta = (adică mâna); câteși trei sunt bolnavi = (copii); *b*) la un adverb, când stă fără verbul său, d. e. Nu pot mai departe (merge).

II. ELIPSĂ DE PĂRȚILE PROPOZIȚIUNII.

I. Elipsă în propozițiune. *a*). Elipsă de verbul "*a fi*," d. e. atențiune (să fie). Cine e? Eu. (Eu sânt).

b) Elipsă de verbul predicativ, d. e. La ce (servesc) atâtea bucate. Eu pe tine? (să te las).

c) Elipsa de subiect, d. e. Vino în coace (tu).

d) Elipsa de subiect și de predicat, d. e. Mai încet = Mergeți voi mai încet. Bună ziua! = **Eu** poftesc bună ziua. Drum bun, la revedere, etc.

(*Eclipse de felul acesta aflăm mai ales într'un dialog*).

2. Elipsa în frază sau în propozițiunea compusă.

a) În propozițiunea principală d. e. Bine că vii. = *Este bine că...*

b) În subordinata, mai ales când este compara-

tivă, d. e. *El scrie mai bine, de cât mine—de cât scriu eu. Noaptele iernei sînt mai lungi, de cât ale verei. Privighetoarea cîntă mai frumos, de cât cele-alte paseri.*

c) In ambele membre sau propozițiuni ale frasei, d. e. *Mai bine mai târziu, de cât nici o dată (să fac).*

III. ELIPSA DE PROPOZIȚIUNI ÎNTREGI.

3. Elipsă de propozițiuni întregi. Adeseori se întîmplă ca o propozițiune secundară să țină locul unei frase. In acest cas tot-deauna propozițiunea principală trebuie să ne o închipuim.

Astfel de propozițiuni secundare sînt niște manifestări de dorință, de amenințare, etc. d. e. *Dacă ar sosi! (Ce bine ar fi dacă). Ah! etc.*

Deprinderea XXII. Să se descompună bucata de citire **Fulgerul** p. II. p. 54, în frase (sau în perioade), frasele în propozițiuni, propozițiunile în vorbe și vorbele în silabe.

Această deprindere se poate face cu mai multe bucăți de citire spre a se improspăta toate regulile învățate.

EXEMPLE DE FORMĂ ORNATĂ.

(stil ornat)

P R I M A V A R A .

Blând și dulce suride soarele de primăvară! Raza lui cea caldă lucrează în pămîntul întărit de ger și, pătrunzînd în coaja cea țeapănă de gheață, desface pămîntul de greutatea cea rece, care se întinde pe d'asupra lui. O,

misterioasă mișcare începe în văi și pe dealuri; o șoptire miraculoasă și un sunet neobicinuit trece prin câmp și pădure. Acum se topește zăpada, gheața crapă și se subțiează; lanțurile iernei se sdrobesc de către primăvara reîntoarsă. O nouă viață se deșteaptă pretutindeni în natura cea liberă a lui Dumnezeu.

Aerul cel cald și dulce de miază-zi face pe unele ierburii să-și scoată capul din negrul pământ. Copiii cei drăgălași ai primăverii își ridică și ei capul, voind să vadă ce mai este nou pe pământ. Se ivește ghiocelul, anunțând primăvara. Peste curînd și cântarea ciocârliei însoțește armonie prevestirea florilor de primăvară. Acum înverzesc semănăturile pe câmp și grădină. Mugurii arborilor se măresc din ce în ce, și tufișele încep să-și desvolte verdeața lor cea înveselitoare. Totul esă și răsare, înverzește și înflorește și caută să întilniască razele soarelui. După o caldă și înviitoare ploaie de noapte, mugurii pomilor s'au deschis. Ei stau în podoaba florilor lor, ca o mireasă gătită de cununie. Nu trece mult timp și rozmarini, trandafirii și viorelele împodobesc grădinile; umplând aerul cu mirosul lor. Toate plantele strălucesc de o frumusețe nouă.

Paserile, cari ne au părăsit astă toamnă se întorc iar la noi. Mai ântâiu se aude cântarea ciocârliei. Ea este prevestitorul, care anunță întregii nature sosirea primăverii. Aceasta deșteaptă semănăturile, ce dormitează în sămînță. În curînd și harnica codobateră sare încoă și încolo pe malurile pâraelor, sboară din peatră în peatră, sau aleargă în urma plugarului, adunând și înghițînd la vermuleți sășioși. Rîndunica și cocostîrcul vin iar înapoi la vechiul lor cuib. Cucul își cântă cântecul totdea-una neschimbat. Pretutindeni, în tufele cele mici, ca și în vîrfurile cele infrunzite ale arborilor, răsună cântarea veselilor paseri; pretutindeni se aude cântare, fluer și chiuire de bucurie, cari mai cu seamă în timpul dimineții se unesc toate într'un concert minunat.

În această armonie veselă se aude de departe răcăitura broaștelor, cari cu încetul se preface într'un cor

minunat; și ele s'au deșteptat din somnul lor de iarnă. Mii de gândaci și fluturi părăsesc ascunzătorile unde, apărați degerul iernei, și-au făcut liniștit și tainic metamorfosa lor, și milioane de musculițe joacă hora lor la razele soarelui. Harnicile furnice însă își cară gogoșile cele albe la soare, veghiând cu grijă ca să nu li se facă vr'un rău, căci și pe dinsele soarele primăverei le-a deșteptat la o nouă viață, la o nouă activitate. Albinle nu mai pot fi reținute în stupul cel strîmt, unde au fost închise peste iarnă. Ele zboară sbârănind de la o floare la alta și adună mierea cea dulce.

Câmpiile, cari fuseseră în timpul iernei pustii și părăsite de oameni, acum sînt pline de lucrători harnici. Plugarul trage brazdele cele negre și seamănă grăunțele pentru o nouă recoltă. Grădinarul lucrează cu sapa și grebla. Păstorul mână turma în livedea înflorită și mielușei zburdalnici sar în jurul mumelor lor celor răbdătoare. Prin locuri deschise și înverzite se adună cete de copii la jocuri vesele. Băieții bat mingea, iar fetele culeg flori de primăvară și împletesc cununii. Chiar și seara se vede lume veselă înaintea caselor și pe strade. Iar luna strălucește cu o lumină magică pe d'asupra acestei vieți și petreceri a oamenilor, străbătînd cu razele sale argintii, grădinele înflorite și tufișile mirositoare.

a) Să se schimbe modelul de mai sus în descrițiune simplă d. e. Soarele de primăvară lucia etc.

LINIȘTEA DE DUMINICA.

Este o dimineață minunată de Maiu. Totul în natură respiră o nouă viață. Razele de aur ale soarelui ne zîmbesc cald și dulce. Semănăturile strălucesc de o verdeață plină de suc. În vîrfurile erburilor gingașe sclipește lacrima nopții, roua dimineții, licărind ca un mărgăritar în toate colorile curcubeului. Cireșii stau îmbrăcați în podoaba florilor lor celor albe. Ici se întinde livedea înflorită, dincolo câmpii galbene cu rapiță; iar aerul cald și aromat ne face să săltăm de bucurie. Pretutin-

deni domnește o tăcere, serbătorească, fiind-că e ziua Domnului. Drumurile depre câmp sînt singuratice și părăsite; nici o trăsură nu durdue, nici un plug nu trage brazda cea neagră. Numai de colo de pe deal, unde se zărește bisericața satului, luminată de soarele cel lin de dimineață, străbate prin aerul cel curat până la noi în vale, sunetele cele grave ale clopotului, chemându-ne la rugăciuni. Este frumos a auzi sunetul clopotului în natura liberă, când aerul cel curat se strecoară prin vale, și negurile de dimineață se ridică în sus ca niște nuorî de tîmie. Acest sunet părea că este vocea Domnului către copii pămîntului, pe cari îi salută ca pe aleși săi și-îi chiamă la rugăciune. Prin cîmpiile cele brazdate cu semănături verzi și livezi înflorite, zbîrnăie albinele cîntarea lor de duminică. Iar pe d'asupra se întinde bolta cerească curată, albăstrue și atât de senină și de sărbătorească, în cât pare că ar voi să se deschidă. Această tăcere sărbătorească se întrerupe de odată de o pasere, care c'un glas limpede și dulce deșteaptă pe cele-l-alte. Zburînd și fluturînd în ceruri, ea se urcă din ce în ce mai sus, prin eterul albăstrui și fără nuorî, de unde apoi se uită triumfătoare la cîmpiile înverzite, întrerupte unde și unde de florile cele galbene ale rapiței. Acum ea nu se mai vede, cu toate că dulcele ei viers se mai aude încă. Dar peste puțin o vedem că se lasă ca un glonț într'o holdă de grâu. Această pasere este ciocârlia, prevestitoarea primăverii.

Natura întregă aduce stăpînului lumii jertfa sa de mulțumire. Mirosul ierburilor și al florilor aromatice este tîmăia, ce se urcă la cer; paserile sînt coruri de preoți, și suflarea cea lină și sărbătorească a zefirului de dimineață zice: Amin. — La privirea acestora, noi ne oprim în loc, rădicarăm mâinele spre cer, zicînd cu psalmistul cel sfînt: «Domnul este în templul cel sacru. În fața lui toată lumea să stea liniștită.»

a) Să se copieze această descriere astfel, ca și cum ai fi făcut'o singur, introducîndu-se în ea și un fel de narațiune. (Forma presintelui se va schimba în a trecutului),

d. e. Era o dimineată minunată de Maiu, când plecați cu tata la câmp, etc.

FURTUNA.

Mai multe zile de-a rândul soarele și-a trimis razele sale cele calde de pe cerul senin, făcând ca toată natura și cu dânsa și omul, să aștepte cu sete o ploaie recori-toare. O ast-fel de zi și arșiță era și astăzi. Nicio suflare de vântuleț nu-ți răcoarea truntea scăldată în sudori. Vi-tele odihnindu-se resuflau greu în pîcla cea apăsătoare și paserile atât de vesele altă-dată, acum ședeau și tăceau posomorite. Omul se ascunde în casă la răcoare, căutând un adăpost în potriua căldurei celei moleșitoare.

Meazăzi trecuse și căldura tot creștea. Spre apus însă s'a grămădit un zid întunecos de nori, ce înainta spre soare. Nu trece mult și soarele se acoperi. Se întunecă din ce în ce. Acum se mișcă și frunzele arborilor, cari până aci au stat mute și nemișcate. Vîrtejul își începe jocul. Vîntul spulberă praful orbitor și furia lui crește, aridicând în sus frunze, paie, fîn și altele.

Crăcile pomilor, neputându-se împotrivi puterei vîntului, trosnesc și rupându-se sboară în depărtare. Vîntul se preface într'o furtună turbată. El îndoiește fagii, frînge plopilor, smulge ulmii și alți arbori din rădăcină, nimicind florile și erburile cele gingăse. Fulgere înflăcărâte străbat atmosfera și tunetul îngrozitor se rostogolește d'asupra pămîntului într'un mod înspăimîntător, în cât se cutremură casele, și durdue ferestrele și ușile. Ploaia începe să cadă, par'că turna cu galeata peste noi. În câte-va secunde, totul este acoperit de apă. Păraiele se umflă și încep a urla, rostogolind cu sine petri, lemne și tot ce le stă înainte. Dar nu ținu mult și ploaia începe să cadă mai încet; trăsnetele se depărtează tot mai tare. La apus începe a se zări unde și unde cerul albastru. Furtuna a trecut. Oamenii părăsec odaia și ies să respire aerul cel curat și îmborsătat. Paserile își părăsesc ascunzătorile și iată că o ciocărlie se

înaltă iute și triumfătoare în eterul albastrui, de unde soarele își trimite pe pământ razele sale de aur.

a) Cu ajutorul acestui model se va forma o compozițiune nouă, în care să se spună că, plecând cu trăsura la un loc din apropierea orașului (satului) ați fost apucați acolo de o furtună. (Ce ați pățit până v'ați întors acasă, podul de peste rîuleț este luat de apă, drumul greu și plin de apă, etc.)

CAP VIII.

PUNTAȚIUNEA 1).

Pausele, ce le facem, când vorbim sau citim, le arătăm în scris prin niște semne, numite *semne de punctuațiune*.

1) Semnele punctuațiunii țârmuresc nu numai propozițiuni întregi, dar și părțile propozițiunii, ale frazei și ale periodului. Punctuațiunea este basată, după usul ei primitiv, pe vorbirea auzită și n'are alt scop de cât de a arăta ochilor pauza din vorbire. Pausa însă îndeplinește de cele mai multe ori un îndoit scop: adică arată locul de repausarea vocii, însemnând tot de o dată pentru înțelegere despărțirea sintactică și logică dintre propozițiuni.

Cu toate aceste în vorbire pauza nu corespunde (coincide) întru toate cu despărțirea părților propozițiunii și a perioadelor.

De cele mai multe ori, natura vocii umane sau niște vii sentimente cer pause, ce nu se unesc cătu-și de puțin cu despărțirea logică și sintactică a propozițiunilor (sau părților lor). D. e. In propozițiunea următoare pauza se face între subiect și predicat, cu toate aceste nu o putem arăta prin semne, de oare ce nu există aci despărțirea sintactică și logică. «Un om avut și avar este tot deauna nemulțămît.»

Ast-fel de pause neînsemnându-se de cea mai mare parte din scriitorii clasici, vom trata și noi aici numai semnele, ce arată despărțirea logică și sintactică a propozițiunilor.

Aceste sînt următoarele :

- a) , (virgula)
- b) ; (punct și virgulă)
- c) : (două puncte)
- d) . (Punct)

La aceste se mai adaugă două semne, cari arată tonul propozițiunii.

- e) ? (Semnul întrebării)
- f) ! Semnul exclamării)

și în urmă

- g) „“ (Semnele introducerii)
- h) ( ) — — (Parantesa)
- i) ... (Semn de suspensiune)

I. VIRGULA

Virgula arată pauza cea mai mică în vorbire și se pune :

1) Intre părțile omogene ale unei propozițiuni (sau ale unei fraze), când nu sînt unite prin conjuncțiuni coordinatoare, d. e. *Ioan a scris, a citit, a învățat și a socotit. Măcelarul taie boi, vitei, vaci, iezi și miei.*

2) Înaintea și în urma propozițiilor incidente, a propozițiunii și a altor părți explicative, cari pot fi lăsate din propozițiune fără să-i strice înțelesul; d. e. a) *Timpul, care schimbă toate, schimbă și plăcerile noastre.* b) *Rareș, domnul Moldaviei,* etc.

3) Înaintea și în urma vocativului, când acesta este între părțile unei propozițiuni, d. e. *Știu, Domnul meu, că aceasta nu-ți place.*

Toate subordonatele se despart prin virgulă de

propozițiunea de care atârnă? d. e. *Eu nu voiesc pleca astăzi, fiind că timpul e prea urât.*

II. PUNT ȘI VIRGULĂ

Puntul și virgula arată o pauză mai îndelungată, de cât virgula, și se pune:

1. Intre propozițiunile principale coordinate, când sunt mai lungi și mai ales, când copriind părți omogene despărțite prin virgulă, d. e. *Primăvara, care este atât de plăcută, pare cuiva foarte scurtă; iar iarna, care este neplăcută, pare foarte lungă.*

2. Intre părțile unui period, d. e. *Dacă un popor și-ar înțelege mai bine interesele, dacă în toate acțiunile și tendințele sale s'ar conduce numai de adevăratul interes național; atunci ar putea fi sigur de un viitor ferice.*

III. DOUĂ PUNTE

Două punte arată o pauză mai îndelungată de cât punctul și virgula (virgula punctată) și se pun:

1. Dupe o propozițiune, ce anunță o citare a vorbelor altuia, d. e. Solomon zice: «frica Domnului este începutul înțelepciunii.»

2. La începutul unei enumerări, d. e. Sunt diferite feluri de curiosități: Una de interes, care ne îndeamnă a dori să aflăm aceea ce ne-ar fi de folos; alta de mândrie, care vine din dorința de a ști ceea ce alții nu știu. Cei mai însemnați domni Români au fost: Mircea, Stefan, Mihaiu, etc.

IV. PUNTUL.

Puntul arată o pauză mai îndelungată, de cât toate cele-alte semne și se pune:

1. La sfârșitul unei propozițiuni, dacă aceasta nu este e propozițiune interogativă sau exclamativă, și la sfârșitul orî-căreî frase și period, d. e. *Dunărea se varsă în marea neagră. Dunărea, care este unul dintre cele mai mari fluviuri ale Europei, se varsă în marea neagră.*

2. După o propozițiune eliptică, exprimată chiar printr'o singură vorbă și după titlul unei bucăți de citire sau alte vorbe de sine stătătoare; d. e. *Mai înțeles? Da. Cine este perfect?* (care om). *Niminea. Asemenea și după vorbe ca: Prefată. Introducere. Cap. etc. și după o literă inițială d. e. I. Invățătorul. P. Petru, etc.*

V. PUNTUL INTEROGATIV.

Puntul interogativ se pune după o propozițiune interogativă, d. e. *Cine vorbește aici?*

IV. PUNTUL EXCLAMATIV.

Puntul exclamativ se pune după fie care propozițiune sau parte de propozițiune, ce exprimă mirarea, bucuria, spaima, durerea, sau orî-ce sentiment viu și iute, d. e. *Ce frumoasă zi! Vai! moartea mî-a răpit pe cel mai scump dintre prietenî! O Dumnezeule!*

Cele d'ântăiu patru semne arată pausa în vorbire; iar cele două din urmă intonarea.

Afară de semnele enumerate, se mai întrebuițează în scriere și alte semne ajutătoare. Aceste sînt:

- a) „” (Semnul introducerei)
- b) ( ) (sau — —) (Parentesul)
- c) ... (semnul *de suspensiune) etc.

a) Semnul introducerii se întrebuițează înaintea și în urma unei propozițiuni, în care se citează vorbele altuia, d. e. *Solomon zicea*: "frica domnului este începutul înțelepciunii."

Dacă aceasta va ținea mai multe rânduri, semnul introducerii se va repeta înanitea fie-cărui rând.

b) Parentesul se întrebuițează spre a deosebi în frase niște note date, niste esplicări sau chiar unele propozițiuni întregi, introduse în frasă numai pentru esplicări, d. e. *El muri în anul acela (1848). Ioan — cu toate că era un om cu minte — a făcut această nelegiuire.*

c) Semnul de suspensiune se întrebuițează spre a arăta întreruperea unei vorbiri, d. e. *Domnilor, v'ăș vorbi multe, dar ... Alexandre! ... Cerule! .. am crezut .... ce rușine me apasă! Da, am crezut că zăresc niște urme de ale lui Alesandru.*

Deprindere a) Să se copieze această epistolă, dându-i-se forma regulată și interpuncțiunea trebuincioasă, precum și scriindu-se cu literă mare unde se cere.

Comana 5 August 1878 scumpul meu amic ieri a fost tata la bucurești de unde mi-a adus pe neașteptate o carte de istoria naturală cu chipuri câtă bucurie am simțit văzând această carte este adevărat că de mult îl rugasem să 'mă cumpere o carte frumoasă însă el îmi zicea tot-deauna că sânt încă prea mic că o asemenea carte nu e pentru mine acum iată că mi-a cumpărat'o tocmai când nu mă așteptam dar și eu voi fi recunoscător pentru această dându'mi toată osteneala ca să învăț bine tu n'ăi face oare tot așa te rog vino Duminica viitoare pe la mine ca să'ți arăt această carte frumoasă te aștept cu bucurie și rămân al tău amic nicu petrescu. d. e.

Comana, 5 August, 1878.

Scumpul meu amic,
Ieri, etc, etc.

Să se dicteze mai multe epistole și bucăți de citire, fără a se spune punctuațiunea, pe care școlarii o vor pune în urmă.

D) MATERIA ARATATA PRIN DISPOZIȚIUNE SI TEMA.

I. GRADINA (Tema)

(Dispozițiunea)

I. Unde poate fi o grădină?

1. Lângă sat.
2. În sat sau oraș.

II. Cu ce poate fi împrejmuită?

1. Cu zid,
2. Cu uluci,
3. Cu gard.

III. Ce se poate afla în grădină?

1. Brazde de flori, de zarzavaturi etc.
2. Cărări mari și mici,
3. Chioșcuri, bolte de viță, puțuri (avuzuri).

IV. Câte feluri de grădini deosebim și pentru ce se numesc astfel?

1. Grădină de pomi,
2. Grădină de zarzavaturi
3. „ „ flori.

V. Ce lucrări sunt trebuincioase în grădină?

1. Săpatul
2. Semănatul, săditul,
3. Plivitul,
4. Udatul.

II. SATUL MEU. (Tema)

(Dispozițiunea)

I. Pozițiunea

În ce district, lângă ce râuleț sau pârâu? În ce depărtare și direcțiune se află de la orașul vecin?

II. Mărimea

Locuitorii, casele, câmpiile de prin prejururi

III. Ulițele, direcțiunea, numele lor.

IV. Cele mai însemnate zidiri, pozițiunea lor, etc.

III. O ZI DE ȘCOALA. (Tema)

(Dispozițiunea)

I. Înainte de amiază-zi

a) Inceperea prelegerilor. Modul cum s'au început (s'au început cu rugăciuni sau cu cântări și cu cari?)

b) *Obiectele de predat.*

1. Cari au fost acele obiecte.

2. Cine le-a explicat și ce s'a explicat din ele (pe scurt).

c) *Temele date de învățător.*

II După amiază-zi.

a) Să se spună tot ce înainte de amiază.

b) Cum s'au isprăvit prelegerile? etc.

IV. RECUNOȘTINȚA (Tema)

(Dispozițiunea)

I. Spuneți cum s'a făcut o bine-facere?

a) Un copil a dat unui om sorman de mâncare.

b) O femeie avută a cumpărat lemne într'o iarnă grea pentru o familie săracă.

c) Un copil a ajutat un bătrân, care căzuse pe gheața din uliță, să se scoale.

II. Arătați acum cum s'a întâmplat ca să se poată arăta recunoștința bine-făcătorului.

a) Copilul bine-făcător s'a rătăcit într'o pădure.

b) Că bine-făcătoarei femei s'a aprins într'o noapte.

c) Copilul, care a ajutat bătrânului să se scoale, a rămas orfan de părinți.

III. Cum și-a arătat fie-care recunoștința.

a) Sărmanul a arătat copilului răătăcit drumul, conducându-l a casă.

b) Capul familiei sărace s'a aruncat în casa cea arzândă și a scăpat din foc pe cei două copii ai femeii.

c) Bătrânul a luat copilul orfan la sine și a îngrijit de creșterea sa.

(Aci e materia pentru trei narațiuni).

Observare. Aceste puncte principale se pot desvolta prin adaos ul unor idei secundare, formându-se ast-fel câte o narațiune.

Tema. Teodor a găsit un gândac minunat, pe care el îl descrie amicului său B, rugându-l să-i spună numele. (*Tema e arătată printr'o fraasă.*)

(Dispozițiunea)

1. Teodor, ducându-se pe câmp a găsit un gândac. Descrierea locului, unde l'a găsit, cum l'a găsit, și când l'a găsit.

2. Descrierea gândacului a) după mărime, b) după culoare, c) după formă

3. El crede că B, care are o colecțiune de insecte și care a învățat istoria naturală, va cunoaște acest gândac, de aceea îl roagă să-i spună, ce nume are acest gândac în istoria naturală. (*In formă epistolară*):

D I M I N E A Ț A (*Tema*).

(*Plan complet*)

Introducere. Dimineța este o parte însemnată a zilei, pent u că ea formează trecerea de la întunerecul nopței spre o nouă viață și activitate.

Desvoltare 1. Fenomene pe cer. Spre răsărit o zare luminoasă; întunerecul se perde spre apus; stelele se sting; aurora, răsărirea soarelui.

2 Fenomene pe pământ: obiectele se luminează; creșterea căldurei; la plante: ridicarea foilor, cari peste noapte au fost lăsate în jos; deschiderea florilor. Ce se observă

la animale, în pădure, pe câmp, în ogrăzi, etc. cântarea paserilor; activitatea albinelor; etc.

3. Omul: deșteptarea din somn; scularea; salutările (reciproce); mâncarea de dimineață, începutul lucrului.

Concluziune. Răcoarea dimineții ne însuflă veselie și îndrăzneală; ne deșteaptă la o nouă activitate; ne umple cu simțiri de o plăcută vioiciune.

E) MATERIA ARATATA NUMAI PRIN TEMA.

O nenorocire întâmplată unui copil din nebăgare de seamă.

I. Ce feluri de nenorociri se pot întâmpla copiilor, cari nu bag de seamă? S.—I. Cine a văzut sau auzit de vre-o întâmplare nenorocită?

—S. Un copil a căzut în apă, unde era să se înece.

I. Spune-mi D-ta altă întâmplare. S. Eu cunosc un copil, care a căzut dintr'un păr și și-a frânt piciorul, etc. (Toate casurile următoare mi s'a spus de școlari în clasă.

1. Un copil a căzut în apă (Dâmboviță, Dunăre; Siret, eleșteu, fântână, etc. unde era să se înece.

2. Altul a căzut dintr'un pom și și-a frânt piciorul.

3. Un copil dând fuga pe trepte, a alunecat și căzând, s'a lovit la ochiul cel drept atât de tare în cât a rămas chior.

4. Un copil a fost mușcat de un câine legat, pe care el îl asmuța.

5. Un copil a pus seara capacul la sobă înainte de a se stinge focul; dar peste noapte au fost cu toții axfixiați.

6. Altul s'a urcat pe învelitoarea unei case încă neisprăvită, și căzând și-a frânt mâna dreaptă.

7. Unul ducându-se în pădure a căzut de pe o stâncă într'o prăpastie.

8. Un copil a căzut peste o sobă de fer în roșită de foc și și-a frânt fața cu totul.

9. Unul, umblând cu toporul unui tăetor de lemne și-a tăiat foarte rău piciorul cel stâng.

10. Un cal speriat, fugind pe uliță a dat peste un băeat și la lovit foarte rău la cap.

11. O fetiță, umblând cu chibrite și aprinzându-și hainele pe dânsa a murit.

Să luăm acum una din aceste întâmplări, pe care le ați numit și să o cercetăm mai de aproape d. e. *Un copil a căzut în apă* (sau unui copil s'a întâmplat o nenorocire, căzând în apă).

Spune-mi acum cam în câte moduri s'ar fi putut întâmpla aceasta?

1. Un copil, căzând dintr'un pâr, ce era pe malul unui rîu, se rostogoli în apă.

2. Unul voind să-și taie o nuia de răchită de lângă eleșteu, alunecă în apă.

3. Altul căzu de pe marginea unei bărci, pe care sta cu o undiță să prindă pește.

4. Mai mulți copii se scăldară împreună, dintre cari unul căzu într'o vultoare de unde nu mai putu scăpa.

5. Rupându-se gheața, pe care se da un copil, el a căzut în apă.

6. Unul, jucându-se pe un pod, a căzut din nebăgare de seamă în apă.

7. Altul, voind să sară dintr'o luntre într'alta, căzu între dênsele în apă.

8. Unul voind să culeagă pentru soră sa o floare, ce era pe malul rîului, și rupându-se o parte din mal cu dînsul, căzu în apă cea mare.

9. Un copil alunecă și căzu în apă de pe o punte, ce era pusă peste un pârâu, umflat acum din cauza ploilor.

Luând dar pe una din aceste idei fundamentale o putem desvolta, după cele învățate până aci, într'o compoziție.

Prin diferite întrebări vom câștiga materie trebuincioasă compoziției și apoi, făcând planul, îi vom putea da cu toată înlesnirea forma necesară. Spre a putea desvolta, va trebui să știm d. e.. Ce meserie aveau părinții copilului, de câți ani era copilul, — când și cu cine a plecat copilul la riu. — cum era timpul, — unde era rîul și cum erau locurile de lângă dînsul, — ce făcea copilul înainte de a se sui în pom, — cum s'a întâmplat căderea lui în apă?

Observare. Dacă școlarii vor fi pereurs, cum se cuvine deprinderile premergătoare adausului; cea mai mare parte dintre ei vor fi în stare a-

cum să combine și se formeze cu înlesnire o compozițiune completă. — Să nu easă însă din cercul copilăresc, mai ales că toate elementele necesare le au la îndemână.

Din unirea descrierii cu narațiunea dialogului, etc., cari în comp. completă nu ni se presintă mai nici odată singure, se va putea forma o compozițiune destul de dezvoltată.

Alte exemple.

1. Ioan narează amicului seu cum a petrecut vacanța Paștilor la țară.

2. Radu spune conșcolarilor sei cum D..., umblând cu revolverul, s'a împușcat din nebagare de seamă și a murit.

3. Un copil narează, cum dânsul, preumblându-se în duminica trecută pe câmp, a fost apucat acolo de o ploae mare.

4. B. descrie amicului seu Mircea, modul cum acesta și-ar putea face singur smeul, la care i-a făgăduit să-i ajute.

5. Descrierea nopții de Paști.

6. Descrierea școlii.

7. Descrierea luptei de la Călugăreni.

8. Un resumat de cele învățate din istoria biblică.

9. Un resumat de cele învățate din istoria naturală

10. Teodor pofteste pe amicul seu Constantin să petreacă, vacanța cea mare împreună la moșia lor din Ialomîța. Descrierea moșiei și a petrecerilor ce ar putea avea acolo.

11. Costandin răspunde, că nu poate veni la moșie, de oare ce are un frate bolnav; afară d'asta și în oraș o să poată petrece vacanța destul de bine, ducându-se în fie care Duminică cu părinții la via lor din apropiere. Descrierea viei și a petrecerilor de acolo.

12. Mihaiu scrie lui D. o epistolă în care îi povestește cum a petrecut ziua de I-iu Maiu afară din oraș. Descrierea locului unde a pus masa, s. a.

13. Descrierea unei călătorii, făcute dinpreună cu părinții pe la munte. (În formă epistolară).

14. Radu fiind la țară, a eșit la câmp, unde a văzut cum țărani secerau grâul, îl lega în snopi, îl pune în clăi, secerătorele cântau. Impresiunile sale.

15. Nicolae scrie, ce a văzut la bălciū. unde a fost cu tatăl său, ce i-a cumpărat, cum a fost timpul la plecare și cum i-a plouat când s'a întors.

16. Unul scrie, că a văzut ce petreceri au țeraniū la serbătorile Rusaliilor. Descrierea petrecerilor de acolo in comparație cu petrecerile din oraș.

17. B. descrie amiculuū seu C., care este in oraș, co-situl și strângerea fêneluū (cul-sul porumbului) etc.

18. M. descrie amicul seu dulapul și petrecerile de acolo, precum și primejdile la care este espusă lumea.

CEVA DIN SINTAXA SPECIALA.

Limba este un mijloc, prin care oamenii își împărtășesc gândirile. Ea nu este o invențiune a omului, ci un rezultat al dezvoltării sociale, pe care individul îl primește prin comunicațiune. Limba constând din vorbe, e de trebuință mai ântâiu de toate să ne lămurim asupra valorii fie căruī fel de vorbe.

In ori-ce limbă se deosibesc două feluri principale de vorbe, a) Vorbe, care exprimă noțiunile sau representațiunile, ce sufletul și-a format din lumea din afară și vorbei care exprimă numai niște relațiuni.

Intr'adevăr noi avem în sufletul nostru: a) noțiuni de ființe (sau lucruri) b) noțiuni d-însușiri. c) noțiuni de acțiunea ființelor. Vorbele, prin cari se exprimă aceste noțiuni, se numesc *vorbe materiale* (sau reprezentative), și sânt *substantivul*, *adjectivul*, și *verbul*. Toate celelalte feluri de vorbe, fiindcă nu arată de cât o relațiune, se numesc *vorbe formale*. Aceste sânt: *articolul*, *pronumele*, *prepozițiunea*, și *conjuncțiunea*, la care se mai adaugă și *verbul a fi*.

Despre valoarea fie-căruī fel de vorbe s'a vorbit, mai mult sau mai puțin, în celelalte părți ale gramaticii; aici se va arăta întrebuițarea în propozițiune a fie căruī fel de vorbe în parte.

INTREBUINTAREA PARTILOR DE CUVENT IN PROPOSIȚIUNE

1. INTREBUINȚAREA SUBSTANTIVULUI.

După cum s'a văzut substantivul se întrebuințează în propozițiune, când ca subiect, când ca predicat, când ca atribut, când ca un complement oare care.

Pentru a arăta relațiunea, în care poate sta un substantiv, față cu alte vorbe din propozițiune, trebuie să dăm substantivului diferite forme. Aceste forme, numite și casuri, se arată în limba Românească, parte prin terminațiunea substantivului, parte prin ajutorul articolului propriu, ce se unește de cele mai multe ori cu substantivul, formând o singură vorbă; parte prin ajutorul prepozițiilor. d. e. *Grădina mare. G. Grădinei mari, Grădina mare e frumoasă. Pomii grădinei au înflorit și Pomii din grădină au înflorit.*

De multe ori relațiunea se înțelege numai după rolul ce substantivul primește în propozițiune, lipsindu-i cu desăvârșire o formă particulară pentru acesta d. e. **Un copil a văzut un iepure.**

Prin propria terminațiune a substantivului relațiunea de casuri nu se poate arăta, aproape de loc, de oare-ce mai toate substantivele din limba noastră variază foarte puțin după casuri. Relațiunea însă se poate arăta în cât-vă prin ajutorul articolului, d. e. *Casa vecinului este nouă:*

Deosibitele forme, ce primește un substantiv pentru a arăta o relațiune, se numesc casuri. Acestea sunt după cum s'a văzut în gradul al treilea, în număr de cinci.

1. Nominativul este cazul în care stă tot-deauna substantivul sau pronumele ca subiect sau ca predicat, și răspunde la întrebările Cine? Ce? d. e. Ioan vorbește Ioan este școlar.

2. Genetivul este cazul în care stă tot-deauna un substantiv ca atribut (pus pe lângă alt substantiv) și răspunde la întrebarea: a (al, ai, ale) cui? d. e. Cartea școlarului este nouă.

3. **Dativul este cazul în care stă un substantiv ca complement nedrept, îndeplinind înțelesul unui verb sau adjectiv și răspunde la întrebarea cui? d. e. Dă cerșitorului această pâine. Copii sunt supuși părinților,**

4. **Acusativul este cazul în care stă tot-deauna un substantiv ca complement drept spre a compleni înțelesul unui verb transitiv și răspunde la întrebările pe cine? Ce? d. e. Tăetorul taie lemne.**

5. **Vocativul este cazul, în care stă tot deauna un substantiv, când arată o chemare sau o mirare, d. e. Petre, vino încoă; O! omule, omule.**

Observare. Relațiunea dintre substantiv și alte vorbe, neputându-se arăta tot-deauna prin schimbări (flesiuni), se arată prin prepozițiuni. De aici cas prepozițional.

Cas prepozițional este acela încare stă substantivul, când relațiunea dintre densusul și alte vorbe se arată prin prepozițiuni d. e. Eu sînt în grădină. Ei vin de la școală.

Deci se vede, că deosebitele forme, ce trebuie să ia un substantiv spre a arăta o relațiune, se pot înfățișa mai multe prin mizlocirea articolului.

Articulul este o vorbă formală, care unit cu substantivul se reduce la însemnătatea unui sufix flexibil. El se adăogă la substantiv spre a determina ființa sau lucrul numit prin substantiv.

II. INTREBUINȚAREA ARTICLULUI.

a) **ARTICLUL PROPRIU: L, LE, A.**

Substantivul, întrebuințat în propozițiune ca subiect, se articulează :

Când nu este precedat de nici o vorbă determinătoare, d. e. *Calul fuge. Fuge calul?*

Substantivul nu se articulează :

Când este precedat de vre-o vorbă determinătoare. 1)

1) Prin vorbe determinătoare înțelegem : a) Toate pronumele, b) Numerele, c) Un Ț adjectiv precedat de articolul impropriu, cel, cea, d) Un substantiv în genitiv precum și alt atribut. Participiul se ia în multe cazuri ca vorbă determinătoare.

(afară de vorba tot). *d. e. Acest cal fuge. Un cal fuge.*
Din contră: Tot calul fuge.

Observarea I În popor se zice mai adese-ori: Pomii înverzește. Bounugește. Calu fuge, și alte propozițiuni asemenea. În cazul acesta u accentuat de la sfârșitul substantivelor se considera ca o contracțiune din articolul propriu și din u neintonat.

II. Substantivul, întrebuințat în propozițiune ca **predicat**, se articulează :

Când după dânsul urmează una saū mai multe vorbe determinătoare, saū o propozițiune atributivă. *d. e. Aceasta este casa noastră.*

Substantivul nu se articulează :

a) Când după dânsul nu urmează nici o vorbă determinătoare, *d. e. Trandafirul este floare. Alexandru este școlar.*

b) Când este urmat numai de adjectiv, *d. e. Acesta este băiat silitor. Carpații sînt munți înalți. Din potrivă: Acesta este băiatul cel silitor. Carpații sînt munții cei mai înalți.*

Observarea I. Din exemplele date s'a văzut, că adjectivul [cualificativul] pus pe lângă un substantiv, numai atunci influențează asupra articulărei acestuia, când [adjectivul] este precedat de articolul impropriu **cel** saū **cea**. De multe ori acest articlu se subînțelege, *d. e. Aceasta este casa frumoase, adică casa cea frumoasă, despre care... et.*

Observarea II. Substantivele proprii, cari arată persoane de genul masculin nu se articulează în Nominativ și Acusativ, *d. e. Ioan este școlar. Acest școlar se numește Ioan și Eu am văzut pe Ioan.*

III. Substantivul, întrebuințat în propozițiune ca **atribut**, se articulează :

a) Când stă ca aposiție, *d. e. Mihaiu, Domnul României, etc.*

b) Când se află în Genetiv, pus ca atribut pe lângă alt substantiv, *d. e. Cânele vecinului este rău.*

Substantivul nu se articulează de și se află în Gene-

tiv, dacă este precedat de un numeral sau de un pronume determinativ, *d. e. Cărțile acestui școlar sunt curate și cartea aceasta este a unui școlar.*

IV. Substantivul, întrebuițat în propozițiune ca **complement nedrept** în dativ, se articulează.

a) Când nu este precedat de vre-un pronume sau numeral, *d. e. Dă școlarului această carte:*

b) Când substantivul precedat de prepozițiunea de este urmat de o vorbă determinătoare, *d. e. Eu mă tem de vrăjmașii noștri.*

Substantivul nu se articulează.

a) Când este precedat de un pronume, *d. e. Dă acestui școlar o carte.*

b) Când substantivul e precedat de prepozițiunea de și nu este urmat de nici o vorba determinătoare. *d. e. Eu mă tem de vrăjmași.*

V. Substantivul întrebuițat în propozițiune cu **complement drept**, se articulază:

Când după densusul urmează o vorbă determinătoare. *d. e. Mi-am găsit cartea cea nouă. Ai văzut pe omul acela. despre care, etc.*

Substantivul nu se articulează:

Când nu este urmat de vre o vorbă determinătoare, *d. e. Adă vin la masă. Cine are banii.*

Observare. Câte odată se subînțelege determinațiunea și atunci putem adăoga articolul: *d. e. Adă vinul la masă (adecă vinul ce se cuvine la masă sau despre care era vorba).*

IV. Substantivul întrebuițat în propozițiune ca **complement circumstanțial de loc**, se articulează:

Când urmează după densusul o vorbă determinătoare. *d. e. Am fost în grădina voastră.*

Substantivul nu se articulează:

Când nu este urmat de nici o vorbă determinătoare. *d. e. Am fost în grădină.*

Se abat de la această regulă și se articulează substantivele de genul feminin, cari numesc țări sau continente,

d. e. Am fost în Turcia, în Asia, America, în Transilvania (din contră: în Ardeal, în Egipt, în Tirol etc. iar nu în Ardealul, în Tirolul etc.).

VII. Substantivul întrebunțat în propozițiune ca **complement circumstanțial de timp** se articulează:

a) Când este urmat de vre o vorbă determinătoare, d. e. iarna trecută a fost foarte frig. **Marțea** viitoare vom avea examen. In **noaptea** Crăciunului oamenii se duc la biserică. Isus a intrat în Ierusalim în **dumieca** Floriilor.

b) Chiar când este urmat de o vorbă determinătoare, dacă substantivul arată un timp ce se repetă. d. e. **Dumineca** o menii se duc la biserică (adică în fie-care Duminecă. Iarna e timpul urât (adică în fie-care iarnă).

Substantivul nu se articulează:

a) Când nu e urmat de nici o vorbă determinătoare. d. e. **Duminecă** am fost în biserică. **Luni** e serbătoare.

b) Când e precedat de vre o vorbă determinătoare, d. e. Astă **seară** am fost la țară. **I-ri noapte** a plouat.

c) Când substantivul este precedat numai de o propozițiune (fără a fi urmat de vre o vorbă determinătoare) d. e. In **Iulie** căldura este foarte mare. Spre **toamnă** vom pleca la vie.

VIII. Substantivul, întrebunțat în propozițiune ca **complement circumstanțial de mod**.

a) Când este urmat de o vorbă determinătoare, d. e. Argșul curge cu **furia** cea mai mare. El a venit cu vo ea părinților.

b) Când arată mijlocul sau instrumentul, prin care se face o lu rare, d. e. Ioan a venit cu **vaporul**. Pâinea se tai cu **cușitul**.

Substantivul se articulează.

Când nu e urmat de nici o vorbă determinătoare, d. e. El lucrează cu **plăcere**.

IX. Substantivul, întrebunțat în propozițiune ca **complement circumstanțial de cauză** se articulează:

Când urmează după dânsul o vorbă determinătoare d. e. Zăpada s'a topit de **căldura** cea mare.

Substantivul nu se articulează :

Când este precedat de o prepozițiune și nu e urmat de nici o vorbă determinătoare, d. e. Săracul tremură de frig.

b) ARTICLUL IMPROPRIU: AI A, (pl.) AI, ALE (1)

Articulul impropriu «*al a*» se întrebuințează :

a) Înaintea unui substantiv în genetiv, când acest genetiv este precedat de un substantiv sau adjectiv nearțicuat, d. e. Lumina cea palidă a lunii este plăcută. Dulcele plăceri ale lumii sunt trecătoare. Acești oameni ai Turciei, cari... D-lui Ministru al instrucțiunii, etc.

b) Când într'o propozițiune sînt mai multe genetive articolul «*al a*» se întrebuințează numai după al doilea genetiv, d. e. Numai după rugăciunile senatului, ale poporului, ale mamei și nevastei sale, Coriolan s'a depărtat cu armata sa de Roma. Cât de puternic sună în inimile cele curate glasul lui Dumnezeu, al omenirii, al națiunii și al patriei.

c) Înaintea prunumelor posesive, d. e. Acest cal este *al* meu, (*al* teu, *al* seu). Cărțile aceste sînt *ale* mele. Ai noștrii sosiră, *ai* voștri însă nu. Multe lucruri de (din dintre) *ale* mele s'au stricat în această odaie.

d) Înaintea unui substantiv în genetiv (posesiv) întrebuințat ca predicat, d. e. Bastonul acesta este *al* lui Ioan. Cărțile aceste sînt *ale* școlarilor.

e) Înaintea interogativelor, când acestea se află în genetiv. d. e. *Al* cui este creionul acesta? *Ale* cui sînt lucrurile de aci?

f) Înaintea cardinalelor spre a forma ordinalele, d. e. *al*-doilea, *al*-treilea, etc.

---

1) Atât articolul impropriu *al a*, cât și cel impropriu *cel, cea*, avînd o natură cu totul pronominală, ar trebui să se claseze între pronume. Noi am fost siliți a priimi de o cam dată vechia clasare spre a ne conforma oare cum cu gramaticile esistente.

Observare. Întrebuințarea articolului impropriu al. a. între pronumele acela, aceea, și între un genetiv este contra spiritului limbii românești, *d. e. Eu am adus cărțile tale și pe acele ale amicei noastre, — în loc de pe ale amicei noastre.*

c) ARTICLUL IMPROPRIU: CEL CEA (pl.) CEI, CELE

Cel, cea se întrebuințează :

- a) Înaintea unui adjectiv spre a-i întări determinarea, *d. e. Calul negru, sau calul cel negru este frumos.*
- b) Înaintea comparativului spre a forma superlativul, *d. e. Comp: mai înțelept, superlativ, cel mai înțelept.*
- c) Înaintea unui adjectiv sau numeral, când acestea sunt întrebuințate ca substantive, *d. e. Cei drepti vor merge în împărăția cerului; iar cei păcătoși în întunecul iadului. Cei patru-zeci muriră ca niște eroi.*

III. ÎNTREBUINȚAREA ADJECTIVULUI.

1. Adjectivul se întrebuințează în propozițiune, când ca atribut, când ca predicat.

a) Se întrebuințează ca atribut, când se unește nemijlocit cu un substantiv, cu care formează o singură idee, *d. e. pomul stufos este umbros.*

b) Se întrebuințează ca predicat, când se unește cu subiectul prin mijlocirea verbului *a fi*, etc., *d. e. Tabla este neagră (remâne neagră, se face neagră, etc.)*

2. Adjectivul, întrebuințat ca atribut, se poate pune, când înaintea, când în urma substantivului, 1) concordând cu dânsul în gen. numer și cas.

3. Adjectivul întrebuințat ca predicat, concordă asemenea cu substantivul seu în gen numer, și cas și adică :

a) Dacă predicatul, exprimat printr'un adjectiv, se raportează la un subiect compus din mai multe substantive de acelaș gen, atunci adjectivul se pune în plural

1) Se observă că în limba Românească adjectivul se pune cu preferință în urma substantivului. *d. e. Casa cea naltă este a noastră.*

în genul subiectului compus, d. e. *Musica și poezia sunt încântătoare.*

b) Dacă predicatul, exprimat printr'un adjectiv, se raportează la un subiect compus din mai multe substantive, ce numesc persoane de diferite sexe atunci adjectivul se pune în plural în genul masculin, d. e. *Bărbați, femei, copii și fete fură uciși fără milă.*

c) Dacă predicatul, exprimat printr'un adjectiv, se raportează la un subiect compus din mai multe substantive, ce numesc lucruri, sau animale, atunci adjectivul se pune în plural în genul feminin, d. e. *Boi, vaci, sapă, greblă, coasă și plug sunt trebuincioase plugurului.*

4. Atât adjectivul cât și participiul se întrebunțează ca substantive, când numesc o ființă sau un lucru numai după însușire, d. e. *Sogatul nu crede adesea săracului.*

Obs. I. Unele adjective exprimă pe deplin însușirea unei ființe sau lucru, pentru care cuvânt s'ar putea numi adjective absolute, d. e. Mare, mic, frumos, verd etc.; iar altele neputând exprima pe deplin însușirea, ființelor sau lucrurilor, au trebuință de o complinire oare care, pentru acest cuvânt s'ar putea și numi adjective relative, d. e. Acest om este iubitor de argint. Florile sunt plăcute fetelor.

Obs. II. Când o idee de însușire nu se poate arăta în limbă Românească printr'o singură vorbă, (printr'un adjectiv) atunci întrebunțăm un substantiv cu o prepozițiune, d. e. Cuțit de fier (Lat.: culter fereus) pat de lemn, masă de piatră, etc.

IV. INTREBUNIȚAREA PRONUMELUI.

a). PRONUMELE PERSONAL.

1) Pronumele se poate întrebunița în propozițiune aproape ca și substantivul, când ca subiect, când ca predicat, când ca complement, d. e. *El scrie. Ioan este acela (despre care etc.) Parerile voastre sunt greșite. Eu mă tem de tine, L'am văzut, etc.*

Să deosebim însă de substantiv prin diferitele forme,

ce poate primi pentru a arăta deosebitele relațiuni 1).

Observare. Pronumele personal de persoană I și a II, au numai o formă pentru amândouă genurile, care este *eu* (m. și f) și *tu* (m. și f). Pentru cazul genitiv le lipsește cu totul o formă proprie. Această lipsă se poate înlocui în propozițiune prin posesivul *meu* și *teu* 2).

2. După cum s'a văzut în tabela declinării pronume-
lor reflexive, numai pronumele de persoana III are forme
deosebite pentru această persoană.

Pentru cele-lalte persoane se întrebuințează forma o-
bicinuită a pronumelor personale, *d. e.* *Eu mă* (*tu te*
el sau ea se) *spăl, speli, spală.*

3. Pronumele au în genere patru cazuri; numai pro-
numele de persoana a II are și vocativ, (*tu pl. voi*.)

4. Pentru dativ și acuzativ pronumele personale posed
în genere două forme. Una dintre acestea, numită și
formă *lungită* (sau absolută) se poate întrebuința nea-
târnată, adică sta poate și singură în propozițiune; iar
cealaltă numită și formă *scurtată* sau conjunctă se în-
trebuințează mai în tot-d'auna atârnată de alte vorbe,
mai ales de verb.

a) Formele lungite pentru dativ sunt: *mie, ție, sie,*
lui, ei, pl. noue, voue, lor, d. e. Această nenorocire mi
s'a întâmplat *mie* (*ție, sie, lui sau ei*); iar pentru acu-
sativ sunt: *mine, tine, sine, el, ea, pl. noi, voi, ei, ele,*
d. e. Pe cine iubești tu mai mult? Pre [*mine, tine, el,*
ea.] etc.

b) Formele scurtate pentru dativ sunt: *mi, ți, si, i*
pl. ni, ne, vă, și, le.

1) În limba Românească pronumele personale și-a păstrat formele ca-
suale mai bine de cât limbele surori. Vezi Gramatica limbilor Romane de
Dietz p. 113 p. II.

2) În locul pronumelui de persoană II se mai întrebuințează în limba
noastră și forma compusă: adică Domnia-Ta sau Domnia-voastră. Măria-
Ta, etc. În unele locuri se mai zice: Mata, etc.

Ele se unesc de cele mai multe ori cu verbul, cu care formează o singură vorbă punându-se, când înainte, când în urma verbului, d. e. *Dă-mi bani. Nu ți-am dat?*

Când însă acest pronume uu se unește cu verbul, atunci se pune înaintea lui un *î*, d. e., Acest om își face de cap. *Îmi place să vorbesc românește.*

Adese ori aceste pronume se întăresc prin punerea înaintea a pronumelui lungit, d. e. *Mie-mi, (ție-ți, lui sau ei-i) plac florile. Mie mi se pare, că are să plouă.*

Observare Câte o dată pronumele scurtat de dativ, punându-se după alte vorbe înlocuște pronumele posesiv, d. e. *Viața-mi e scumpă, în loc de viața mea) Din parte-mi puteți face ori-ce. Invățați-vă lecțiunile. Ei aruncară asupra-ne. Înaintea-mi se întindea o câmpie verde. (Din partea mea, lecțiunile voastre, asupra mea, înaintea mea).*

c) Formele scurtate de acusativ sunt: *me, te, îl, o, se, Pl. ne, ve, îi, le, se.* Ele se pun înaintea verbelor transitive d. e. *Frate teu te-a văzut (m'a, l'a, ne-a, v'a, i'a văzut)*

Atât pronumele de dativ cât și cel de acusativ se pune în urmă, când verbul este în gerunziu sau în imperativ, d. e. *Aducându-mi aminte. Ducându-mă a casă, am întâlnit pe amicul meu.*

Acest pronume se poate asemenea întări prin pronumele lungite, d. e. *pre mine, tine, se, ei, ea, mai, văzut.*

Complementul drept se poate repeta prin mijlocirea pronumelui scurtat, d. e. *Pe Constandin îl văz supărat de un timp învoaci.*

Afără de acestea mai avem pronumecom puse ca: *densus, densus, eü însu-mi etc.*

Înțelesul lor se mai poate întări prin espresiunile: *chiar, tocmai.* d. e. *Chiar eu am vorbit. Tocmai el a fost aici.*

b). PRONUMELE POSESIV.

1. Dintre toate pronumele, ce se pot întrebuința ca pronume adjective, numai posesivele mai au forme pen-

tru persoana I și II. Pentru persoana III, pronumele posesiv are numai forma reflexivă: *seu, sa*. Celelalte forme se înlocuiesc prin pronumele personal: *lui, ei* pl: *lor*.

2. Când pronumele reflexiv de persoana a III, se raportează la ființa sau lucrul, despre care e vorba, adică la subiectul vorbirii, atunci se întrebuințează în propozițiune reflexivul: *seu, sa* pl: *sei sale* d. e. Orice părinte își iubește copiii *sei*, iar (*nu-ai lui*). Constantin iubea tot-d'auna pe *mumă-sa* (*nu lui*). Alexandru ținea foarte mult la prietenia *lui* (*nu sa*). Casele *lor* au fost vândute de Ioan (adică Ioan a vândut casele altora, iar nu pe ale sale).

Pavel a văzut pe Alexandru și pe *fiul seu*, (pe *fiul lui Pavel*) ducându-se la biserică. Pavel a văzut pe Alexandru și pe *fiul lui*. (Alexandru) ducându-se la Biserică,

3. Când posesivele sau genetivele: *lui, ei, lor*, se întrebuințează singure în propozițiune, atunci punem înaintea lor articolul impropriu *al, a*, care întocmai ca un pronume se raportează la substantivul de mai înainte d. e. *Acest cal este al meu, (al tău, al său)* etc. în loc de *acest cal este calul meu*. *Această carte este a mea, a ta, a sa, ale noastre, ale voastre*, etc.

Obs. Substantivele, cari arată o rudenie nu se articulează în singular de cele mai multe ori, când sunt urmate de un pronume posesiv, d. e. *Frate meu, Tata meu* etc.

c) PRONUMELE DEMONSTRATIV

Pronumele demonstrativ se întrebuințează în propozițiune, când înaintea, când în urma substantivului, pe care îl determină. d. e. *Acest om lucrează*. *Omul acesta lucrează*.

a) Când pronumele este înaintea substantivului, atunci primește schimbările de cas întocmai ca un adjectiv; iar când se află în urma substantivului, sau se întrebuințează el însuși ca substantiv, atunci se adaugă la terminațiunea lui un *a*, ce rămâne neschimbat în

toate cașurile, genurile și numerile, d. e. Omul acesta. G. Omului acestuia. Acesta scrie. Aceștia scriu, etc.

Înțelesul acestor pronume se poate determina prin a-dăogirea literei ș, când pronumele este însoțit de articiul pronominal "a, 1) d. e. Acelaș om, aceeași femeie. Aceiași oameni au fost la noi.

Se mai poate determina asemenea prin expresiunile: însuși, chiar, tocmai, d. e. Insuși acesta mi-a spus. Tocmai aceștia au fugit.

d) PRONUMELE INTEROGATIVE ȘI RELATIVE

Pronumele care, 2) sau ce se întrebuințează, când ca interogative, când ca relative. Ele nu se deosebesc în formă câtuși de puțin, d. e. Care școlar învață mai bine? Școlarul, care învață bine, este iubit.

Cine se întrebuințează numai ca interogativ, d. e. Cine a fost aici.

Obs. I Interogativul "ce, întrebuințat ca pronume adjectiv poate fi înlocuit prin *ce fel de* d. e. Ce struguri ai adus? (în loc de: ce fel de struguri ai adus?)

Obs. II Ca relativ se mai întrebuințează și *cel ce* și *cea ce*.

Cel ce se întrebuințează în loc de *acela care*, și *cea ce*, în loc de *aceia ce*, d. e. Bine e cuvântat cel ce vine întru numele Domnului (acela care vine).

Câte o dată și *cine* poate fi înlocuit prin *acel care*; d. e. Cine își face datoria este premiat, adică acela care își face, etc.

Obs. În *cel ce* și *cea ce* numai cel și cea ce deșina, iar ce rămâne neschimbat.

1) Acest "A, este un ce cu totul caracteristic în limba Românească. El are putere substantivală și se unește cu o mulțime de vorbo, d. e. înainte-a, a-colo, al-dole-a, miroase a-puciosă etc. (Mai pe larg în cursul secundar).

2) În frază relativele "care și ce, pot fi înlocuite câte o dată prin adverbele, unde, când, etc. d. e. Cunoști tu țara, unde (în care) cresc portocalele.

e) PRONUMELE NEHOTĂRIT.

Acest pronume se deosebește cu totul de celelalte pronume, fiindcă nu hotărăște aproape de loc lucrul sau ființa, despre care e vorba.

O mare parte dintr'ênsele se formează din pronumele, cine, ce și care, prin ajutorul silabelor: *va, ver, oare,* ce se pun înaintea sau în urma pronumelui, d. e. *Cine-va: ceva, oare cine etc. Afară de aceste mai sunt; tot, altul, cel lalt, nimeni etc.*

Observare. Unele dintre pronume se apropie foarte mult după înțeles de numerales nehotărate.

NUMERALUL

Atât cu numerales hotărîtoare, cât și cu cele nehotărîtoare putem forma prin derivațiune sau compunere alte numerales.

Din numerales cardinale se formează prin derivație numerales ordinare, punând înaintea cardinalelor articolul *al* și în urmă articolul *le* sau *a*. La articolul *le* se mai adaogă și invariabilul articolu pronominal „*a*“, d. e. *Al-
doi-le-a, al treile-a, al patrule-a, etc. Un sau o face ântâiu sau ântâia.*

Dintre numerales cardinale numai cele zece d'ântâiu sînt simple. Toate cele-alte se formează de la aceste prin compunere, d. e. punând prepozițiunea spre înaintea celor nouă numere formăm *un-spre-zece, doi (sau două-spre-zece, etc.* din *supra-zece, un-supra-zece*).

Tot aceste numere, unindu-se cu zece, formează numerele: *două-zeci, trei-zeci, patru-zeci, etc.* În loc de *zece-zeci* se pune vorba „*o sută*“, și în loc de *zece sute* „*o mie*“, etc.

Când voim să adăogăm la zece câte o unime, le numim prin conjuncțiunea *și*, d. e. *două-zeci și unul sau una, etc.*

a) Distributivele se formează punând înaintea cardinalelor vorba: *câte*, d. e. *câti unul, câte una, câte patru. etc.*

b) Multiplicativele se formează, punând înaintea cardi-

nalelor prepozițiunea „de“ și în urmă sufixul „ori“ (unu face odată) *d. e. de două ori, de trei ori, etc.*

- Numeralele se întrebunțează ca adjective sau ca substantive (câte odată chiar ca adverbe), *d. e. El a fost de două-ori (de trei-ori, de zece ori, etc.) la noi.*

a) Ca adjective se întrebunțează numeralele cardinale de la unul până la nouă-spre-zece, *d. e. Un om; zece pere, etc. și toate ordinalele, d. e. Ântâiul om s'a numit Adam.*

b) Ca substantive se întrebunțează cardinalele de la 19 înainte. *d. e. Două-zeci de oameni, etc. O mie de soldați, etc.*

c) Câte odată numeralul se poate întrebunța într'un mod eliptic, subînțelegându-se substantivele: *ceas, an etc. d. e. A bătut cincî (ceasuri).*

Cardinalele unul și două sînt masculine. Cele d'ântâiu două cardinale. precum și compusul lor au forme pentru amîndouă genurile, *d. e. Unu, doi (m.) Una sau o, două (fem.) amîndoui, amîndouă. (Câte-și unit cu trei; d. e. Câte-și, sau tus trei, câte-și sau tustrele).*

Observare. Aceste numerale concordă cu substantivul lor exprimat sau subînțeles, în gen. numer. și cas. *d. e. Două (femei) veniră. La câte ceasuri era? Era la două-spre-zece (nu la doi-spre-zece). Două-zeci și unni de napoleoni. Două-zeoi și două de lire etc.*

V E R B U L

Verbul se poate întrebunța în propozițiune, când ca subiect, când ca atribut, când ca un complement, oarecare, *d. e. A înnota este folositor. Plăcerea de a învăța este mare. El e decis a muri. El vine plîngînd. Această apă este bună de băut.*

Când verbul se întrebunțează ca predicat, atunci stă în mod personal, iar când se întrebunțază ca atribut sau ca complement, atunci stă în mod nepersonal.

Verbul întrebunțat ca predicat, concordă cu subiectul său în număr și persoană, *d. e. Paserile cîntă.*

a) Dacă însă subiectul este compus din mai multe subiecte simple, cari sînt de aceeași persoană, atunci verbul se pune în plural în persoana III, d. e. Ioan, Teodor și Constantin scriseră toată ziua.

b) Dacă însă subiectul este de diferite persoane, atunci verbul se pune în plural de persoana I, când între subiecte este unul și de persoana I; iar când nu e, verbul se pune în plural de persoana II, d. e. Eu, tu și amicii lui suntem mulțămiiți de tine. Tu și amicii tăi puteți pleca.

Observare. Despre felul verbelor, despre moduri și timpuri s'a vorbit în cât-va în partea etimologică. (Mai pe larg în cursul secundar)

PRECEPTE PENTRU COMPOZIȚIUNI ¹⁾

La facerea unei compozițiuni avem trei grade de lucrări.

1. Cercetarea sau găsirea cugetărilor, coprinse în temă, pe care nouă voim a le espune, (Invențiune).
2. Așezarea cugetărilor în ordinea cuvenită. (Dispozițiune).
3. Espunerea cugetărilor prin vorbe. (Elocuțiune).

Prin cercetarea cugetărilor se câștigă materia sau conținutul compozițiunii; prin așezarea sau dispozițiunea cugetărilor se câștigă înălțuirea lor în compozițiune; prin espunerea cugetărilor în scris se câștigă forma stilistică a compozițiunii.

I. CERCETAREA SAU GASIREA CUGETĂRILOR

În ori-ce compozițiune se află, după cum s'a văzut în tratărea deprinderilor de până acum, o idee fundamentală, pe lângă care se grupează cele alte idei spre a o lămuri, desvolta, determina, împodobi, etc. Această idee fundamentală se numește *temă sau titlu*. Ea se numește temă, când se dă școlărilor ca să o lucreze și titlu, când

1) Aceste precepte se vor învăța nu mai în clasele secundare. În clasă primară numai de copii mai înaintați și de aceea, cari nu vor urma un curs secundar.

se scoate dintr'o lucrare isprăvită, d. e. ce titlu am putea da cutăreia sau cutăreia istorioare?

Tema poate fi luată sau din lumea din afară sau din lumea din lăuntru. (Noi ne vom ocupa de o cam dată numai cu teme luate din lumea din afară).

În privința formei, tema poate fi exprimată printr'o singură sau mai multe vorbe: d. e.: Descrie *mărul* — *locul nasterii*, — etc. sau printr'o propozițiune (simplă, dezvoltată, frasă, etc.) — d. e.: Cine nu ascultă, trebuie să sufere.

Dănduni-se de exemplu o temă ca: (*descrierea casei părintești*,) — *să povestim cum un copil, care sta pe țărmul unui râu, surpându-se o parte din pământul, pe care el sta, era să se înece*, — *Descrierea unei preumblări făcute pe câmp*, — *O furtună*, — *O dimineață de vară la țară*, — *O întâmplare din viața noastră*, — *Descrierea unui obiect de artă, a unei ființe, luate din istoria naturală, etc., trebuie să ne gândim numai de cât* — cum este casa noastră părintească, — *ce am văzut în preumblarea noastră*, — *cum era timpul înainte de a se începe furtuna*, — *cum era în timpul furtunei și cum după furtună*, etc., pe lângă aceste trebuie să ne mai gândim la o mulțime de alte împrejurări secundare.

Această lucrare a sufletului nostru se numește *meditațiune*; iar rezultatul ei este aflarea tuturor cugetărilor, trebuincioase pentru dezvoltarea temei și se numește *invențiune*.

Unele teme sunt așa de bogate în cât n'avem trebuință din cât d'o mică meditațiune asupra temei, spre a afla într'ensele o sumă mare de idei; iar altele par atât de sărace, în cât ne svîrcolim foarte mult până aflăm ideile strict necesare.

Găsirea ideilor se poate înlesni prin diferite notițe, ce scriem pe hârtie înainte de a începe lucrarea.

Luând de exemplu. *Casa părintească*, despre care ne propunem să facem o compozițiune, scriem pe hârtie atâtea propozițiuni, câte ne vine în minte. După ce vom slii cu totul cugetările noastre despre acest obiect, vom

începe să le combinăm, lăsând afară pe cele repetate, sau pe cele mai puțin trebuincioase. Aceasta se face, când obiectul este foarte bogat. La un obiect sărac, trebuie să ne mai servim și cu alte mijloace că: întrebări, topică, etc. spre a găsi toate elementele compoziției.

Studiind tema în modul acesta din toate punctele de vedere și dispunând în cele din urmă de materia temei. urmează a doua lucrare adică:

II. AȘEZAREA CUGETĂRILOR ÎN ORDINEA CUVENITA (*Dispozițiunea sau planul compoziției*).

Precum arhitectul pentru a face o clădire, pe lângă material are trebuință și de un plan, după care să așeze materialul adunat, tot astfel trebuie să facă și compozitorul. Materia câștigată prin meditațiune dintr'o temă dată, trebuie înlănțuită, după cum se cere să urmeze în compozițiune.

Așezarea sau înlănțuirea materiei în ordine, în care trebuie să urmeze în prelucrarea compoziției, se numește *dispozițiunea sau planul compoziției*.

Prin meditațiune am scos din unitatea cea închisă a temei, o mulțime de cugetări, prin dispozițiune sau planul compoziției, grupăm aceste cugetări în diferite puncte principale spre a le aduce în cele din urmă la o unitate armonică.

La formarea dispoziției, sau a planului, întâiul pas, ce trebuie să facem, este *partițiunea materiei*, adică: stabilirea punctelor principale, pe lângă care apoi trebuie să se grupeze toate celelalte. Punctele principale, stabilite astfel, ținmuresc înțelesul principal al întregii compoziții, făcându-ne să vedem numai de cât acest înțeles.

Observare. Pentru dispozițiunea sau facerea unui plan al compoziției nu se pot stabili aici, de cât niște reguli generale, de oare-ce acestea variază de cele mai multe ori după natura subiectului de tractat. Îndemânarea în această privință se poate câștiga mai mult prin studierea unor modele bine alese.

Fie-care dintr'aceste puncte principale poate avea și el părțile sale, cari au un înțeles sau conținut mai mic. Acestea se numesc părți secundare și stau în raport de subordinație cu principalele. Aflarea acestor părți secundare se câștigă prin **divisiune**.

Punctele principale trebuiesc înlănțuite ast-fel, în cât la prelucrarea compozițiunii să se poată face cu înlesnire trecerea de la unul la altul.

În planul unei compozițiunii complete se pune în cele mai multe cazuri **introducerea și concludsiunea**.

a) Introducerea, prepară pe cititor pentru tema dată, stimulându-i atențiunea și îndreptându-o spre ideia fundamentală a compozițiunii. (*Pentru începătorii întroducerea trebuie să fie cât se poate de scurta.*)

b) Concludsiunea dă compozițiunii rotundzimea necesară, adică complinește înțelesul total al compozițiunii. (*În compozițiuni mai mari sau în acelea, a căror temă este luată din lumea ideală, concludsiunea caută să mărească influența celor zise și prin urmare repeta în rezumat punctele principale, dezvoltate în compozițiune trăgând din ele consecințele necesarii*).

III. ESPUNEREA CUGETARILOR PRIN VORBE.

(*Forma compozițiunii*).

Îndată ce am stabilit punctele principale după cari trebuie să urmeze cugetările în compozițiune (am făcut planul), trebuie să căutăm a le espune prin vorbe, ale stiliza. Dar această lucrare cere multă băgare de seamă, multe deprinderi și multe cunoștințe. În ea se resumă mai toate cunoștințele, ce noi avem despre limbă, de oare-ce aci ni se cere să cunoaștem cu deamănuntul valoarea intrinsecă a fie-cărei vorbe, pe care o întrebuițăm, rolul ce propozițiunea joacă în frază și aceasta într'o bucată întregă de citire. Pe deo-partă să știm cum să unesc propozițiunile între sine, coordinându-se sau subordinându-se; cum trebuie să se facă trecerea de la un punct principal al compozițiunii la altul; cum trebuie

să se exprime cugetările secundare sau subordonate, grupate pe lângă cele principale, etc.

Această din urmă lucrare este **stilistica** propriu zisă. Studiul stilisticii, propriu zise, cere o cunoștință adâncită a limbei și a geniului seu. Sintaxa specială își are locul aci.

Obs. Toate regulele stilistice, atinse mai sus se vor învăța de o dată cu ajutorul învățătorului numai din examinarea neîntreruptă a unor modele de compozițiuni. — Regulele amenunțite despre stilul propriu zis, se vor desvolta în cursul de stil pentru clasele secundare.

După subiectul de tratat, în ceea ce privește forma, compozițiunile se împart în *a) Narațiune b) Descripțiune c) Contemplațiune d) Disertațiune și e) Orațiune*. Aceste din urmă vor fi tratate în stilistica pentru cursul secundar).

NARATIUNEA.

Narațiunea este espunerea unui întreg șir de întâmplări trecute 1).

După scopul ce urmărește, ea se deosebete în narațiune simplă sau didactică și în narațiune ornată sau frumoasă.

Narațiunea simplă sau didactică este aceea, care espune întâmplările ast-fel, după cum s'au petrecut, dându-ne totdeodată și învățătură.

Narațiunea ornată sau frumoasă este aceea, care espune nu numai cele petrecute, dar și sentimentele naratorului, produse prin înrîurirea celor întâmplate.

Conținutul narațiunei poate coprinde fapte, întâmplări din trecut sau din viața de toate zilele, etc. Afară de aceste mai poate coprinde întâmplări închipuite, din com-

1) De aceea cel ce narează se folosește mai tot-d'auna de forma trecutului. De forma prezintelui se folosește numai atunci, când voegte ca espunerea să fie mai vie.

binarea cărora putem trage învățături pentru viața practică.

În narațiune se dă osibesc trei părți principale, adică: **expozițiunea**, **complicațiunea** sau cum se împletesc întâmplările între ele, și **desnodământul** sau catastrofa, adică cum se desleagă diferitele întâmplări într'un rezultat final.

Afară de aceste părți principale mai pot fi observate în narațiune și următoarele:

1) Împrejurările, în care s'au petrecut cele narate precum și tot ce s'a întâmplat mai înainte, căci cunoscându-le acestea bine, înțelegem atunci mai lămurit lucrul de căpetenie;

2) Urmările nemijlocite și întâmplările următoare, care stau în legătură cu cele narate, și alte lucruri, despre care cititorul nu trebuie lăsat în nedumerire.

Formele particulare, de care se servește narațiunea în espunere sunt:

1. Povestea (basmul) 2. Fabula. 3. Parabola. 4. Anecdota. 5. Istoria și 6. Narațiunea transformată în dialog. 1)

1. Povestea (basmul) arată întâmplări de mirare despre ființe și puteri închipuite sau peste firea omenească. În ea se amestecă, în mod plăcut și vesel, lucruri firești și suprafirești, închipuite și minunate, lucruri depărtate și apropiate. De aceea în povești vin înainte nu numai oameni animale și lucruri; ci se arată și *spirite, stafii, iele, uriași, pricolici*, etc.

2. Fabula este scornirea unei istorii mici, care ne arată adevăruri morale și ne face să învățăm lucruri înțelepte și bune pentru viața practică. Această narațiune își ia subiectul mai mult dintre animale și lucruri, pentru că astfel prin pilde oamenii să învețe cum trebuie să se poarte în viață. Câte odată subiectul fabulei sunt oameni, din a căror întâmplări și suferințe pot trage învățături toți cei-l-alți. Învățătura coprinsă în fabulă câte odată

1) Tot d'aci tin: Biografia, nuvela, romanul etc., cari se vor trata în stilistica pentru cursul secundar.

este supusă în cuvinte, adeseori însă se lasă ca cititorul să scoată singur învățătura din fabulă. Fabula trebuie să fie scrisă simplu, scurt și fără podoabă și subiectul ei să fie unul singur (vezi fabulele de mai înainte).

3. **Parabola** este înrudită cu fabula, cu deosebire că parabola are în vedere adevăruri mai înalte morale și religioase. De aceea ea își ia subiectul din viața omenescă. Voiește să atingă mai mult inima, pe când fabula ocupă mintea sau judecata omului.

4. **Anecdota** ne spune o întâmplare scurtă și interesantă. Ea ne face să cunoaștem mai bine caracterul unei persoane cunoscute sau al unei persoane însemnate.

O mulțime de Anecdote se află în gura poporului.

5. **Istoria** este nararea unor lucruri întâmplate, care au avut înrîurire asupra țărilor, asupra statelor, continentelor, a pământului asupra fericirii sau nefericirii popoarelor și a omenirii.

6. **Dialog** se numește vorbirea între două sau mai multe persoane.

Obs. Forma dialogului trebuie să corespundă intru toate cu persoanele vorbitoare, d. e. în gura unui om incult să nu punem vorbe alese, radicale, etc. și din potrivă. Asemenea în gura unui copil să nu punem vorbele unui om mare, sau în a unui om mare ale unui copil.

Dialogul, după înțeles, se apropie mai mult de contemplațiune și disertațiune.

DESCRIȚIUNEA.

Descrițiunea este desemnarea prin vorbe. A descrie un obiect înseamnă a spune însușirile lui astfel, după cum ni le arată lumea din afară spre a ne putea face o idee credincioasă despre acel obiect.

În comparațiune cu narațiunea, descrițiunea spune obiectele, fenomenele, etc. după cum ele se află unul lângă altul în spațiu și timp; pe cât timp narațiunea spune lucrările, fenomenele, etc. după cum acestea au urmat în timp unele după altele.

După scopul, ce urmărește descrițiunea, și ea se îm-

parte în *descripțiune simplă* și *descripțiune ornată* sau frumoasă. *Descripțiunea simplă* (sau didactică) este aceea care ne espune obiectul (fenomenul, etc.) cu toate însușirile sale astfel, după cum el se află în natură.

Descripțiunea ornată sau frumoasă este aceea, care pe lângă calitățile obiectului mai espune și sentimentele produse prin înrîurirea obiectului asupra noastră. *Descriitorul* espune cu vorbe frumoase și alese și cele mai mici amănunte spre a produce în cititor sau auditor o plăcere, un interes și spre a activa imaginațiunea. 1)

Una se poate asemăna cu o fotografie credincioasă, iar alta cu o cadră colorată.

În *descripțiunea* ca și în *narațiunea ornată* sau frumoasă, limba trebuie să fie aleasă, plină de expresiuni frumoase, variate și figurate 2) (vezi esemplele de forma ornată).

La *descripțiunea* cea simplă noi cerem, ca mintea noastră să-și poată face numai o idee deplină despre obiect; La *descripțiunea* frumoasă trebuie să luăm în ajutor imaginațiunea; ochiul sufletesc trebuie să vadă obiectul zugrăvit prin cuvinte.

În *descripțiunea ornată* sau frumoasă ni se arată dimpreună cu obiectul și impresiunea ce a făcut asupra privitorului, Tristeția sau durerea, bucuria sau admirarea au o înrîurire vădită asupra limbei, care prin aceasta se face mai vie, mai călduroasă și plină de imagini.

Conținutul *descripțiunii* poate fi foarte deosebit. El coprinde ființe și lucruri de artă, fenomene, ținuturi, etc.

Părțile și calitățile unei bune descripțiuni se găsesc în preceptele pentru compozițiuni sau în modele de mai înainte, pe cari institutorul le va arăta școlarilor.

1) Imaginațiunea fiind proprie etăței copilărești, trebuie dezvoltată, cultivată și bine condusă; dar tot d'odată trebuie păzită și ferită de orice răătăcire.

2) Mici noțiuni de figuri întrebuințate în compozițiuni s'ar putea da școlarilor de institutor în mod oral.

EPISTOLE.

Când voim să împărțim cugetările noastre unei persoane, ce nu se află de față, ne folosim de epistole.

Epistola este dar espunerea în scris a cugetărilor noastre, trimisă unei persoane din dep rtare.

Ea coprinde cugetările, pe cari noi le-am împărtășit verbal unei persoane, când aceasta ar fi de față.

Dacă, după o epistolă, urmează un răspuns, se naște o schimbare de epistole sau o corespondență.

Conținutul sau materia unei epistole poate fi foarte variată. Mai toate felurile de scrieri pot fi espuse în forma epistolară; de unde epistole *descriptive, narrative, etc.*

Obs. În acest curs nu s'a pus de cât epistole ce coprinde materie din cercul copilăresc. A cere ca copii să ia materia epistolelor afară din cercul real al cunoștințelor lor, ar însemna a lucra cu ori-ce preț înprotriva dezvoltării puterii lor sulețestii.... a 'i dresa sau a face din ei niște marionete.

Daca copii vor ști să facă cu înlesnire o descripțiune și o narațiune, atunci epistolele pentru dengoii vor fi numai o jucărie, de oare ce stilul unei epistole are acelaș calități. Se observă numai că scriitorul epistolei să aibă în vedere relațiunile în cari se află cu persoana căreia îi scrie

Observare. Părțile epistolei arătate pe scurt în partea etimologică le va explica și desvolta institutorul în mod oral.

SCRIERI DE AFACERI (sau Comerciale).

Scrieri de afaceri sau comerciale se numesc acelea, al căror conținut se rapoartă la comerț, industrie sau la ori-ce altă afacere din viața practică. Ele trebuesc scrise într'un mod limpede și concis, de oare-ce aceste scrieri servesc adese-ora documente chiar înainte judecăței. Să se păzească de adăogiri, stersături și schimbări.

Cele mai însemnate sunt :

1. Epistole comerciale,
2. Anunțuri.
3. Conturi.
4. Chitanțe.
5. Inscrisuri.
6. Certificate.
7. Contracte.
8. Procure.
9. Ținerea socotelilor sau conturi casnice (de gospodarie).

EPISTOLE

Instrucțiunǎ

Prin epistole comerciale sau de afaceri înțelegem toate încunoștințările epistolare, pe cari le fac oamenii între densesi în afacerile lor comerciale. Ele trebuie să fie scrise simplu, concis și lămurit. Mai cu seamă numele și cifrele să fie scrise deslușit, spre a se înlătura orice confuziune. Formulele de politețǎ se pot lăsa afară. Adresa aceluia, către cine se scrie, se pune deobște sus în capul scrisorei, precum :

I. D-lui Ioan Dumitrescu

Galăț 1 Octombrie 1870.

Vă rog, sâ-mǎ faceți o masă și 6 scaune de nuc. Masa să fi în patru colțuri de un metru de lungă și de $\frac{1}{2}$ metru de lată. Să fie prevăzută cu o cutie cu încuetoare. Ea să nu coste mai mult de 10 lei. Partea, pe care se șade, să fie împletită cu trestie, iar prețul unui scaun să nu treacă peste 5 lei. Mi-ar părea prea bine, dacă mi-ați putea trimite mobilele aceste până la sfântul Dimitrie.

Te salut

al D-Tale prietin

Radu Constantinescu, croitor.

(Cine comandă? — Ce? Cât costă? — Cui—etc.)

2. D-lui Petre Ciocărlie, morar la B.

Tulcea, 14 Cuptor 1877.

Bine-voiți a-mi trimite prin presentatorul, cărăușul Dobre, următoarele articole :

- 1.) 10 căpățâne de zahar și 2 coșuri de candel de calitate cea mai bună ;
- 2.) 15 ocale cafea de calitate cea mai bună și 10 » » » mijlocie ;
- 3.) 2 saci orez de cel mai bun ;
- 4.) 100 kilograme tutun « A B No. 2 » în pachete de o oca și altele de $\frac{1}{2}$ oca ; 50 kgr. Portorico
5. 2 tone săpun de rënd 100 ocale de prune și 100 ocale rășină.

Factura pentru aceste articole espediați-o prin poștă. Valoarea lor o voi răspunde comisionarului Dv. la cea d'antâiū trecere p'aici.

Sperând că prețurile vor fi cât se poate mai scăzute,

rămân
al D-voastră amic

Nicolae Papură, băcan.

(Cine comandă? — Ce? etc. etc.)

Domnul meu,

Cu aceasta vă trimit cismele cele noue, ce a-ți comandat. Nu mă îndoiesc că vor fi bine potrivite și că vor răspunde așteptărilor Dv. prin trăinici lor. Tot odată îndrăsnesc a vă alătura cont. l pentru lucrările efectuate până acum. Am să plătesc în zilele acest- o sumă însemnată pentru piei, și de aceea vă rog să mă iertați, că insist pentru achitarea acestei sume. Sperând, că mă veți onora și cu alte însărcinări în viitor, rămân

al D.V. supus serv,
Stoica Marin, cismar.

Chitila, 2 Martie 1877.

Teme.

1. Copiați scrisoarea I-ia curat, pe hârtie de epistolă, îndoiti-o și scrieți adresa, ca și cum ați avea s'o trimiteți.

2. Faceți o comandă:

a) pentru marfă de lipscănie: postav, parchet, stambă, mătase, cravate, batiste, etc;

b) pentru lucruri, de care aveți trebuință în casă sau în prăvalie!

A N U N Ţ I U R I

Instrucțiuni.

Anunțurile (înștiințări). în foii publice (ziare), au de scopca să aducă ceva la cunoștința generală. Coprinsul lor poate fi foarte deosebit. Ele trebuie scrise scurt, hotărît și lămurit.

ANUNȚIU DESPRE O PERDERE.

Pe calea de la strada Verde din Craiova până la gară, s'a perdut ieri un inel de aur. În partea din lăuntru sânt gravate literile A. G. și anul 1860. Cine-l va găsi este rugat să-l predea la administrațiunea acestui ziar, unde va primi o recompensă de un galben.

CASA DE ÎNCHIRIAT.

Pe strada N. No. este o locuință de închiriat, chiar de la 1 Octombrie anul curent. Sânt 5 odăi, bucatărie, pimniță, o odăe pentru servitori, o magazie de lemne și curte spațioasă. Alte informațiuni la administrațiunea acestei foi.

ANUNTIURI DE PERDERE.

1. Subscrisului i-a scăpat ieri un prepelicar cenușiu cu picioarele albe și o pată neagră în frunte. Are la gât o sgardă de alamă cu literile R. V. Cine îl va fi prins, este rugat să-l aducă cât mai curînd proprietarului, care i va restitui cheltuelile, ce va fi avut cu câinele, precum și o resplată de un napoleon.

(București în 19 August 1877.)

Radu Varone
strada scaune No.

2. Ieri seară am pierdut în teatrul local o umbrelă de mătase cu mănerul de ivoriu și cu un ciucure de mătase verde. Cine o va fi aflat, să bine-voiască a mi-o aduce în locuința mea strada No. și pentru aecastă osteneală va primi o resplată potrivită.

Craiova în 4 Maiu 1878

P. Stănescu

3 In gara de la Filaret s'a pierdut o pungă de pele roșie cu bonuri domeniiale întrînsa, în valoare de 600 lei. Punga are d'asupra literile de aur F. G. și anul 1876 — Cine o va găsi, este rugat s'o predea în strada Colții No. 167, unde va primi o resplată cuviincioasă.

E. Măntuleanu.

București 2 August. 1878

Teme

1.) Fă un anunțiu, despre o casă de inchiriat (spune strada unde este, No. și câte camere are).

2) Cineva caută o casă să închirieze (câte odăi?). Scrie un anunțiu despre aceasta.

3) Fă un anunțiu despre un lucru găsit (amintește unde îl poate lua în primire proprietarul).

4) Dintr'o liveadă s'a furat un bou. Proprietarul face cunoscut aceasta, descrie boul cu deamănuntul și promite

o resplată de 3 galbeni aceluia, care-i va da de veste, unde se află boul. Fă acest anunțiu.

CONT (Socoteală, Nota),

I INSTRUCȚIUNE

Contul este o însemare a obiectelor comandate și răspunse, a lucrărilor efectuate, a obiectelor predate, etc. însemnându-se prețul sau (plata) costul muncii. Sus la dreapta se pune de obște locul și data. La mijloc se scrie *pentru cine și de cine* se emite contul. De desupt urmează 3 coloane sau rubrici. În cea d'ântâi coloană la stânga se notează data predării mărfurilor, în a doua obiectele predate și în a treia prețul lor, care apoi se adună, precum urmează:

Brăila, 1 Ianuarie 1872.

CONT

pentru Dl Iosif Nicolescu architect în Galați.

de la

NICOLAE PETRESCU, croitor în Brăila

1872			galb.	L. B.
Iunie	7	D-lui C. o pereche de pantaloni noi	1	6
August	10	finlui D-sale o jachetă nouă cu toate accesori.	5	3
Septembrie	19	Detto o vestă nouă.	—	10 36
Decembrie	23	Un palton dres.	—	9 18
			8	504

Observare. Când s'a emis contul? Cine la emis? Unde șade cel care l'a emis? Pentru cine? Unde locuște acesta? Cine a lucrat? Pentru cine? Ce a lucrat acela? Când s'a făcut fie-care lucru (*anul și ziua*)? Cât este suma? Cine are s'o plătiască? Cine primește acești bani?

Dacă se plătește contul se scrie de desupt plătit

Teme.

1) Un băcan a predat următoarele articole: 3 ocale cafea, 4 ocale zahăr, 3 ocale piper, 2 testele hârtie fină de scris, o cutiuță de condee, 2 ocale săpun și o duzină de chibrituri. Fă un cont asupra lor! (Informeazăte la părinți tăi despre preț).

2) Scrie un cont despre lucruri de cismărie: cisme, ghete, pantofi etc. (noui, cârpite, căputate, drese, tălpuite), de dulgherie, croitorie, tâmplărie etc.

3) Fă un cont despre lucrări efectuate din prăvălia tatălui tău sau a altui meseriaș.

CHITANȚĂ DE PRIMIRE (*Recipise*)

Instrucțiuni.

Când priimim de la cine-va bani pentru mărfuri predate sau lucrări făcute, atunci sîntem datorî să-i dăm o adeverință, că ne-a plătit. O asemenea adeverință se numește chitanță. O chitanță trebuie să conțină:

1. Suma, ce s'a priimit, în cifre și în litere,
2. Să notează petru ce s'au plătit banii,
3. Numele aceluia, care a plătit;
4. Locul și data priimirei, și
5. Numele (*iscălitura*) priimitorului.

CHITANȚA.

50 GALBENI

Adeveresc prin acesta, că am primit de la D-lui I. M. arendașul moșiei D... suma de 50 galbeni, adică: cinci-zeci galbeni, plătiți astăzi în bani gata, pentru un cal cumpărat de la mine.

Ploesti 2 Februarie 1876.

Stan Bălan.

Observare. Cine plătește? Pentru ce? Cât? Cine primește paralele? Cine trebuie să scrie chitanța? Cine o priimește?

CHITANȚA DE A-CONT.

Am primit de la D-l Costică Flueraș, suma de 25 lei, adică: două-zeci și cinci lei, în numerar, din suma totală de 48 lei 23 bani pentru mărfuri de manufactură, ce am predat. Prin aceasta adevăresc că mai am să primesc numai 23 lei, 23 bani, (adică: două-zeci și trei lei și două-zeci și trei de bani).

Ploești, 19 Martie 1865

Petre Filipescu, neguțător.

Teme.

1. Schimbă chitanța No. I.

Incepe: 1. Pentru un cal cumpărat de la mine....

2. Cinci-zeci de galbeni.....

3. De la domnul. ...

2. Schimbă tot așa chitanța No. 2.

2. Serie o chitanță despre plata:

1. Pentru 20 baniți cartofi, a 23 bani.

2. Pentru 10 baniți orz a 1 galben 27 bani;

3. Pentru 25 oi, câte 2 galbeni, 7 lei și 50 bani,

Dacă suma din costul înmănat se plătește, atunci de ordină chitanța se scrie dedesuptul socotelei, precum:

Suma de mai sus de... galb... lei... am primit'o

Sau: Am primit suma pe deplin; sau scurt: primit.

Locul și data, semnatura.

INSCRISURI DE DATORI (*Obligațiune*)

INSTRUCTIUNI.

Inscrisul de datorie sau obligație este o mărturisire înscris, că am împrumutat bani de la cine-va, sau o adevărință, că am ramas datori bani cui-va, pentru lucruri cumpărate. Împrumutătorul se numește creditorul iar priiitorul debitor (*datornic*). Inscrisul trebuie să conțină:

1. Suma împrumutată seu datorită, în cifre și litere
2. Numele creditorului;
3. Mărturisirea, că s'au priimit banii;
4. Cifra procent lor (dobânzei).
5. Obligațiune de a înapoia suma. Timpul, când se va face aceasta, (*scadență*).
6. Locul și data.
7. Semnătura (*cu mana proprie*) a debitorului.

INSCRIS DE DATORIE.

300 lei, (adică: trei sute lei,) am împrumutat astăzi de la D-nul George Constantinescu, arendaș, care mi-au numărat suma arătată mai sus în bani gata. Totodată mă oblig a-i răspunde această sumă după doi ani de astăzi înainte cu procente anuale de 5%

Zimnicea în 3 Aprilie 1869.

Chiriță Teodorovicu.

Cine e creditorul? Debitorul? Cine trebuie să scrie adeverința? Cine o primește? Cari sunt procentele? Cine are să plătească dobândă? Cui? Când e scadența? Când trebuie să se înapoeze capitalul.

65 LEI

Adeveresc prin aceasta, că am ramas dator D-lui N. N. neguțător suma de 65 lei, adică: șase zeci și cinci lei, pentru marfă de brașovenie, ce mi a dat, și mă oblig a-i răspunde această sumă în rate lunare de câte 10 (zece) lei pe lună.

Cucuteni în 7 Maiu 1873.

Ștefan D. Cărăușul

T e m e.

1. Schimbă inscrișul după următoarele date:

a) D-l George Constantinescu mi-a împrumutat. — Eu me oblig

b) Am primit..... Această sumă.

c) Mărturisesc că..... și mă oblig.

2. Fă un înscris despre un capital împrumutat de 450 lei cu $4\frac{1}{2}$ procente, ce se va înapoia după 6 luni!

3. Scrie o chitanță despre răspunderea capitalului dinpreună cu dobînzile!

4. Nicolae Stana remas dator D-lui August Sterea suma de 180 lei, pentru un cal cumpărat de la dînsul. Această sumă se va plăti după 3 luni (fără dobîndă). Scrie o adeverință despre aceasta.

5. Gavriel Porumb, a cumpărat la 17 Sep. 18... de la Vintilă Mărăcine, îngrijitor de moșie: 40 chile orz, a 3 gal. 10 lei; 20 chile ověz, câte 2 gal. și 5 lei chila; 18 chile grâu cu câte 4 gal. și 7 lei chila. Se obligă a plăti pe jumătate din suma totală la Crăciun anul curent; iar restul de ——— la 3 Februarie anul fiitor. Fă despre acesta o adeverință.

(Mai întăiu socotește fie-care condeiu (fel) și apoi scrie în adeverință.)

C E R T I F I C A T E.

Instrucțiuni

Un certificat este o declarațiune înscris despre capacitatea și conduita etc. unei persoane. Certificatele trebuie să fie scurte, precise și adevărate. In ele se spune:

1. Despre cine se certifică;

2. Ce îi se certifică;

3. Când se face aceasta;

4. De către cine se certifică.

CERTIFICAT.

Maria Stanii din Corești, în vîrstă de 20 ani, a servit la mine doi ani, ca bucătăreasă. In tot timpul acesta,

am fost pe deplin mulțumit de purtarea și credința ei. După cerere i-am dat acest certificat spre întrebuințarea cuvenită.

Brăila 30 Iunie 1872

Stan Lăzărescu

(Cine certifică ceva? — Cui i-se certifică? — Ce-i-se certifică? — Când? —).

CERTIFICAT.

Incredințez prin aceasta, că D-nul Ioan Marin a învățat la mine tâmplăria în timp de patru ani și anume: de la 1 Maiu 1859 până astăzi 1863. În acest timp a avut tot-dauna o purtare bună și a lucrat cu stăruință în cât poate fi recomandat ori-cărui meșter ca o calfă îndemnatică și harnică.

Pitești Maiu 1873.

Costică Lipiciu. tâmplar.

T e m e

1. Schimbă certificatul No. 1 dupe următoarele arătări
  - a) Adeveresc — — că —
  - b) D-nei Maria — — despre care —
  - c) După cerera — — că —

CONTRACTE (*de închiriere, de arendare etc.*).

Un contract este o înțelegere între două sau mai multe persoane, prin care se hotărăsc lămurit drepturile și datorile fie-cărei părți. Pentru a se încheia un contract se cere neapărat învoirea ambelor părți. El trebuie să cuprindă:

- 1, Numele, meseria și locuința contractanților;
- 2, Insumarea lămurită a drepturilor și datorilor învoite;
- 3, Locul și data încheerii;
- 4, Semnătura părților.

CONTRACT DE INCHIRIERE.

Intre B. Lerescu, zidar și D. Lupu, ceasornicar din acest oraș, s'a încheiat astăzi următorul contract:

1. B. Lerescu închiriază D-lui D. Lupu, casele sale cu No 38 din strada Colței (curte, etc.) pe timp de trei ani, începând de la 1 Aprilie 18... până la 1 Aprilie 18...

2. D. Lupu plătește pentru acesta o chirie anuală de 200 lei, în două căștiuri de câte 50 lei la fie-care trimestru.

3. Chiriașul se obligă a face, cu cheltuiala sa, mici reparațiuni la uși, ferestre, geamuri sparte etc.

4. Reparațiunile mai mari ca: spoitul casei, dresul pe dinafară rămâne în îngrijirea proprietarului.

5. Dacă chiriașul nu va plăti chiria învoită, în cele 10 zile de la începutul semestrului, atunci proprietarul, are dreptul să-și închirieze casa altuia, iar chiriașul trebuie să se mute în restimpul de 3 luni.

Acest contract s'a făcut în dublu esemplar, s'a sub-sris de amândouă părțile și fie care a priimit câte un seemplar.

București, 18 Martie 18...

B. Lerescu, proprietar.

D. Lupu, ceasornicar.

CONTRACT DE UCENICIE

Intre D-lor Zamfir Zăcușcă, dulgher, și Tănase Georgescu din..... s'a închiat astăzi următorul contract de ucenicie:

1. D-lui Z. Z. dulgheru priimește la sine ca ucenic, pe fiul lui T. G. (cismaru,) anume Stefan Georgeseu pe trei ani de zile, adică: de la 1-iu Aprilie 18... până la 1 Aprilie 18.. El se obligă a-l învăța cum se cuvine toate lucrările de du'gherie și a-i da de mâncare și locuință în timpul acesta.

2. D. T. G. cîsmar, se obligă din parte-i a îngriji et însuși pentru hainele și rufele fiului său în acest timp de ucenicie.

Acest contract s'a și subscris de amîndouă părțile, luând fie-care câte un esemplar.

Jași în 20 Martie 18...

Zamfir Zăcușcă, dulgher

Tănase Georgescu, cîsmar.

Teme.

1. Scrie un contract despre arendarea unei grădini! Cine arendează;—Cui?—Ce?—Unde e grădina?—Cât e de mare?—Pe câți ani (de când și până când)?—Prețul arenzei.—Reparațiunile la ușă și la gard.—Reservarea dreptului de desființare.

2. Scrie o chitanță despre un avont primit din chiria datorată pentru o casă sau grădină!

3. Fă un contract de ucenicie pentru o fată care intră la o prăvălie de manufactură.

2. Scrieți un Certificat.

a). Pentru unu argat.

b). Pentru o servitoare, care este muncitoare, dar cam rea de gură, nu iubește curățenia și spune neadevăruri.

3. Scrie un certificat pentru un meseriaș, care a făcut o lucrare (anume) în toată privința bine reușită.

P R O C U R E.

Instrucțiuni.

O procură este un act prin care împuternicim pe altul de a se îngriji de o afacere a noastră. Acela, care dă procura sau împuternicirea, se numește Mandant, cel care o primește este Mandatar. Intr'o procură trebuie să se spună:

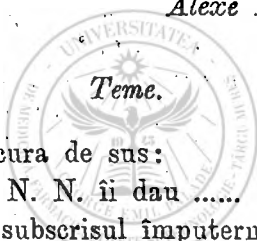
1. Cine împuternicește? 2, Pe cine? 3. Pentru ce?

PROCURA

Sub-scrisul împuternicesc prin aceasta pe frate meu N. N., neguțător în Ploești, ca să închirieze casele mele, ce le am în acel oraș, strada. . . No. . . și declar, că tot ce va face D-sa în privința aceasta voiă privi ca bine-făcut.

Giurgiu în 15 Maiū 1864.

Alexe Maxim.

1.) Schimbă procura de sus:

- a) Fratelui meu N. N. îi dau ..... deplină putere.
- b) Prin aceasta subscrisul împuternicesc.

2.) D-nul N. toptangiu din N... împuternicește pe D-nul N. N. avocat în N... ce să încaseze suma de 350 lei, datorie de la băcanul D... deacolo, și la trebuință să-l acționeze. Fă procura.

Ținerea socotelor sau conturi-casnice (de gospodărie)

1. INSTRUCȚIUNI.

Este bine, ca în ori-ce familie să se țină un catastif despre veniturile și cheltueele casei, ca tot d'auna să putem vedea cum stăm cu economia casei. Această carte se face mai bine în format de coală, ast-fel:

CATASTIF

De veniturile și cheltuelile lui N. Boteanu, econom

1877		Venituri			Cheltueli		
		Nap.	L.	B.	Nap.	L.	B.
Januar	1	Bani în casă.	31	8	5	—	—
>	7	De ale băcănii	—	—	—	2	5 9
>	9	pentru 4 chile poramb	4	15	—	—	—
>	15	> postav de un gheroc	—	—	—	1	16 58
>	19	Croitorului N	—	—	—	—	17 20
>	23	Pentru unt, ouă. etc	2	7	8	—	—
>	28	Contribuția plătită.	—	—	—	4	7 34
>	30	Pentru o vacă	5	—	—	—	—
>	31	Simbria servitorilor	—	—	—	3	15 4
			43	10	13	13	1 25
			13	1	25		
		în casă	30	8	88		
Februar	1	Bani în casă.	30	8	88		
>	5	pentru o rochiă.	—	—	—	3	1 4 30

Tema

Scrie o socoteală a familiei unui meseriaș.

2 scrie această despre daraverile părintelui tău.

Erată. — La pagina 10, rândul 17 sub model de analiză, în loc de: subiectul și predicatul sunt ne-omplinite prin urmare etc., să se citească: subiectul și predicatul necomplinit, prin urmare și propozițiunea simplă ar fi etc.